

Een passend woon- en begeleidingsaanbod

*Voor licht verstandelijk gehandicapte jongeren
met gedragsproblemen.*

Productverslag

Jacqueline van Zijl
SPH deeltijd 4a
20015499

Projectbegeleider: Jaska de Bree
Tweede beoordelaar: Wendela de Boer

Voorwoord.

Dit productverslag is de inhoudelijke verantwoording voor het eindproduct, deels met betrekking tot inzichten en keuzes voorafgaand aan de ontwikkeling van het eindproduct en deels met betrekking tot de geschiktheid na de totstandkoming daarvan.

Meerdere mensen zijn mij van steun geweest bij het realiseren van dit productverslag. Een woord van dank is hier dan ook zeker op zijn plaats.

Mijn dank gaat uit naar Jaska de Bree, projectbegeleider van De Haagse Hogeschool, voor haar ondersteuning en kritische noten bij de uitwerking en uitvoering van dit project. Bovendien wil ik Wendela de Boer bedanken voor haar inzet als tweede beoordelaar.

Van de stichting Paus Johannes XXIII wil ik zowel de cliënten als de begeleiders en assistent-begeleiders van de betreffende afdelingen binnen Rayon Gantel bedanken voor hun medewerking aan de enquêtes. Van Rayon Maas wil ik in het bijzonder Marianne Hurman bedanken voor het coördineren van het invullen van de vragenlijst. Tevens bedank ik de collega's van Marianne die haar hierbij hebben geholpen.

Van de stichting Paus Johannes XXIII wil ik graag Dicky Boele, rayonhoofd van rayon Gantel, bedanken voor haar hulp bij mijn vragen over beleidsmatige zaken. Tenslotte wil ik Sandrijn Vreugdenhil, Sophie Breure en Karin van de Sande bedanken, orthopedagogen binnen de stichting, voor het verstrekken van relevante informatie.

Jacqueline van Zijl
Poeldijk, april 2005

Inhoudsopgave.

Voorwoord	1
Inhoudsopgave	2
Hoofdstuk 1 Inleiding	4
1.1 LVG-jongeren met gedragsproblemen binnen de stichting Paus Johannes XXIII.	4
1.2 Waar komen de jongeren vandaan?	5
1.3 Motivatie	5
Hoofdstuk 2 Onderzoeksopzet	6
Hoofdstuk 3 Onderzoek	7
Hoofdstuk 4 Kenmerken van de doelgroep.	8
Inleiding	8
4.1 De definiëring van licht verstandelijk gehandicapte jongeren met bijkomende gedragsproblemen.	8
4.2 De gedragsproblemen van de LVG-jongeren binnen de huidige projecten binnen de stichting.	12
4.3 Analyse en voorlopige conclusie hoofdstuk 4.	13
Hoofdstuk 5 Hulpvraag van de betreffende cliëntgroep.	14
Inleiding	14
5.1 Zelfstandig wonen bij licht verstandelijk gehandicapte jongeren met gedragsproblemen.	14
5.2 De problematiek van de LVG-jongeren met gedragsproblemen die op de wachtlijsten staan.	16
5.3 Analyse en voorlopige conclusie hoofdstuk 5.	17
Hoofdstuk 6 De woningen en begeleiding binnen de huidige projecten van de stichting Paus Johannes XXIII.	19
Inleiding	19
6.1 Problemen die de LVG-jongeren met gedragsproblemen binnen de stichting ondervinden bij de huidige begeleiding.	19
6.2 Wat de huidige LVG-jongeren met gedragsproblemen binnen de stichting anders zouden willen.	19
6.3 De deskundigheid / scholing van de begeleiders binnen de huidige projecten binnen de stichting.	20
6.4 Behandeling en aangepaste begeleidingsmethoden bij LVG jongeren met gedragsproblemen binnen de stichting Paus Johannes XXIII.	20
6.5 De tevredenheid onder begeleiders met betrekking tot de huidige begeleiding.	21
6.6 De eisen die worden gesteld aan de woonomgeving van de jongeren binnen de projecten van de stichting en de problemen die hierbij worden ondervonden.	21
6.7 Analyse en voorlopige conclusie hoofdstuk 6.	21
Hoofdstuk 7 De voorwaarden waaraan een woning en de geboden begeleiding moet voldoen.	23
Inleiding	23
7.1 Aan welke eisen een woning voor licht verstandelijk gehandicapte jongeren met gedragsproblemen moet voldoen.	23

7.2	Het aantal uren begeleiding wat aan een dergelijke groep moet worden geboden.	25
7.3	Welke deskundigheid (scholing) de begeleiding in huis dient te hebben.	25
7.4	Welke soort begeleidingshouding is geschikt voor deze doelgroep.	26
7.5	Analyse en voorlopige conclusie hoofdstuk 7.	26
Hoofdstuk 8 Eindconclusie.		28
	Inleiding	28
8.1	Conclusie	28
Hoofdstuk 9 Verantwoording van het onderzoek.		30
	Inleiding	30
9.1	Betrouwbaarheid	30
9.2	Interne geldigheid	30
9.3	Externe geldigheid	30
Hoofdstuk 10 Koppeling naar het eindproduct.		31
	Inleiding	31
10.1	Eindproduct	31
10.2	Vorm eindproduct	31
Hoofdstuk 11 Reflectie		32
	Inleiding	32
11.1	Reflectie op de kwaliteit van het eindproduct.	32
11.2	Mijn ervaring met het uitvoeren van het onderzoek.	32
Hoofdstuk 12 Evaluatie		33
	Inleiding	33
12.1	Evaluatie deelvragen	33
12.2	Evaluatie van de inhoudelijke kwaliteit van de werkzaamheden die verricht zijn.	33
Literatuurlijst		34
Lijst met afkortingen		36
Contactpersonen		37

Inleiding

Ik ben sinds oktober 2001 werkzaam bij de stichting Paus Johannes XXIII. Deze stichting biedt zorg en begeleiding aan mensen met een verstandelijke beperking. De zorgarrangementen kunnen variëren van 24 uur begeleiding per dag tot een wekelijkse, ambulante begeleiding van een half uur en van het totale woon- en begeleidingspakket tot deelfuncties. Er wordt ook begeleiding bij activiteiten gegeven. Sinds 2003 is de stichting Paus Johannes XXIII verdeeld in rayons, namelijk: Rayon Gantel, Zwette, Haagse Vliet, Haringvliet, Waterweg, Rotte, Oostland, IJssel, Maas en Rotterdam Zuid. Voor deze tijd was het Gezinsvervangende Tehuis (later: GVT) de organisatie-eenheid van waaruit alle activiteiten werden georganiseerd, nu gebeurt dit vanuit het rayon. Een rayon overkoepelt een bepaald gebied met de daarbij behorende zorgverlening. Er kunnen dus meerdere GVT's binnen één rayon vallen. Ik ben werkzaam bij rayon Gantel in Honselersdijk. Ik bied ambulante begeleiding aan cliënten die zelfstandig wonen.

De laatste jaren is de door de stichting geleverde zorg verbreed. Zo werd het de stichting onder andere duidelijk dat er steeds meer jongeren met een licht verstandelijke handicap en bijkomende gedragsproblemen vragen om ondersteuning. Deze groep cliënten hebben tijdelijk of langdurig intensievere en meer specialistische ondersteuning nodig.

1.1 LVG-jongeren met gedragsproblemen binnen de stichting Paus Johannes XXIII.

Binnen de volgende rayons van de stichting Paus Johannes XXIII zijn momenteel licht verstandelijk gehandicapte (later: LVG) jongeren met gedragsproblemen woonachtig:

- *Rayon Maas.*

Binnen Rayon Maas zijn drie locaties waar LVG-jongeren met gedragsproblemen woonachtig zijn, namelijk: De Esch, De Hoflaan en De Voorschoterlaan. Deze woonprojecten bieden begeleiding aan LVG-jongeren met gedragsproblemen in de leeftijd van 19 tot 25 jaar. Er wordt op deze woningen geen groepsbegeleiding geboden. De begeleiding maakt individuele afspraken met de jongeren. Enkele malen per week is er iemand voor de lopende zaken aanwezig. Op loopafstand is een GVT aanwezig, welke dienstdoet als 24-uursachterwachtfunctie. Het Totaal IQ van de jongeren binnen Rayon Maas ligt tussen de 51 en 81.

- *Rayon Gantel.*

Bi\$on Westland is gevestigd in het pand van GVT De Nederhof. Bi\$on Westland heeft een eigen ingang, zodat de cliënten van Bi\$on niets te maken hoeven hebben met de groepsbewoners van het GVT. De praktijk leert echter dat de GVT bewoners en de LVG-jongeren elkaar toch weten te vinden. Bi\$on Westland is een woonvoorziening met 24-uurszorg waar cliënten met een bijzondere hulpvraag voor een jaar komen wonen. Tijdens dit jaar stelt de begeleiding van Bi\$on een bij de cliënt passende begeleidingshouding en een passend woonadvies vast. De ervaring leert dat bij Bi\$on Westland grotendeels LVG-jongeren met gedragsproblemen worden aangemeld. De jongeren die woonachtig zijn binnen de Bi\$ongroep hebben de leeftijd van 23 tot 30 jaar. Binnen GVT De Nederhof zijn twee LVG-jongeren met gedragsproblemen zelfstandig woonachtig. Zij hebben een eigen kamer binnen het GVT. Zij eten zelfstandig zonder begeleiding en medebewoners. Zij kunnen, indien nodig, 24 uur per etmaal terugvallen op de dienstdoende binnen de groepswoningen van het GVT. Deze twee jongeren krijgen op afspraak een aantal malen per week individuele begeleiding. Het Totaal IQ bij de jongeren binnen Rayon Gantel ligt tussen de 54 en 77.

- *Rayon Oostland.*

Rayon Oostland biedt momenteel begeleiding aan vier LVG-jongeren, in de leeftijd van 20 tot 23 jaar, die woonachtig zijn in project 'De Sterrenwijk' in Berkel en Rodenrijs. De jongeren wonen in twee eensgezinswoningen. Er is geen nachtaanwezigheid in De Sterrenwijk. Er wordt gewerkt met aanwezigheidsdiensten, waarnaast de jongeren individuele begeleiding krijgen afhankelijk van hun indicatie en zorgplan. Het Totaal IQ bij de jongeren binnen Rayon Oostland ligt tussen de 71 en 80.

Het IQ van de jongeren die woonachtig zijn binnen de stichting Paus Johannes XXIII ligt tussen de 51 en 81. Het gemiddelde IQ bij de jongeren binnen de stichting ligt op 71 (zie bijlage 2).

1.2 Waar komen de jongeren vandaan?

Onze stichting neemt regelmatig cliënten over van orthopedagogisch behandelcentrum Maasstad uit Rotterdam. Maasstad biedt residentiële en ambulante begeleiding aan kinderen en jongeren met een licht verstandelijke handicap en gedragsproblematiek. De jongeren hebben in orthopedagogische centra als Maasstad te maken met zeer gestructureerde behandeling en begeleiding op alle levensterreinen. De begeleiding van de groep is hier 24 uur per dag aanwezig, waarbuiten individuele begeleiding wordt geboden door mentoren. Bij Maasstad ligt een grote nadruk op toezicht, omdat de handhaving van de afspraken een belangrijke rol speelt. Naarmate de cliënt dit aankan, worden de vrijheden uitgebouwd. Het doel is dat de cliënt zich ontwikkelt. Wanneer de cliënt bij ons terecht komt krijgt hij te maken met meer vrijheden dan hij in Maasstad gewend was.

Naast de jongeren die afkomstig zijn uit Maasstad, komt een groot deel van de LVG-jongeren met gedragsproblemen uit een thuissituatie waarbij sprake was van pedagogische onmacht. Regelmatig is er bij de ouders sprake van bijkomende problematieken als verslaving en relatieperikelen, waardoor de cliënt afkomstig is uit een multiprobleemgezin. Het is mogelijk dat de jongere in zijn / haar thuissituatie al te maken heeft gehad met ambulante hulpverlening. Wanneer de jongere bij ons komt wonen, maakt hij/zij voor het eerst kennis met het wonen in een hulpverlenende instantie. Het is afhankelijk van de toestand van de cliënt in hoeverre hij/zij direct voor deze nieuwe woonsituatie ontvankelijk is.

Tenslotte is er via psychiatrisch ziekenhuis Delta, een LVG-jongere met gedragsproblemen bij onze stichting terecht gekomen. Deze jongere kwam van een speciale groep voor verstandelijk gehandicapten binnen Delta. Hij is bij Bi\$on Westland terecht gekomen, met als doel te onderzoeken welke toekomstige woonplek voor hem geschikt zou zijn.

Op momenten dat de begeleiding vastloopt met bepaalde cliëntvragen, maken de diverse afdelingen binnen de stichting Paus Johannes XXIII gebruik van consultants van het Centrum van Consultatie en Expertise (later: CCE). Het CCE is de opvolger van de consultantenteams. Zij zetten zich in voor mensen met bijzondere zorgvragen. Men kan een beroep doen op het CCE als de reguliere hulpverlening vastloopt. Zij kijken met een onafhankelijke en frisse blik naar bijzondere zorgvragen. De consultants van het CCE werken samen met zorgaanbieders en zorgvragers.

1.3 Motivatie

Voordat ik ambulant ging werken voor de stichting Paus Johannes XXIII, ben ik ongeveer 1 ½ jaar werkzaam geweest bij Bi\$on Westland. Uiteindelijk bleek dat het grootste deel van de cliëntaanmeldingen van Bi\$on bestond uit licht verstandelijk gehandicapte jongeren met gedragsproblemen. Het werd mij duidelijk dat het voor deze cliënten nog niet goed helder is waar zij werkelijk bij gebaat zijn. De combinatie van de leeftijdsfase waarin zij verkeren (pubertijd / adolescentie), de licht verstandelijke handicap en de bijkomende gedragsproblematiek, maakt dat er sprake is van een bijzondere cliëntgroep.

Vanuit mijn ervaring merkte ik dat ons team in het werken met deze doelgroep tegen een aantal lastige situaties aanliep, voortkomend uit de problematiek van de cliënt, zoals: een aantal cliënten wat non-verbaal en verbaal agressief gedrag vertoont; een aantal cliënten wat buurtjongeren aantrekt die een negatieve invloed op hen hebben; een aantal cliënten wat in aanraking komt met alcohol- en drugsproblematiek; een aantal cliënten wat vervalt in crimineel gedrag en een aantal cliënten wat zich niet aan de afspraken houdt. Het valt op dat deze jongeren zeer beïnvloedbaar zijn door hun omgeving. Zij hebben er moeite mee om hun eigen koers te bepalen. Naar aanleiding van dergelijke lastige situaties heerst binnen de stichting de vraag hoe de begeleiding aan deze cliënten het beste kan worden ingezet. Hiermee hangt nauw samen de vraag waar een geschikt woonaanbod voor deze jongeren aan moet voldoen. Ik vraag me af of de bestaande woonlocaties binnen onze stichting niet teveel vrijheid geven aan de licht verstandelijk gehandicapte jongeren met gedragsproblemen. Ik heb de indruk dat deze jongeren uiteindelijk baat hebben bij structuur en sturing, omdat dit hen een vorm van veiligheid biedt. Ik denk dat als deze veiligheid in een bepaalde mate ontbreekt, de jongere gaat zoeken naar grenzen en hierdoor in aanraking komt met negatieve invloeden van buitenaf. Het teveel aan vrijheid kan naar mijn mening naar voren komen in de vorm van een woonlocatie, of in de manier waarop de begeleiding geen eenduidige begeleidingsmethodiek beheerst.

Graag wil ik dit in mijn afstudeerproject nader onderzoeken, met als doel te komen tot een advies met betrekking tot een passend woonaanbod en een passende begeleidingshouding voor licht verstandelijk gehandicapte jongeren met gedragsproblemen.

2. Onderzoeksopzet.

Het productverslag zal continue in verband staan met de volgende onderzoeksopzet.

Probleemstelling:

Aan welke voorwaarden moet een woning en de geboden begeleiding voldoen om een passend woon- en begeleidingsaanbod te bieden aan jongeren met een licht verstandelijke handicap met bijkomende gedragsproblemen?

Doelstelling:

Het doel van dit project is om te komen tot een advies met betrekking tot het woon- en begeleidingsaanbod voor jongeren met een licht verstandelijke handicap met bijkomstige gedragsproblemen.

Deelvragen:

1. Kenmerken doelgroep:

- Welke definiëring kan worden toegekend aan licht verstandelijk gehandicapte jongeren met bijkomende gedragsproblemen?
- In hoeverre komt de gedragsproblematiek van de LVG-jongeren binnen de huidige projecten overeen met de gedragsproblematiek van LVG-jongeren beschreven in de literatuur?

2. Hulpvraag van de betreffende cliëntgroep:

- Wat beoogt de stichting met het begeleiden van deze doelgroep?
- In hoeverre is het realistisch om deze categorie tot zelfstandig wonen te brengen?
- Hebben de huidige LVG-jongeren met gedragsproblemen binnen de stichting dezelfde problematiek / hetzelfde milieu nodig als de LVG-jongeren die op de wachtlijst staan?

3. De woningen en begeleiding binnen de huidige projecten van de stichting

Paus Johannes XXIII:

- Welke problemen ondervinden de huidige LVG-jongeren met gedragsproblemen binnen de stichting bij de huidige begeleiding?
- Wat zouden de huidige LVG-jongeren met gedragsproblemen binnen de stichting anders willen?
- Welke deskundigheid / scholing bezitten de begeleiders binnen de huidige projecten binnen de stichting?
- In hoeverre wordt er binnen de huidige projecten gewerkt aan de gedragsproblematiek van de jongeren qua behandeling en /of aangepaste begeleidingsmethoden?
- Wat vinden mijn collega's die deze jongeren begeleiden van de begeleiding?
- Welke eisen worden er gesteld aan de woonomgeving van de jongeren binnen de bestaande projecten van de stichting? Welke problemen worden hierbij eventueel ondervonden?

4. Aan welke voorwaarden een woning en de geboden begeleiding moet voldoen.

- Aan welke eisen moet een woning voor licht verstandelijk gehandicapte jongeren met bijkomende gedragsproblemen voldoen, qua soort woning, locatie en inrichting? En hoeveel cliënten kunnen samen op een groep wonen?
- Hoeveel uren begeleiding moet aan een dergelijke groep worden geboden?
- Welke deskundigheid (scholing) dient de begeleiding in huis te hebben?
- Welke soort begeleidingshouding is geschikt voor deze doelgroep?
- Welke middelen zijn er nodig om te kunnen werken met deze doelgroep?
- Welke adviezen kunnen worden gegeven aan de bestaande projecten voor jongeren binnen de Stichting Paus Johannes XXIII?

3. Onderzoek

Graag wil ik, om tot een goede beantwoording van de probleem- en doelstelling te komen, kwalitatief onderzoek doen. In de loop van dit productverslag hoop ik voldoende kwalitatieve gegevens verzameld te hebben om de doelstelling van dit project te behalen, namelijk het formuleren van een advies met betrekking tot het woon- en begeleidingsaanbod voor licht verstandelijk gehandicapte jongeren met gedragsproblemen. Het is van belang om kwalitatief onderzoek te doen, omdat er dan inzicht komt in zowel de aard als de eigenschappen van de verschijnselen. Zowel de probleemstelling als de deelvragen omvatten kwalitatieve vragen, wat dus vraagt om verzameling van kwalitatieve gegevens.

Mijn kwalitatieve onderzoek omvat zowel literatuur- als praktijkonderzoek.

Literatuuronderzoek

De belangrijkste reden om literatuuronderzoek te doen, is dat ik na wil gaan welke relevante gegevens er in de literatuur zijn terug te vinden met betrekking tot de probleem- en doelstelling van mijn project. Tevens wil ik via deze weg onderzoeken of anderen al vergelijkbaar onderzoek hebben gedaan. Ik beperk me hierbij tot de Nederlandse literatuur.

Praktijkonderzoek

Binnen de stichting Paus Johannes XXIII zijn er meerdere locaties waar begeleiding wordt geboden aan licht verstandelijk gehandicapte jongeren met gedragsproblemen. Om tot een goede beantwoording van de probleemstelling te komen, vind ik het van belang om relevante gegevens uit de praktijk hierin te betrekken. Ik wil graag enquêtes afnemen bij zowel de begeleiders als de LVG-jongeren met gedragsproblemen binnen Rayon Gantel. Zowel de begeleiders als de LVG-jongeren zijn in dit geval respondenten. Ik ga werken met twee soorten enquêtes, namelijk één voor de begeleiders en één voor de LVG-jongeren. Het doel van de enquêtes is om informatie over de situatie te verkrijgen. De enquêtes bestaan voornamelijk uit gesloten vragen met een vaste formulering. Daarnaast bevatten de enquêtes een aantal open vragen. Wanneer de resultaten van de enquêtes binnen zijn, wil ik deze bundelen en analyseren. Het is van belang dat de verzamelde gegevens een goede weergave zijn van datgene wat zich in de praktijk feitelijk afspeelt. De gegevens moeten een bijdrage leveren aan het beantwoorden van de probleemstelling. Vervolgens wil ik de resultaten laten zien aan mijn collega's van Rayon Gantel. Wanneer ik van hen toestemming krijg om de resultaten hiervoor te gebruiken, wil ik de resultaten laten zien aan de begeleiders van Rayon Maas. Ik wil een vragenlijst met open vragen bijvoegen, met als doel om helder te krijgen welke overeenkomsten en verschillen Rayon Maas signaleert in de resultaten van Rayon Gantel. Bij het formuleren van zowel de enquêtes voor Rayon Gantel als de vragenlijst voor Rayon Maas zijn de deelvragen en de probleemstelling nauw verweven.

Rayon Oostland wordt niet bij dit proces betrokken. Deze keuze heb ik in overleg met de orthopedagoog gemaakt, omdat er momenteel teveel cliëntwisselingen zijn binnen de betreffende setting. Rayon Oostland is op de betreffende locatie nog dusdanig intensief bezig met het stabiliseren van de situatie, dat zij geen objectieve bijdrage zouden leveren aan de verzameling van gegevens.

4. Kenmerken van de doelgroep.

Inleiding.

In dit hoofdstuk wil ik graag nader onderzoeken wat de kenmerken zijn van de doelgroep “licht verstandelijk gehandicapte jongeren met gedragsproblemen.” Ik wil in dit hoofdstuk een eerste kader aanbrengen om duidelijk te maken wat er wordt bedoeld wanneer we over licht verstandelijk gehandicapte jongeren met gedragsproblemen praten. Inzichtelijkheid met betrekking tot de kenmerken van de doelgroep is naar mijn mening de basis om uiteindelijk tot een passend woon- en begeleidingsadvies te komen.

Binnen de stichting Paus Johannes XXIII wordt geen vaste definiëring met betrekking tot de doelgroep ‘licht verstandelijk gehandicapte jongeren met gedragsproblemen’ gehanteerd. Daarom wil ik graag in het eerste deel van dit hoofdstuk verslag doen van datgene wat ik met betrekking tot de definiëring in de literatuur heb gevonden, zodat ik deze kenmerken in een later stadium kan toetsen aan de bestaande cliëntgroep binnen de stichting Paus Johannes XXIII. Ook wil ik onderzoeken met welke soorten gedragsproblemen deze jongeren kampen. In het tweede deel van dit hoofdstuk wil ik onderzoeken in hoeverre de gedragsproblematiek van de LVG-jongeren binnen de huidige projecten van de stichting Paus Johannes XXIII overeenkomt met de gedragsproblematiek van de LVG-jongeren zoals beschreven in de literatuur. Dit laatste is van belang om te voorkomen dat er appels met peren worden vergeleken.

4.1 De definiëring van licht verstandelijk gehandicapte jongeren met bijkomende gedragsproblemen.

In de benaming van de doelgroep, namelijk ‘licht verstandelijk gehandicapte jongeren met gedragsproblemen,’ zitten drie bepalende kenmerken verweven, namelijk licht verstandelijk gehandicapt / jongeren en gedragsproblemen. Ik ben me ervan bewust dat de combinatie van deze drie kenmerken, deze groep cliënten tot een zeer bijzondere maakt. Graag wil ik hieronder een weergave geven van de belangrijkste definiëringen die ik in de literatuur kon terugvinden met betrekking tot deze groep cliënten .

Licht verstandelijk gehandicapte jongeren.

In de literatuur heb ik diverse definiëringen gevonden met betrekking tot de cliëntgroep licht verstandelijk gehandicapte jongeren.

Zo komt uit de literatuur van Ponsioen en Van der Molen (2002) naar voren dat er bij licht verstandelijk gehandicapten sprake is van een belemmering in de ontwikkeling van het denkvermogen, een combinatie van intellectueel functioneren in engere zin (uitgedrukt in een score op een IQ-test) en van een beperkte sociale redzaamheid.

In de NVGz-nota ‘Vorm en Kleur’ van de orthopedagogische centra voor licht verstandelijk gehandicapte jongeren in Nederland wordt de volgende algemene omschrijving gegeven met betrekking tot de cliëntgroep: “Licht verstandelijk gehandicapte jongeren zijn personen tot circa 21 jaar die in hun ontwikkeling zijn belemmerd en die zich op grond van hun lager intellectueel functioneren én beperkte sociale redzaamheid niet (zonder hulp) kunnen handhaven in één of meer reguliere maatschappelijke verbanden (gezin, school, werk, groep, leeftijdsgenoten, buurt). Met speciale hulp hebben zij een redelijke kans op een zekere mate van zelfstandigheid als volwassene.” (Nederlandse Vereniging voor Gehandicaptenzorg (in het vervolg: NVGz), 1995, 14).

Door het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport zijn in 1998 vijf regionale Meldpunten Licht Verstandelijk Gehandicapten ingesteld. De vijf meldpunten zijn ondergebracht bij de Centra voor Consultatie en Expertise (hierna CCE’s). De Meldpunten LVG definiëren hun doelgroep als licht verstandelijk gehandicapte kinderen en jeugdigen (met een IQ tussen de 50 en 85) tot 23 jaar met ernstige gedrags en / of plaatsingsproblemen (Van Poelgeest en Embregts, 2003).

In het eindrapport van de LVG-pilots (2004) wordt genoemd dat de problematiek van jeugdigen met een lichte verstandelijke beperking wordt gekenmerkt door een benedengemiddelde intelligentie (50-85), een beperkte sociale redzaamheid en (vaak) bijkomende zoals psychische en leerproblemen.

IQ

Tijdens de voorbereidingen voor dit afstudeerproject viel het mij op dat er verschillende IQ-grenzen werden genoemd in de boeken met betrekking tot licht verstandelijk gehandicapten. Ponsioen en Van der Molen (2002) beschrijven dat ook internationaal de IQ-grenzen die bij licht verstandelijk gehandicapten worden getrokken, nogal eens verschillen. In Nederland worden de IQ-grenzen passend bij een lichte verstandelijke handicap zeer soepel toegepast. Het is opvallend dat in Nederland ook de groep ‘zwakbegaafden’, met een IQ-grens van 70 tot 85 in principe (afhankelijk van andere factoren, met name van de sociale redzaamheid) tot de LVG-groep gerekend wordt.

Het ministerie van Volksgezondheid Welzijn en Sport is in november 2002 drie pilots gestart om te onderzoeken hoe de hulpverlening voor LVG-jongeren het best kan worden uitgevoerd. De pilots vonden plaats in Amsterdam, Drenthe en Zuid Holland Zuid. In het eindrapport van de LVG-pilots (Konijn e.a., 2004) wordt benoemd dat de problematiek van de jeugdigen met een licht verstandelijke beperking wordt gekenmerkt door een IQ tussen de 50 en 85, een beperkte sociale redzaamheid en vaak bijkomende moeilijkheden zoals psychische en leerproblemen.

De American Psychiatric Association (later: APA) omschrijft in de Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders-4th edition (later: DSM-IV) (1994) een licht verstandelijke beperking als een niveau van intelligent functioneren (IQ) van 50-55 tot ongeveer 70. De DSM-IV is het instrument wat wordt gebruikt voor psychiatrische diagnostiek.

Soenen e.a. (2003) wijst op het feit dat bij de groep mensen met een lichte verstandelijke beperking de IQ-scores niet stabiel zijn. Deze kunnen in het verloop van de ontwikkeling zowel verhogen als verlagen. Positief aan de benadering zoals in de DSM-IV omschreven is dat het, met behulp van de objectieve diagnostische instrumenten (de gestandaardiseerde intelligentietests), zeer goed hanteerbaar is voor de praktijk.

In de NVGz-nota Vorm en Kleur van de orthopedagogische centra voor licht verstandelijk gehandicapte jongeren in Nederland (1995) staat dat er de laatste jaren steeds meer overeenstemming is ontstaan over de IQ-grenzen van de doelgroepen. Zij hanteren een ondergrens van 50 en bovengrens van 85. In de nota staat beschreven dat bijna 16% van de totale bevolking (in de leeftijd van 6 tot 21 jaar) binnen deze IQ-grenzen valt. Genoemd wordt echter dat bijna al deze mensen over een redelijke sociale redzaamheid beschikken en daardoor niet licht verstandelijk gehandicapt zijn. Een klein deel van dit percentage kan zich echter niet zonder speciale hulp redden. Zij vallen onder de noemer licht verstandelijk gehandicapt. Het is dan ook moeilijk om te bepalen hoeveel licht verstandelijk gehandicapte jongeren er in Nederland zijn. De orthopedagogische centra zijn zich ervan bewust dat hun definitie ‘licht verstandelijk gehandicapt’ zowel zwakbegaafden als licht verstandelijk gehandicapten omvat. Ook zij benadrukken hierin dat de sociale redzaamheid bepaald in hoeverre de persoon onder de noemer ‘licht verstandelijk gehandicapt’ valt. In de NVGz-nota wordt dit als volgt uitgelegd: “met een beperkte sociale redzaamheid wordt bedoeld dat een jongere onvoldoende aanpassingsvermogen heeft om aan de eisen van de omgeving (gezin, school, werk) te voldoen. De jongere heeft te weinig vaardigheden om zich sociaal te kunnen redden. Hulpverlening die gericht is op het verhogen van de sociale redzaamheid noemen we ‘begeleiding’” (NVGz, 1995, 15). Door middel van de sociale redzaamheidsschaal kan onder andere worden gemeten of de persoon over vaardigheden beschikt als zelfverzorging, omgang met anderen, vrijetijdsbesteding en algemene vaardigheden voor het functioneren in de samenleving (omgang met geld, klokken, verkeer).

Gedragsproblemen.

Het viel mij op dat in de literatuur de benoeming ‘gedragsproblemen’ en de benoeming ‘gedragsstoornissen’ wisselend en soms zelfs in dezelfde context worden gebruikt. In het rapport ‘LVG in beeld’ van Soenen e.a. (2003), geeft de auteur aan dat zij de term gedragsprobleem boven de term gedragsstoornis verkiest, omdat deze laatste al naar een classificatie vraagt en zij de hulpvraag in de volle breedte wil zien. Ook ik verkiest de term gedragsprobleem boven de term gedragsstoornis. In mijn literatuuronderzoek vond ik echter ook regelmatig de term gedragsstoornis. Deze neem ik op dergelijke momenten over zodat ik de tekst niet uit zijn verband haal.

Gedragsproblemen worden in de DSM-IV (1994) als volgt in 3 mate van ernst gespecificeerd:

- **“Licht:** Weinig of niet meer gedragsproblemen dan nodig zijn om de diagnose te stellen en de gedragsproblemen veroorzaken slechts geringe schade aan anderen (bijvoorbeeld liegen, spijbelen, zonder toestemming buiten blijven als het al donker is).
- **Matig:** Het aantal gedragsproblemen en het effect ervan op anderen ligt tussen ‘licht’ en ‘ernstig’ (bijvoorbeeld stelen zonder confrontatie met het slachtoffer, vandalisme).
- **Ernstig:** Veel meer gedragsproblemen dan nodig zijn om de diagnose te stellen of de gedragsproblemen veroorzaken aanzienlijke schade aan anderen (bijvoorbeeld gedwongen seks, lichamelijke wreedheid, gebruik van een wapen, stelen met direct contact met het slachtoffer, inbraak).” (APA, 1994, 100)

In de NVGz-nota Vorm en Kleur (1995) wordt onderscheid gemaakt tussen internaliserend en externaliserend probleemgedrag. Internaliserend probleemgedrag betreft meer naar binnen gerichte emotionele problemen (angsten, depressiviteit, psychosomatische klachten, neurotische problematiek, teruggetrokken gedrag). Externaliserend probleemgedrag betreft meer naar buiten gerichte probleemgedragingen (agressie, verzet, delinquentie, actingout, lage frustratietolerantie, slechte gewetensontwikkeling).

In de bestudeerde literatuur heb ik diverse gegevens gevonden over de mate en vormen van voorkomen van gedragsproblemen bij licht verstandelijk gehandicapte jongeren.

Uit het onderzoek van Drs. Soenen e.a. (2003) komt naar voren dat 30 tot 60% van de jongeren met een lichte verstandelijke beperking gedragsproblemen vertonen; dat is drie tot vier maal vaker dan bij jongeren zonder verstandelijke beperking. De kans op psychopathologische problemen onder mensen met een verstandelijke beperking blijkt het grootste te zijn bij de groep met een IQ tussen de 70 en 85/90. In haar onderzoek beschrijft Drs. Soenen dat de term gedragsproblemen meestal gebruikt wordt als het gaat om voor de omgeving storende elementen in de interactie (Dosen, 1990).

In de NVGz-nota Vorm en Kleur (1995) wordt verondersteld dat 10 tot 25 % van de licht verstandelijk gehandicapten een vorm van een autisme verwante stoornis heeft. Er zijn minimaal 600 licht verstandelijk gehandicapte jongeren met psychiatrische stoornissen, die hulpverlening ontvangen in een voorziening.

Uit het onderzoeksrapport ‘Over grenzen,’ van Van Poelgeest e.a. (2003) komt naar voren dat de externaliserende gedragsproblematiek en het zich niet willen houden aan regels, opvallend is voor licht verstandelijk gehandicapte jongeren. Het merendeel van de jongeren uit de onderzoeksgroep in dit rapport (namelijk 73%) vertoont agressief gedrag.

Uit het onderzoek van Drs. Soenen e.a. (2003) komt naar voren dat er weinig precieze gegevens bekend zijn over de aard van gedragsproblemen bij licht verstandelijk gehandicapte jongeren. De oorzaak van het beperkte aantal gegevens is dat deze groep in zeer beperkte mate is onderzocht als een aparte groep met een specifiek entiteit en is bij onderzoek meestal meegenomen onder de grote noemer van mensen met een verstandelijke beperking. De laatste jaren wordt de aard van gedragsproblemen bij licht verstandelijk beperkte jongeren steeds vaker onderwerp van onderzoek. In het onderzoek van Drs. Soenen vond ik veel resultaten op grond van studies van Dosen. Hij heeft in 1990 een boek geschreven, genaamd ‘Psychische en gedragsstoornissen bij zwakzinnigen.’ Dosen heeft in Nederland veel onderzoek verricht ten aanzien van de diagnostiek en behandeling van psychiatrische stoornissen. Dosen (1990) schrijft dat er in de jaren ‘70 toenemende aandacht ontstond voor het ontdekken van klinischpsychiatrische beelden bij mensen met een verstandelijke handicap. In navolging van Dosen wordt in het verslag van Drs. Soenen (2003) de volgende, door mij geparafraseerde indeling besproken:

“Gedragsproblemen ten gevolge van psychopathologie bij jongeren met een lichte verstandelijke beperking.”

Hierbij staat de psychopathologie centraal en zijn de gedragsproblemen secundair. Psychopathologie kan letterlijk worden vertaald als de ziekteleer van het psychisch functioneren. Diagnose en behandeling vinden plaats binnen de psychiatrie. Jongeren met een lichte verstandelijke beperking vertonen dezelfde psychiatrische stoornissen als normaalbegaafde jongeren. Volgens het onderzoek van Drs. Soenen zijn er binnen de groep jongeren met een lichte verstandelijke beperking twee

groepen te onderscheiden (Masi & Marchesi, 1998). De ene groep, zijn jongeren die moeite hebben met het in de hand houden van emoties en gedrag waardoor er een verhoogd risico is op aanpassingsstoornissen, gedragsstoornissen, antisociale- borderline – en persoonlijkheidsstoornissen. Het gevolg van het niet kunnen controleren van impulsen, resulteert bij deze jongeren in acting out gedrag. De andere groep, zijn jongeren die zich in sociaal en emotioneel opzicht terugtrekken en depressieve gevoelens ontwikkelen. Deze gedragingen zijn een gevolg van het feit dat deze jongeren kampen met gevoelens van incompetentie.

Volgens Drs. Soenen hebben jongeren met een verstandelijke beperking meer sociale problemen, aandachtsproblemen en vertonen zij meer agressief gedrag dan normaalbegaafde jongeren. Bovendien hebben ze meer angst, antisociaal gedrag en depressieve gevoelens dan matig verstandelijk beperkte jongeren.

“Gedragsproblemen ten gevolge van pedagogische problematiek bij jongeren met een licht verstandelijke beperking.”

Hierbij staat de pedagogische problematiek (omgevingsfactoren) centraal en zijn de gedragsproblemen secundair. Opvallend is dat gedragsproblemen bij jongeren met een lichte verstandelijke beperking vooral voorkomen in de lagere sociaal-economische milieus. Ouders van deze kinderen onderkennen de problemen niet en schakelen niet snel de hulpverlening in wanneer het niet goed gaat. In het MLK / LOM onderwijs weten deze kinderen zich nog wel staande te houden. De problemen ontstaan vaak op het moment dat de jongeren werk moeten gaan zoeken, zelfstandig met geld omgaan en op zichzelf gaan wonen. Wanneer deze jongeren op eigen benen gaan staan, vallen zij vaak in handen van het criminele circuit. Ook in de hogere milieus kunnen jongeren met een lichte verstandelijke beperking het spoor bijster raken. Zoals in de lagere milieus de jongeren worden ondervraagd, kunnen in de hogere milieus de gedragsproblemen het gevolg zijn van overvraging van de jongeren. Dit is het geval wanneer de ouders de jongere op veel te hoog niveau aanspreken en de licht verstandelijke beperking niet accepteren waardoor de eisen de mogelijkheden van de jongeren te boven gaan. In andere gevallen worden jongeren in hogere milieus dusdanig beschermd, dat zij een zeer beperkte mate van zelfstandigheid opbouwen.

“Gedragsproblemen ten gevolge van een combinatie van psychopathologie en pedagogische problematiek bij jongeren met een lichte verstandelijke beperking.”

Vanwege de vaag omschreven problematiek, wordt een mogelijke psychiatrische stoornis vaak pas laat onderkend en is het nodige al misgegaan. Voor de ouders / opvoeders is het vaak lastig om adequaat met de problematiek om te gaan. Ouders van een kind met een ernstige verstandelijke beperking en gedragsproblemen wenden zich sneller tot een hulpverlener als ouders van een licht verstandelijk beperkt kind met gedragsproblemen. De opvoeding schiet in dergelijke gevallen tekort uit onvermogen om de ernst in te schatten, buiten de gezinnen waar sprake is van pedagogische onmacht. Gedrags- en emotionele problemen bij licht verstandelijk beperkte jongeren zijn de belangrijkste voorspellers van de ontwikkeling van een psychiatrische stoornis. In minder stabiele thuissituaties lijkt de kans op het ontwikkelen van gedragsproblemen groter dan in stabiele thuissituaties, vanwege de risicofactoren. Zo is het onder andere een risicofactor als een kind opgroeit met een alleenstaande ouder, inkomensproblemen, beperkte opvoedingsvaardigheden of er veel stresssituaties zijn in het leven van het kind / jongere.

Uit het onderzoeksrapport ‘Over grenzen,’ van Van Poelgeest e.a. (2003) komt naar voren dat het feit dat veel van deze jeugdigen in de puberteit zitten, veroorzakend en versterkend kan werken voor een aantal problemen. Gedragsproblemen zoals zich niet houden aan regels lijken zich in deze turbulente levensfase extra duidelijk te manifesteren. In deze fase van het ontwikkelen van een eigen identiteit zouden frustraties over min of meer beperkte intellectuele capaciteiten kunnen leiden tot een negatief zelfbeeld. Het achterblijven van de sociaal-emotionele ontwikkeling in vergelijking met hun normaal begaafde leeftijdsgenoten, leiden tot een groter risico van overvraging.

Dubbele diagnose.

Wat mij opvalt, en ik in mijn werkperiode op BiSon ook wel eens lastig vond, is dat je in dergelijke cliëntsituaties te maken hebt met een dubbele problematiek. Zo heeft een LVG-jongere met gedragsproblemen zowel te maken met zijn / haar verstandelijke beperking als met de gedragsproblematiek. In de reader van opleidingscentrum Cello voor de cursus 'Dubbele diagnose' (2003), staat beschreven dat men spreekt van een dubbele diagnose, indien er sprake is van een verstandelijke handicap en van gedragsstoornissen en / of psychiatrische ziekteprocessen. Deze combinatie geeft tevens de moeilijkheid aan bij het stellen van de juiste diagnose. Wat daarbij ook nog een lastige factor kan zijn, is dat gedragingen zich op een ongewone wijze kunnen presenteren. Uit de reader 'Dubbele Diagnose' komt ook naar voren dat in de 20ste eeuw de zorgsector psychiatrie en de zorg voor mensen met een verstandelijke beperking uit elkaar zijn gegroeid en zich hebben ontwikkeld als twee afzonderlijke systemen. De psychiatrische stoornissen en verstandelijke handicaps werden gezien als twee afzonderlijke gebieden. De geestelijke gezondheidszorg werkte over het algemeen vanuit een medische / psychiatrisch model en de verstandelijk gehandicaptenzorg vanuit een agogisch / opvoedkundig model. De laatste jaren wordt steeds duidelijker dat beide sectoren elkaar nodig hebben om een adequate behandeling en begeleiding vanuit meerdere invalshoeken mogelijk te maken. Een multidisciplinaire en multimethodische aanpak is noodzakelijk voor een goede behandeling.

Ook binnen de stichting Paus Johannes XXIII is er aandacht voor een betere samenwerking tussen de psychiatrie en gehandicaptenzorg. Sinds anderhalf jaar functioneert in de regio Delft / Westland / Oostland een multisectoraal overleg (MSO). Aan het overleg nemen deel: GGZ Delftland en Parnassia (beiden geestelijke gezondheidszorg), het Westerhونk, de MEE, Ipse en de stichting Paus Johannes XXIII (verstandelijk gehandicaptenzorg). Inhoudelijk deskundigen als psychiaters, artsen voor verstandelijk gehandicapten, sociaal psychiatrisch verpleegkundigen, gedragsdeskundigen, managers en maatschappelijk werkers nemen deel aan het overleg. Van Rayon Gantel zitten zowel de orthopedagoog als het rayonhoofd bij dit overleg wat om het kwartaal plaatsvindt. Uit het artikel "Multisectoraal overleg in Delft" (Ipse magazine, september 2004) komt naar voren dat tijdens het overleg cliënten geanonimiseerd in een casus worden besproken. Er wordt aandacht besteed aan de aard van de problematiek, de diagnostiek en waar de knelpunten liggen. Tenslotte formuleren de deelnemers een advies voor het vervolg. Adviezen richten zich onder andere op aanpassing van de woon- en werksituatie, medicamenteuze behandeling, gedragsbeïnvloeding en behandeling van lichamelijke aandoeningen. Het MSO draagt ertoe bij dat hulpverleners elkaar beter weten te vinden en er betere bekendheid ontstaat ten aanzien van producten, diensten en procedures die reeds bestaan bij de deelnemende organisaties.

4.2 De gedragsproblemen van de LVG-jongeren binnen de huidige projecten binnen de stichting.

Aan de begeleiders van Rayon Gantel is in de enquête gevraagd welk type gedrag zij in welke mate zien voorkomen bij de licht verstandelijk gehandicapte jongeren waar zij mee werken (zie bijlage 3 en bijlage 5).

Uit het onderzoek onder de begeleiders binnen Rayon Gantel komt 'leugenachtigheid' naar voren als meest voorkomend gedragsprobleem. Hierna volgen afnemend in mate van voorkomen: ernstige schendingen van regels, angsten, diefstal, teruggetrokken gedrag, agressie gericht op mensen, depressiviteit en vernieling van eigendom. Suïcidaliteit komt weinig voor. Agressie die de cliënt richt op zichzelf komt weinig tot niet voor. Agressie gericht op dieren komt niet voor.

Aan de begeleiders van Rayon Maas is gevraagd of zij de resultaten, die naar voren kwamen uit het onderzoek bij Rayon Gantel, herkenden (zie bijlage 4). Rayon Maas geeft aan dat 'schendingen van regels' bij de jongeren binnen Rayon Maas het meest voorkomende gedragsprobleem is. Tevens noemt Rayon Maas angsten als veel voorkomend gedragsprobleem. Hiermee samenhangend wordt genoemd dat de jongeren die kampen met angsten bovendien teruggetrokken gedrag laten zien. Agressie op dieren komt niet voor. Agressie gericht op begeleiders komt soms voor in verbale vorm.

De binnen Rayon Gantel en Rayon Maas genoemde gedragsproblemen komen overeen met de vormen gedragsproblemen die genoemd zijn in mijn literatuurstudie. Binnen de enquêtes wordt zowel externaliserend probleemgedrag (zoals agressie gericht op mensen en diefstal) als internaliserend

probleemgedrag (zoals angsten, teruggetrokken gedrag en depressiviteit) genoemd. In de literatuur van Van Poelgeest e.a. (2003), zoals beschreven op pagina 10, wordt genoemd dat externaliserende gedragsproblematiek en het zich niet willen houden aan regels, opvallend is voor licht verstandelijk gehandicapte jongeren. De gedragsproblemen die bij Rayon Gantel en Rayon Maas het meest voorkomen zijn leugenachtigheid en schendingen van regels, wat beide externaliserende gedragsproblemen zijn. Uit mijn werkervaring herken ik deze gedragsproblemen inderdaad als veelvoorkomend. Ook angsten wordt genoemd als veelvoorkomend gedragsprobleem. Mijn ervaring is dat dit zich in samenhang met een gevoel van onmacht vervolgens weer kan uiten in externaliserend probleemgedrag zoals bijvoorbeeld een lage frustratietolerantie.

In de literatuur (APA, 1994) worden gedragsproblemen in drie mate van ernst gespecificeerd, namelijk licht / matig en ernstig probleemgedrag (zie pagina 10). Uit de gegevens van Rayon Gantel en Rayon Maas komt naar voren dat de jongeren binnen de stichting Paus Johannes XXIII lichte en matige gedragsproblemen vertonen. Ernstig probleemgedrag komt binnen de stichting niet voor.

4.3 Analyse en voorlopige conclusie hoofdstuk 4.

In het eerste deel van dit hoofdstuk is onderzocht welke definiëring kan worden toegekend aan 'licht verstandelijk gehandicapte jongeren met gedragsproblemen.' Uit de literatuur komt naar voren dat er bij LVG-jongeren het meest wordt gesproken van een IQ tussen de 50 en 85 (Ponsioen e.a., 2002; NVGz-nota, 1995; Konijn e.a., 2004). Dit wil zeggen dat in Nederland ook de groep zwakbegaafde jongeren met een IQ tussen de 70 en 85 én een beperkte sociale redzaamheid, gerekend wordt tot de 'LVG-jeugd.' Opvallend is dat tweederde van de genoemde LVG-jongeren die woonachtig zijn binnen de stichting Paus Johannes XXIII, een IQ heeft tussen de 70 en 81 (zie bijlage 2). Dit houdt in dat het merendeel van de jongeren zwakbegaafd is. Met name bij de groep 'zwakbegaafden' met een IQ tussen de 70 en 85 speelt de beperkte sociale redzaamheid een belangrijke rol (NVGz-nota, 1995). Het feit dat benadrukt wordt dat de sociale redzaamheid bepaald in hoeverre de persoon onder de noemer 'licht verstandelijk gehandicapt' valt, vind ik een belangrijke noemer. Ik heb de indruk dat dit aspect te weinig wordt meegenomen in de hulpverlening. Omdat je als begeleider regelmatig de neiging hebt om deze jongeren te overschatten, is het naar mijn mening goed om hier op een structurele manier de aandacht op te vestigen. Door middel van de sociale redzaamheidschaal kan onder andere worden gemeten of de persoon over vaardigheden beschikt als zelfverzorging, omgang met anderen, algemene vaardigheden voor het functioneren in de samenleving en vrijetijdsbesteding. Het valt mij op dat wij binnen onze stichting maar in enkele gevallen bij de jongeren een sociale redzaamheidschaal invullen. Nu uit de literatuur naar voren komt dat de beperkte sociale redzaamheid typerend is voor LVG-jongeren lijkt een dergelijk middel mij zeer geschikt als standaard hulpmiddel om meer inzicht te krijgen in de problematiek en beperkingen van de jongere.

Uit de bestudeerde literatuur komt naar voren dat gedragsproblemen in verschillende mate van ernst, namelijk licht / matig en ernstig (APA, 1994) en in verschillende vormen voorkomen (Soenen e.a., 2003). Gedragsproblemen kunnen het gevolg zijn van diverse factoren. Uit de enquêtes van Rayon Gantel en de vragenlijst van Rayon Maas (zie bijlage 4 en 5) is gebleken dat gedragsproblemen binnen de stichting in diverse vormen en zowel in lichte als matige ernst voorkomen. Mijn inziens kan het van grote invloed zijn op de hulpvraag of de gedragsproblemen bij de jongere het gevolg zijn van psychopathologische factoren of van pedagogische problematiek. Zo heeft een cliënt met gedragsproblemen voortkomend uit een stoornis in het autistisch spectrum over het algemeen behoefte aan een andere begeleidingshouding dan een jongere met gedragsproblemen ten gevolge van pedagogische problematiek. Duidelijk wordt dat 'LVG-jongeren met gedragsproblemen' niet eenvoudig zijn te definiëren onder één noemer. De problematiek van deze cliënten is zeer divers. Het feit dat zowel de oorzaken als de vormen van de gedragsproblemen divers zijn, maakt dat er ook variatie zit in het begeleidingsvraag en de vraag naar een passende woning bij de jongeren.

Uit het vervolg van dit hoofdstuk wordt duidelijk dat het van belang is dat er samenwerking bestaat tussen de Geestelijke Gezondheidszorg en de Gehandicaptenzorg wanneer men spreekt over cliënten met een dubbele diagnose en dus over LVG-jongeren met gedragsproblemen. Ondanks het feit dat er vanuit onze stichting uitwisseling is tussen deze sectoren, namelijk tijdens het MSO (zie pagina 12), is de uitwisseling voor begeleiders en assistent-begeleiders van de werkvloer nog vrij beperkt. Ik kan me voorstellen dat het ook voor hen nuttig zou zijn om kennis uit te wisselen met begeleiders van de GGZ.

5. Hulpvraag van de betreffende doelgroep.

Inleiding.

In dit hoofdstuk wil ik nader uiteenzetten wat de hulpvraag van licht verstandelijk gehandicapte jongeren met gedragsproblemen omvat. De hulpvraag van de jongeren hangt nauw samen met welke begeleidingshouding zij behoeven. Bovendien verwacht ik dat wanneer de hulpvraag van de jongeren helder is, ik ook een beter beeld krijg van welk woonaanbod bij hen past.

Ik ga dit hoofdstuk van start met te bekijken wat de stichting Paus Johannes XXIII beoogt met het begeleiden van deze jongeren. Het is van belang om dit helder te krijgen, omdat deze motivatie mogelijk nauw samenhangt met de hulpvraag van de jongeren.

Vervolgens wil ik gaan onderzoeken in hoeverre het realistisch is om deze jongeren tot zelfstandig wonen te brengen. Om helder te krijgen welk woonaanbod past bij deze jongeren, is het van belang om eerst te bekijken of er gegevens bekend zijn over het slagen van zelfstandig wonen bij deze cliënten.

Tenslotte wil ik in dit hoofdstuk onderzoeken of de huidige LVG-jongeren met gedragsproblemen binnen de stichting dezelfde problematiek / hetzelfde milieu nodig hebben als de jongeren die op de wachtlijsten staan. Om een passend woon- en begeleidingsaanbod te formuleren is het namelijk ook van belang om helder te krijgen met welke problematiek de LVG-jongeren met gedragsproblemen op de wachtlijsten kampen. Zij behoren immers evengoed tot de cliëntgroep waarvoor de probleemstelling is geformuleerd.

5.1 Zelfstandig wonen bij licht verstandelijk gehandicapte jongeren met gedragsproblemen.

Tijdens mijn literatuuronderzoek heb ik mezelf de vraag gesteld in hoeverre het realistisch is om deze categorie tot zelfstandig wonen te brengen. Ik kon geen kant en klaar antwoord op deze vraag vinden. Daarom wil ik graag een analyse maken van factoren waar licht verstandelijk gehandicapte jongeren gevoelig voor zijn.

LVG jongeren en criminaliteit.

Binnen de huidige projecten binnen onze stichting is merkbaar dat een deel van de jongeren in aanmerking komt met criminele activiteiten. De LVG-jongeren zijn in dergelijke situaties dusdanig beïnvloedbaar door hun omgeving, dat zij moeite lijken te hebben om hun eigen koers te bepalen. Door het zwakke ego waar de jongeren mee kampen, hebben zij moeite om weerstand te bieden tegen dergelijke verleidingen.

In het eindverslag pilot LVG Regio Amsterdam (Konijn e.a., 2004) staat beschreven dat het gevaar dat licht verstandelijk gehandicapte jongeren in aanraking komen met de politie en justitie groter is dan bij normaal begaafde jongeren. De licht verstandelijk gehandicapte jongeren zijn makkelijk te beïnvloeden en staan over het algemeen egocentrisch in het leven. In combinatie met een zwaksociaal milieu kunnen de jongeren een meer dan gemiddelde antisociale persoonlijkheidsstructuur ontwikkelen.

In een artikel Markant (van der Linde, 2001) wordt verwezen naar het rapport van het Landelijk expertisecentrum De Borg, het landelijk expertisecentrum geestelijke gezondheidszorg voor mensen met een verstandelijke handicap in Den Dolder. Uit dit rapport komt naar voren dat de toename van het aantal criminele licht verstandelijk gehandicapten te maken heeft met de ontwikkeling in de gehandicaptenzorg naar vermaatschappelijking – het streven gehandicapten mee te laten draaien in de samenleving. Het rapport van De Borg stelt dat de problematiek naar de straat verschuift, omdat deze lichtverstandelijk gehandicapten qua niveau juist in aanmerking komen voor verlokkingen op straat. Zij zijn zeer gevoelig voor invloeden van buitenaf en laten zich makkelijk voor andermans karretje spannen.

In 'een LVG-onderzoeksprogramma' van het Landelijk Kenniscentrum LVG (2004) wordt nader ingegaan op delinquent gedrag bij LVG jongeren. Uit dit stuk komt naar voren dat er sprake lijkt te

zijn van een oververtegenwoordiging van LVG jongeren in het justitiële circuit. Genoemd wordt dat het opvallend is dat de weg naar de justitiële sector wordt overbemand door LVG jongeren, terwijl volgens een statistische afspiegeling een gering percentage LVG jongeren de weg naar ondersteuning in de zorgsector vindt. Bij LVG jongeren bepalen persoonlijke factoren en omgevingsfactoren het risico op het gebied van diefstal, geweldpleging, seksuele delicten, vermogensdelicten en ernstige mishandeling. Zo heeft een licht verstandelijk gehandicapt kind een specifieke opvoedingsaanpak nodig zoals een aanpak die concreter is, met meer uitleg en waaruit acceptatie naar voren komt. Ouders van kinderen met een lichte verstandelijke handicap hebben meer geduld nodig in de omgang met het kind, wat een grote aanslag kan zijn op de draaglast van het gezin. Als het gezin onder druk staat is dit een risicoaspect voor het kind. De licht verstandelijke handicap belemmert de ontwikkeling van andere aspecten, wat zich al op jonge leeftijd voor kan doen. Over het algemeen gaat het bij LVG jongeren om de interactie tussen beide factoren, de persoonlijkheidsfactoren (in het bijzonder het IQ) en de omgeving (gezin, netwerk, school, buurt). Deze factoren kunnen doorslaggevend zijn ten aanzien van de mate van risico's. Een vergrote draaglast (t.a.v. het kind) en / of de verminderde draagkracht van het gezin kan escalerende gevolgen hebben, zowel voor de ouders als het kind. Tijdens mijn werkperiode binnen BiSon Westland is het mij opgevallen dat de jongeren die in aanraking kwamen met criminele jongeren, uit een instabiele gezinssituatie afkomstig waren. Het was duidelijk merkbaar dat de ouders / verzorgenden van deze cliënten te kampen hadden met een beperkte draaglast met betrekking tot de handicap / problematiek van de cliënt. Dit kwam onder andere naar voren in het overschatten van de jongere, het niet goed kunnen accepteren van de handicap en dus tot conflicten tussen de ouder(s) en de jongere.

Waar lopen LVG-jongeren met gedragsproblemen verder tegenaan?

In het eindverslag pilot LVG Regio Amsterdam (stuurgroep pilot LVG, 2004) wordt op een heldere manier geschetst dat de ontwikkeling van een kind met een licht verstandelijke handicap al in een vroeg stadium is vertraagd. Zo kan er bij deze kinderen sprake zijn van een vertraagde motorische, taal- en spraakontwikkeling waardoor deze kinderen opvallen bij het consultatiebureau. Licht verstandelijk gehandicapten onderzoeken in de peuterfase minder en spelen met minder gevarieerd speelgoed. De taalontwikkeling komt bij deze kinderen wat trager op gang. Wanneer de kinderen naar groep 1 gaan, valt het op dat zij moeite hebben met het kunnen relateren van nieuwe ervaringen aan reeds opgedane ervaringen. Zij leren minder van nieuwe ervaringen. Tijdens het leren lezen en rekenen in groep 3 gaat het leren steeds trager. Het risico in deze fase is dat het kind overvraagd wordt. Het kind is snel afgeleid. Het spel van het kind bestaat uit weinig fantasiespel en meer uit associatief spel. De trage ontwikkeling heeft als gevolg voor de sociaal-emotionele ontwikkeling dat het deze kinderen ontbreekt aan een uitgebreide woordenschat. Dit maakt het lastig om wensen, emoties en ervaringen te beschrijven.

Tijdens de puberteit en adolescentie verloopt de seksuele ontwikkeling normaal, wat wil zeggen dat er uiterlijk geen signalen zijn van een vertraagde ontwikkeling. Deze jongeren bevinden zich echter in de puberteit sociaal emotioneel nog op het niveau van iemand in de kindertijd. Kinderen en jongeren met een licht verstandelijke handicap blijven langer in de egocentrische ontwikkelingsfase steken. Door deze egocentriciteit worden de jongeren belemmerd om zich in de gevoelens en gedachten van anderen te verplaatsen en situaties van verschillende kanten te bezien. In dit opzicht wordt de puber in diverse situaties overschat door de omgeving. Ook bij deze jongeren leeft de behoefte om na te gaan wat hun seksuele identiteit is en te experimenteren. Seksuele voorlichting is echter over het algemeen dermate abstract, dat dit niet geschikt is voor jongeren met een licht verstandelijke handicap. Het is lastig voor de jongeren om datgene wat zij tijdens de voorlichtingsbijeenkomsten hebben geleerd, toe te passen in soortgelijke situaties. Het bewustzijn van de eigen grenzen en de bewaking daarvan zijn onvoldoende. Zowel licht verstandelijk gehandicapte jongens als meisjes zijn kwetsbaar voor seksueel misbruik en is het risico aanwezig dat zij in de prostitutie terechtkomen. Ook bestaat het gevaar dat de jongere de signalen van de partner niet altijd opmerkt en de grenzen van de ander overschrijdt. Sterker dan gemiddeld egocentrische lustbevrediging kan hierbij een bepalende factor zijn. Deze jongeren voelen zich het middelpunt. Zij zijn niet in staat om zich van de actuele situatie los te maken en betrekken de informatie vanuit de omgeving op zichzelf. Zo kunnen zij zich geen voorstelling vormen hoe dingen zouden kunnen zijn. Algemene opmerkingen betrekken de jongeren vaak op zichzelf, wat tot veel misverstanden kan leiden. Het concrete hier en nu denken betekent dat zij niet nadenken over

de gevolgen van hun handelen, waardoor zij vrij impulsief kunnen reageren. Zij hebben moeite met de feitelijke weergave, wanneer zij betrokken zijn bij een gebeurtenis. Zij vullen de informatie die zij zijn vergeten veelal met eigen verhalen aan, waardoor vaak wordt gedacht dat zij niet de waarheid spreken. Omdat de jongeren moeilijk kunnen inschatten welke mensen zij wel en welke zij niet kunnen vertrouwen, zijn zij makkelijk te beïnvloeden. Voor veel jongeren blijft het jarenlang lastig om te leren omgaan met hun handicap. Het gevolg hiervan is dat sommige jongeren hun toevlucht nemen in soft druggebruik of verslaafd raken aan de alcohol of aan het gokken. Een aantal meisjes wordt op jonge leeftijd zwanger, omdat zij graag een 'gewoon' gezinsleven willen opstarten. Vooral in de puberteit komen deze jongeren vaak in een identiteitscrisis terecht en kunnen zij depressief worden. De meeste jongeren zijn zich bewust van het feit dat zij anders zijn.

Informatieverwerking.

In het Ontwikkelingen Wetenschappelijk Onderzoek (in het vervolg: OWO) staan diverse conclusies beschreven die van belang kunnen zijn bij het bepalen van de juiste begeleidingshouding bij LVG jongeren met gedragsproblemen. In het OWO van februari 2003 staat beschreven dat uit onderzoek van Van Nieuwenhuizen, Wijnroks & Vermeer (2000) naar sociale cognitie bij LVG-jongeren blijkt dat deze jongeren meer problemen hebben met informatieverwerking dan normaal begaafde jongeren. Het proces van sociale informatieverwerking is heel kwetsbaar. Zo hebben LVG-jongeren een gebrekkige selectieve aandacht en een beperktere aandachtsspanne. Ook ligt hun denktempo lager en het ordenen, rangschikken en differentiëren van informatie is beperkt. Juist sociale situaties, waar de hoeveelheid van informatie tegelijk binnenkomt en vaak niet eenduidig is, zijn lastig voor LVG-jongeren.

Uit onderzoek van het OWO uit februari 2003 komt tevens naar voren dat LVG-jongeren snel 'overspoeld' kunnen worden wanneer men tegen hen praat in lange zinnen met daarin veel informatie. Wanneer deze jongeren de indruk geven het wel te begrijpen lopen zij een kans overvraagd te worden. Wanneer men met hen in gesprek gaat is het daarom van belang om korte zinnen te gebruiken. Uit een ander onderzoek van het OWO (juli 2002) komt naar voren dat LVG-jongeren (relatief gezien) geen problemen hebben met het langetermijngeheugen, maar wel met het werkgeheugen. Het werkgeheugen is een complex systeem waar voortdurend een beroep op wordt gedaan. Het werkgeheugen is verantwoordelijk voor de tijdelijke opslag van informatie tijdens het uitvoeren van cognitieve vaardigheden. Het werkgeheugen is noodzakelijk om nieuwe vaardigheden en nieuwe kennis te ontwikkelen.

Sociale problemen.

Uit het onderzoeksrapport 'Over grenzen' (Van Poelgeest e.a. 2003) komt naar voren dat sociale problemen kenmerkend zijn voor deze groep jeugdigen. In dit rapport wordt beschreven dat wetenschappelijk onderzoek heeft aangetoond dat jongeren met een lichte verstandelijke handicap vaker tekortkomingen hebben op het gebied van sociale vaardigheden. Onder andere spelen sociale vaardigheden als onderdeel van aanpassingsvermogen een belangrijke rol bij het vaststellen van een verstandelijke handicap. Een gebrek aan copingstrategieën kwam evenals een negatief zelfbeeld bij meer dan de helft van de onderzochte cliënten in het onderzoek 'Over grenzen' voor.

5.2 De problematiek van de LVG-jongeren met gedragsproblemen die op de wachtlijsten staan.

Sinds april 2003 ligt de indicatiestelling voor LVG jongeren bij het Regionaal Indicatieorgaan (in het vervolg: RIO). Voor deze tijd was de indicatiestelling voor de AWBZ-zorg voor gehandicapten ondergebracht bij het LCIG (Landelijk Centrum Indicatiestelling Gehandicaptenzorg). De RIO's zijn gemeentelijke indicatieorganen voor alle AWBZ-zorg. Sinds januari 2005 draagt het RIO de naam 'Centrum Indicatiestelling Zorg (in het vervolg CIZ).' Sinds 1 januari 2005 is de nieuwe Wet op de Jeugdzorg in werking getreden. Deze wet noemt Bureau Jeugdzorg (in het vervolg: BJZ) het loket voor jeugdigen en hun ouders om toegang te krijgen tot de jeugdzorg. Met jeugdzorg wordt in dit geval bedoeld: jeugdhulpverlening, Jeugd-Geestelijke Gezondheidszorg (in het vervolg GGZ), zorg voor (licht) verstandelijk gehandicapten en deels justitiële inrichtingen. Het ministerie van

Volksgezondheid Welzijn en Sport is in november 2002 drie pilots gestart om te bezien hoe deze taak voor LVG-jongeren het best kan worden uitgevoerd. De pilots moesten informatie aanleveren om de aansluiting tussen de indicatiestelling en zorgtoewijzing in de twee sectoren ten behoeve van jeugdigen met meervoudige problemen, waaronder een (licht)verstandelijke handicap, te verbeteren. De pilots waren in Amsterdam, Drenthe en Zuid-Holland Zuid, waarbij elke pilotregio een eigen accent had (stuurgroep Pilot LVG, 2004). Tijdens deze pilotperiode is veel nuttige informatie uitgewisseld tussen de circuit jeugdhulpverlening en verstandelijk gehandicaptenzorg. Er zijn concrete voorstellen voor werkafspraken geformuleerd, die ervoor moeten zorgen dat de cliënt zo min mogelijk last heeft van het feit dat er verschillende financieringsvormen betrokken zijn bij het aanbod op zijn hulpvraag. Ook zijn er samenwerkingsafspraken gemaakt tussen MEE, BJZ, de CIZ en de Raad voor de Kinderbescherming. Dit houdt onder andere in dat aanmeldformulieren en overdrachtsrapportages van elkaar worden geaccepteerd. Het doel hiervan is dat de cliënt zo min mogelijk met formulieren, functionarissen en wachttijden te maken krijgt bij de aanvraag van de indicatie. Er is echter helaas nog geen sprake van één toegang voor alle zorgvragen.

Tijdens een telefoongesprek met het CIZ, heb ik de vraag gesteld of zij licht verstandelijk gehandicapte jongeren met gedragsproblemen als een doelgroep indiceren. De medewerkster van het CIZ gaf aan dat deze jongeren niet als licht verstandelijk gehandicapt geregistreerd staan. De grondslag is de verstandelijke handicap. Uit het indicatieverslag van de cliënt komt naar voren of hij / zij kampt met gedragsproblemen en wat het IQ is van de betreffende persoon. Cliënten met een IQ beneden de 75 komen bij het CIZ terecht. Een uitzondering wordt echter gemaakt bij cliënten met een IQ tussen de 75 en 85 met ernstige bijkomende gedragsproblemen. Ook zij vallen onder de indicatie van het CIZ. Voor informatie over de wachtlijsten werd ik doorverwezen naar het Zorgkantoor, die hier verantwoordelijk voor zijn. Het Zorgkantoor, dat de functie van zorgbemiddeling heeft voor AWBZ-zorg, gaf mij echter aan geen duidelijke gegevens te kunnen verstrekken over de wachtlijsten. Ook in de door mij bestudeerde literatuur heb ik geen duidelijke gegevens kunnen vinden over de problematiek van de jongeren die op de wachtlijsten staan. Hier vond ik echter wel gegevens terug over de vraagtoename. Zo las ik in het 'Vadamecum Zorg voor Verstandelijk Gehandicapten' (juni 2004) dat er in de toekomst een toename van de vraag naar gespecialiseerde gehandicaptenzorg voor LVG-jongeren is te verwachten. Een kwantitatieve uitspraak over de omvang van de vraagtoename schrijft het Vadamecum niet te kunnen doen, wegens gebrek aan de benodigde gegevens. In het eindverslag pilot LVG Regio Amsterdam (stuurgroep Pilot LVG, 2004) wordt beschreven dat het aantal LVG-jongeren dat hulp nodig heeft, al in de afgelopen periode is toegenomen. Het is kenmerkend voor veel LVG-jongeren dat zij niet zelf hulp zoeken bij een Bureau Jeugdzorg, MEE of het CIZ. Een belangrijke oorzaak hiervan is dat veel jongeren moeite hebben met het accepteren van de handicap.

Uit het Eindrapport van de LVG-pilots (Konijn e.a., 2004), komt naar voren dat ongeveer 15% van de Nederlandse bevolking tussen de IQ grenzen 50-85 valt. Landelijk zijn er ongeveer 250.000 jeugdigen tussen de 5 en 18 jaar die een licht verstandelijke beperking hebben of zwakbegaafd zijn, beperkt sociaal redzaam zijn en bijkomende problemen hebben. Niet alle jeugdigen doen een beroep op zorg. In 2002 hebben slechts 6867 jeugdigen een indicatie gekregen voor AWBZ-zorg.

5.3 Analyse en voorlopige conclusie hoofdstuk 5.

Het doel van dit hoofdstuk was om een helder beeld te krijgen met betrekking tot de hulpvraag van licht verstandelijk gehandicapte jongeren met gedragsproblemen. Ik heb geen gegevens kunnen vinden met betrekking tot de hulpvraag / problematiek van de cliënten die op de wachtlijsten staan. Mijn verwachting is echter dat deze hulpvraag / problematiek zeer divers is. Zo is ook de hulpvraag / problematiek van de LVG jongeren met gedragsproblemen binnen de stichting divers. Om deze redenen is het niet mogelijk om een eenduidig antwoord te geven op de vraag met welke hulpvraag / problematiek de LVG jongeren met gedragsproblemen op de wachtlijsten kampen.

In paragraaf 5.2 heb ik getracht te onderzoeken voor welke factoren LVG-jongeren met gedragsproblemen gevoelig zijn. Via deze weg wilde ik mogelijk inzicht krijgen in de mogelijkheden en beperkingen om LVG-jongeren met gedragsproblemen tot zelfstandig wonen te brengen. Uit de

literatuur kwam naar voren dat LVG-jongeren met gedragsproblemen op diverse gebieden kwetsbaar zijn (stuurgroep Pilot LVG, 2004). Zo is het gevaar dat licht verstandelijk gehandicapte jongeren in aanraking komt met politie en justitie groter dan bij normaal begaafde jongeren. Hiervoor worden diverse oorzaken genoemd. Zo zijn licht verstandelijk gehandicapte jongeren makkelijk te beïnvloeden en staan zij over het algemeen egocentrisch in het leven. Uit het artikel in de Markant (van der Linde, 2001) komt naar voren dat de toename van het aantal licht verstandelijk gehandicapten te maken heeft met de ontwikkeling in de gehandicaptenzorg naar vermaatschappelijking. Tijdens mijn werkperiode bij BiSon Westland is het mij opgevallen dat een aantal jongeren waarmee ik werkte, makkelijk in contact kwam met jongeren uit het dorp die een slechte invloed op hen hadden. Via deze weg kwamen de jongeren van BiSon Westland in aanraking met soft drugs en werden zij aangezet tot het plegen van delicten. Ondanks het feit dat BiSon Westland is gevestigd op het terrein van een GVT en zich bevindt in een dorp, valt het op hoe gemakkelijk een deel van de LVG-jongeren in aanraking komt met ongunstige invloeden van buitenaf. Het is voor mij herkenbaar dat uit het artikel in de Markant (van der Linde, 2001) naar voren komt dat de toename van het aantal criminele licht verstandelijk gehandicapten te maken heeft met de ontwikkeling in de gehandicaptenzorg naar vermaatschappelijking. Het is typerend voor deze tijd dat mensen met een verstandelijke beperking worden gestimuleerd om zoveel als mogelijk deel te nemen aan de maatschappij. De problematiek verschuift naar de straat, omdat deze lichtverstandelijk gehandicapten qua niveau juist in aanmerking komen voor negatieve invloeden die op straat plaats vinden. Het artikel maakt naar mijn mening duidelijk hoe kwetsbaar deze jongeren zijn.

In de loop van dit hoofdstuk worden meerdere factoren genoemd waaruit deze kwetsbaarheid naar voren komt (stuurgroep Pilot LVG, 2004). Aan het uiterlijk van de jongeren is niet waar te nemen dat zij kampen met een verstandelijke beperking. De maatschappij stelt daarom dezelfde eisen aan hen als aan normaal begaafde jongeren. Dit kan naar mijn mening al in kleine situaties naar voren komen, zoals bijvoorbeeld tijdens een gesprek met een buurman. Op het moment dat het gesprek te ingewikkeld wordt voor de jongere, krijgt hij / zij moeite met het leggen van bepaalde verbanden. Zoals in dit hoofdstuk wordt beschreven, hebben de meeste jongeren moeite met het accepteren van de handicap. Door frustraties die voortkomen uit bovengenoemde sociale interacties wordt de jongere negatief bevestigd in zijn mogelijkheden. Mijn ervaring is dat licht verstandelijk gehandicapte jongeren moeite hebben met het onder woorden brengen van dergelijke frustraties, wat waarschijnlijk leidt tot een grotere gevoel van machteloosheid. Kortom: licht verstandelijk gehandicapte jongeren met gedragsproblemen stralen op het eerste gezicht veel meer mogelijkheden uit dan dat zij waar kunnen maken. Daarom is het naar mijn mening van belang dat de jongeren een woon- en begeleidingsplek wordt aangeboden die aanvulling biedt op de punten waar de jongeren beperkt zijn. Uit de, in dit hoofdstuk genoemde, constatering dat de jongeren impulsief handelen / moeite hebben met de feitelijke weergave van gebeurtenissen / gevoelig zijn voor invloeden van buitenaf en moeilijk kunnen nadenken over de gevolgen van hun handelen komt naar mijn mening naar voren dat het voor deze jongeren van belang is dat zij een woonplek hebben waar veiligheid, duidelijkheid en een bepaalde mate van structuur heerst. Het proces van informatieverwerking bij de jongeren is zeer kwetsbaar (OWO, 2003). Zij raken snel overspoeld door informatie. Het is van belang dat de begeleidingshouding hierop aansluit door het gebruik van korte, duidelijke zinnen.

6. De woningen en begeleiding binnen de huidige projecten van de stichting Paus Johannes XXIII.

Inleiding.

In dit hoofdstuk wil ik meer te weten komen over de woningen en de begeleiding binnen de huidige projecten voor licht verstandelijk gehandicapte jongeren met gedragsproblemen binnen de stichting Paus Johannes XXIII. Ik wil dit hoofdstuk van start gaan met te onderzoeken welke problemen de LVG-jongeren met gedragsproblemen ondervinden bij de huidige begeleiding en wat zij graag anders zouden willen in de begeleiding. Deze vragen hangen nauw met elkaar samen. Ik wil deze aspecten graag nader onderzoeken, omdat dit mogelijk een bijdrage kan leveren aan het formuleren van een passend begeleidingsadvies voor deze jongeren. Vervolgens wil ik op een rijtje zetten welke deskundigheid / scholing de begeleiders van LVG-jongeren met gedragsproblemen binnen de huidige projecten binnen de stichting bezitten. Ik vind het hierbij van belang om te onderzoeken of de begeleiders het gevoel hebben dat zij voldoende bagage hebben aan hun huidige scholing om LVG-jongeren met gedragsproblemen te begeleiden. Ook wil ik bekijken in hoeverre er door de begeleiders binnen de huidige projecten wordt gewerkt met behandeling en / of specifieke begeleidingsmethoden. Vervolgens wil ik bekijken wat mijn collega's die deze jongeren begeleiden vinden van de huidige begeleiding. Tenslotte wil ik trachten te onderzoeken welke eisen er worden gesteld aan de woonomgeving van de jongeren binnen de bestaande projecten van de stichting en welke problemen hierbij eventueel worden ondervonden.

Het doel van dit hoofdstuk is om in grote lijnen een beeld te krijgen met betrekking tot de huidige begeleiding en woningen binnen de bestaande projecten binnen de stichting Paus Johannes XXIII. Wanneer er meer duidelijkheid is over hoe dit in elkaar steekt en in welke mate de huidige cliënten en begeleiders hierover tevreden zijn, vormt dit een bijdrage aan het formuleren van een passend woon- en begeleidingsaanbod.

6.1 Problemen die de LVG-jongeren met gedragsproblemen binnen de stichting ondervinden bij de huidige begeleiding.

Uit de enquêtes van Rayon Gantel (zie bijlage 3 en bijlage 6) komt naar voren dat vijf van de zes jongeren de begeleiding de ene keer wel en de andere keer niet goed vindt. Eén jongere geeft aan de begeleiding goed te vinden.

Als redenen dat de begeleiding soms niet goed wordt ervaren, worden organisatorische zaken genoemd, zoals een afspraak met de begeleiding die niet door gaat / dat de begeleiding niet verschijnt op de tijd zoals op het schema staat beschreven en begeleiders die onderling verschillende dingen zeggen. Ook worden er zaken genoemd als “ze geven niet altijd antwoord op mijn vraag,” “ze luisteren niet naar me” en “ze vertrouwen me niet.”

Rayon Maas geeft aan dat zij deze resultaten herkennen (zie bijlage 4). Zij geven aan dat de jongeren over het algemeen tevreden zijn over hun begeleiders. Soms vinden zij het vervelend als de begeleiding te laat komt of de afspraak verzet. De jongeren binnen Rayon Maas willen niet altijd het advies horen van de begeleiders en doen uiteindelijk vaak wat zij zelf willen.

6.2 Wat de huidige LVG-jongeren met gedragsproblemen binnen de stichting anders zouden willen.

Op de vraag wat jongeren anders zouden willen, wordt door de jongeren van Rayon Gantel geantwoord: “ik zou graag van mijn afspraak af willen,” “ik wil meer aandacht,” “ik wil dat ze niet zo streng zijn,” en “ik wil dat de begeleiding mij beter begrijpt.” (zie bijlagen 3 en 6)

De begeleiders van Rayon Maas hebben mij verteld dat een groot deel van de jongeren het lastig vindt dat er niet altijd begeleiding aanwezig is. De jongeren zijn hierdoor dusdanig op zichzelf aangewezen dat ze de mogelijkheid hebben om na te denken over de vervelende dingen die in het verleden zijn gebeurd. De vraag vanuit de jongeren is daarom of er een steunpunt kan worden opgezet. De begeleiding is momenteel actief bezig om deze vraag te realiseren.

6.3 De deskundigheid / scholing van de begeleiders binnen de huidige projecten binnen de stichting.

Van de ondervraagde begeleiders van Rayon Gantel zijn vijf begeleiders met een gerichte opleiding in het werkveld terechtgekomen, zoals: HBO Sociale Academie / MDGO Agogisch Werk / HBO Sociaal Pedagogische Hulpverlening en HBO Maatschappelijk Werk en Pedagogisch Werk (zie bijlage 3 en bijlage 5).

Eén begeleidster gaf aan dat haar opleiding deels gericht is, namelijk SPW-4 activiteitenbegeleiding. Binnen Rayon Gantel geven vier van de zes begeleiders aan dat ze meestal voldoende bagage hebben aan hun huidige opleiding, maar dat er momenten zijn dat zij dit niet zo ervaren. Zij geven aan dat ze het belangrijk vinden om bij te leren om hun kennis omtrent het werken met deze jongeren te vergroten. Twee begeleiders geven aan dat zij met hun huidige opleiding niet voldoende bagage bezitten om met LVG-jongeren met gedragsproblemen te werken. Zij hebben een duidelijke behoefte aan bijscholing.

De begeleiders binnen Rayon Maas (zie bijlage 4) hebben allen een gerichte opleiding, zoals MBO Sociaal Pedagogisch Werk (twee begeleiders) en HBO Sociaal Pedagogische Hulpverlening (drie begeleiders).

Binnen Rayon Maas is er geen grote behoefte aan bijscholing. Wel is er behoefte aan een themabijeenkomst gericht op LVG jongeren met gedragsproblemen.

6.4 Behandeling en aangepaste begeleidingsmethoden bij LVG jongeren met gedragsproblemen binnen de stichting Paus Johannes XXIII.

Behandeling.

De jongeren die woonachtig zijn binnen onze stichting krijgen geen interne behandeling. De stichting heeft namelijk geen behandelerserkenning, waardoor er geen mogelijkheden zijn om cliënten te behandelen. Een aantal LVG-jongeren met gedragsproblemen binnen onze stichting is onder behandeling van een psychiater in samenwerking met een sociaal psychiatrisch verpleger of verpleegkundige. Ook zijn er cliënten die psychomotorische therapie krijgen. Deze behandelingen vinden plaats bij externe instanties, zoals onder andere bij de Geestelijke Gezondheidszorg en Het Westerhok (een intramurale setting voor mensen met een handicap) in Münster.

Methoden.

In het boek “Grondslagen SPH” wordt het begrip methode als volgt gedefinieerd:

“Methoden zijn ‘concrete en controleerbare wegen waarlangs’ of ‘concrete en controleerbare wegen waarop’ een bepaald agogisch doel kan worden bereikt. Het begrip ‘methode’ vat ik dus breed op. De ene keer ligt het accent op het gebruik van een bepaald middel, de andere keer veel meer op het gebruik van een bepaalde theorie, dan weer op het inzetten van een bepaalde vaardigheid of combinaties ervan.” (De Bree, 2001, 39)

In de enquête wordt aan de begeleiders van Rayon Gantel de vraag gesteld of zij gebruik maken van bepaalde begeleidingsmethoden voor specifieke gedragsproblemen waar de jongeren mee kampen (zie bijlagen 3 en 5). Eén begeleider gaf aan hiervan gebruik te maken. Drie begeleiders gaven aan hier soms gebruik van te maken en één begeleider gaf aan hier geen gebruik van te maken. De methoden worden echter over het algemeen individueel en naar eigen inzicht ingezet.

De begeleiders binnen Rayon Maas maakt geen gebruik van een algemene begeleidingsmethode (zie bijlage 4). Dit wordt per cliënt bekeken. Er is binnen Rayon Maas wel behoefte aan een algemene basismethode, waar vervolgens op kan worden verder geborduurd aan de hand van de individuele hulpvragen. Rayon Maas noemt ‘humor’ en een ‘respectvolle’ benadering als de twee belangrijkste methoden.

6.5 De tevredenheid onder begeleiders met betrekking tot de huidige begeleiding.

Wanneer ik aan de begeleiders binnen Rayon Gantel de vraag stel of zij tevreden zijn over de begeleidingshouding die zij hanteren met betrekking tot de jongeren, geven twee begeleiders aan tevreden te zijn en twee begeleiders dat ze niet zo tevreden zijn. Twee begeleiders zitten tussen tevreden en niet zo tevreden in. Als redenen dat begeleiders niet zo tevreden zijn wordt genoemd dat de begeleidingshouding niet altijd eenduidig wordt uitgevoerd; dat er soms te individueel gewerkt wordt door de persoonlijk begeleider en dat er niet altijd een goede overdracht plaatsvindt. Rayon Maas benoemt dat er behoefte is om bepaalde zaken helder te krijgen door middel van protocollen, handvaten en / of richtlijnen.

Zij hebben deze behoefte met betrekking tot zaken als agressie (hoe hierin te mogen handelen), sancties (bij het ernstig schenden van de regels) en financiën (hoe ver laten we het gaan wanneer er sprake is van geldproblemen).

6.6 De eisen die worden gesteld aan de woonomgeving van de jongeren binnen de projecten van de stichting en de problemen die hierbij worden ondervonden.

De woonomgeving van de huidige projecten binnen de stichting Paus Johannes XXIII zijn zeer divers. Zo bevindt de ene locatie zich in het dorp en een de andere locatie zich in de stad.

Opvallend is dat geen van de begeleiders binnen Rayon Gantel de woonlocatie voor de LVG jongeren binnen Honselersdijk helemaal geschikt vindt.

Hiervoor worden diverse redenen genoemd zoals:

- De locatie is onderdeel van een GVT, waardoor alle bewoners zijn gedwongen om met elkaar te wonen. Er is veel leeftijdsverschil tussen de jongeren en de bewoners van het GVT. De cliëntpopulatie loopt sterk uiteen.
- Er is te weinig te doen voor de jongeren.
- De jongeren veroorzaken overlast voor de GVT-bewoners. Er vinden diefstalletjes plaats. Ook trekken de jongeren hangjongeren aan die naar het GVT komen. GVT-bewoners kunnen negatief beïnvloed worden. Zij zijn minder weerbaar.
- Wanneer het personeel van Bi\$on naar het kantoor gaat, moeten zij eerst door de woning van Bi\$on. Dit geeft onrust en prikkels bij de jongeren.
- De locatie is te groot en te onoverzichtelijk.
- Er kunnen geen sancties gegeven worden, waardoor het moeilijk is om niet-acceptabel gedrag te corrigeren. Hierdoor kun je sommige regels niet goed uitvoeren als bescherming voor cliënten die gevoelig zijn voor invloeden van buitenaf.

Van de woonprojecten in Rayon Maas zijn De Hoflaan en De Voorschoterlaan projecten waar de jongeren rustig kunnen wonen. De Esch ligt in een wat drukker wijk met hangjongeren. Het feit dat deze hangjongeren zich in de wijk bevinden, wordt wel eens als lastig ervaren door de jongeren.

6.7 Analyse en voorlopige conclusie hoofdstuk 6.

Uit de resultaten van de enquête en vragenlijst komt naar voren dat de problemen die de jongeren ervaren met de begeleiders over het algemeen gaan over organisatorische afspraken, zoals een begeleider die de begeleidingstijd niet goed nakomt en begeleiders die onderling verschillende dingen zeggen. Dit zijn hele basale zaken waar de begeleiding aan moet voldoen. Juist bij jongeren met een dergelijke problematiek is het van belang dat de begeleiding zich aan de afspraken houdt (de begeleiding verwacht dit immers ook van de jongeren) en eenduidig is in het hanteren van afspraken. Indien het laatste niet het geval is, schept dit onduidelijkheid voor de jongeren.

Zoals al eerder naar voren is gekomen uit de literatuurstudie, is het voor de jongeren belangrijk dat zij een zo normaal mogelijk leven kunnen leiden. Dit lijkt ook naar voren te komen uit een aantal antwoorden die jongeren in de enquête hebben gegeven. Zo komt naar voren dat de jongeren er moeite mee kunnen hebben dat de begeleiding zich met zaken bemoeit (ze willen een stukje vertrouwen) en dat de begeleiding advies geeft bij zaken die de jongeren liever zelf uitzoeken. Het is voor de jongere

van belang om zelf beslissingen te kunnen nemen. Naar mijn mening hangt hiermee samen dat LVG-jongeren met gedragsproblemen een weinig realistisch zelfbeeld hebben. Zo overschatten zij regelmatig hun mogelijkheden. Anderzijds maakt het duidelijk dat het voor de jongeren van belang is om invloed te kunnen uitoefenen op bepaalde zaken.

Tevens wordt in de enquête aan de jongeren gevraagd wat zij zouden willen veranderen aan de begeleiding. Het feit dat hierop wordt geantwoord dat een jongere wil dat de begeleiding hem / haar beter begrijpt, is een aspect wat van belang kan zijn voor een passende begeleidingshouding. Naar voren komt dat het van belang is om in de communicatie continue rekening te blijven houden met de verstandelijke beperking van de jongere. Omdat overschatting een grote rol speelt bij deze jongeren, is het van belang dat de begeleider zich hier steeds weer van bewust is. Uit de vraag om meer aandacht komt naar mijn mening het belang van voldoende continuïteit in de begeleiding naar voren. Een regelmatig contactmoment met de begeleiding geeft de jongere de mogelijkheid tot het voeren van een gesprek over datgene wat hem / haar bezighoudt en schept vervolgens een stukje veiligheid.

De begeleiders binnen de stichting die werkzaam zijn met de jongeren hebben allen een opleiding voor de hulpverlening. Binnen Rayon Gantel hebben alle begeleiders (zij het in verschillende mate) behoefte aan bijscholing met betrekking tot LVG-jongeren met gedragsproblemen. De begeleiders van Rayon Maas zouden wel behoefte hebben aan een themabijeenkomst. Hieruit komt naar voren dat het werken met LVG-jongeren met gedragsproblemen vraagt om een bepaalde basiskennis met betrekking tot deze cliënten.

Zowel binnen Rayon Maas als binnen Rayon Gantel wordt er geen gebruik gemaakt van een algemene begeleidingsmethode in het werken met licht verstandelijk gehandicapte jongeren met gedragsproblemen. Bij Rayon Gantel zet een ieder naar eigen inzicht al dan niet bepaalde methoden in. Bij Rayon Maas wordt er per cliënt bekeken welke methoden geschikt zijn. Wel wordt door Rayon Maas genoemd dat er behoefte is aan een algemene begeleidingsmethode waar vervolgens per cliënt op kan worden voortgeborduurd. Naar mijn mening is het van belang dat er in ieder geval een algemene begeleidingshouding is in het werken met deze jongeren. Dit is de basis voor begeleiders om als team eenduidig de jongeren te begeleiden.

Rayon Maas benoemt dat er behoefte is om bepaalde zaken helder te krijgen door middel van protocollen, handvaten en / of richtlijnen. Zij hebben deze behoefte met betrekking tot zaken als agressie, sancties en financiën. Hieruit komt naar voren dat deze groep cliënten in diverse opzichten kwetsbaar is, wat het voor begeleiders lastig kan maken om op een juiste manier begeleiding te bieden. Zo kun je als begeleider te maken krijgen met agressie en onacceptabel gedrag zoals schendingen van regels, terwijl je weinig tot geen mogelijkheden hebt om een cliënt sancties op te leggen. Mede omdat de stichting Paus Johannes XXIII een open instelling is waar mensen op vrijwillige basis verblijven, is het van belang dat inzichtelijk is welke 'grijze gebieden' zich kunnen voordoen in het werken met LVG-jongeren met gedragsproblemen. Vervolgens moet duidelijk zijn welke stappen de begeleiding kan en mag nemen in dergelijke gevallen. Omdat wij geen middelen en maatregelen in kunnen zetten, bereiken onze mogelijkheden op een gegeven moment een grens. Wanneer er meer inzicht is in het hoe om te gaan met zaken als agressie en sancties, wordt ook helder waar onze grens ligt en dus wanneer een cliënt eventueel beter gebaat is bij een instelling die hier meer mogelijkheden in kan bieden.

Uit de enquête van Rayon Gantel komt naar voren dat geen van de begeleiders binnen Rayon Gantel de woonlocatie voor de LVG-jongeren binnen Honselersdijk helemaal geschikt vindt. Het wonen op het terrein van een GVT zorgt voor een extra prikkeling tussen de LVG-jongeren en de GVT bewoners. Naar mijn mening is het niet raadzaam om deze combinatie cliënten binnen één woonvoorziening in de toekomst voort te laten duren. Het feit dat door de begeleiding wordt genoemd dat de locatie GVT De Nederhof te groot en te onoverzichtelijk is, maakt duidelijk dat het van belang is dat een woonlocatie voor LVG-jongeren met gedragsproblemen een bepaalde mate van overzicht en structuur uitstraalt.

7. De voorwaarden waaraan een woning en de geboden begeleiding moet voldoen.

Inleiding.

In dit hoofdstuk wil ik graag nader uiteen zetten aan welke voorwaarden een woning en de geboden begeleiding moet voldoen. Dit hoofdstuk is nauw met de beantwoording van de probleemstelling verweven. Wanneer in dit hoofdstuk duidelijk wordt aan welke voorwaarden een woning en de geboden begeleiding moet voldoen, kan het doel van dit project (komen tot een advies met betrekking tot het woon- en begeleidingsaanbod voor deze jongeren) al voor een deel invulling krijgen. Ik ga dit hoofdstuk van start met te onderzoeken aan welke eisen een woning moet voldoen qua soort woning, locatie en inrichting. Hiermee samenhangend wil ik bekijken hoeveel cliënten samen op een groep kunnen wonen. De volgende stap is dat ik helder wil krijgen waaraan de begeleiding voor deze jongeren moet voldoen. Zo ga ik bekijken hoeveel uren begeleiding er op een dergelijke groep dient te worden geboden, welke soort begeleidingshouding geschikt is voor deze jongeren en welke deskundigheid (scholing) de begeleiding in huis dient te hebben. Om een duidelijk beeld te krijgen van datgene wat nodig is op een dergelijke woning, wil ik ook onderzoeken welke middelen er nodig zijn om te kunnen werken met deze jongeren.

7.1 Aan welke eisen een woning voor licht verstandelijk gehandicapte jongeren met gedragsproblemen moet voldoen.

De laatste jaren hebben cliënten met een verstandelijke handicap steeds meer regie gekregen over hun bestaan. Zorgaanbieders spelen in op de nieuwe ontwikkelingen die de hulpverlening doormaakt. De normalisering is de laatste jaren een feit geworden, met als gevolg dat er vernieuwing in de zorg is ontstaan. Tijdens mijn werkperiode op Bi\$on Westland is mij opgevallen dat de woonwensen van de LVG-jongeren waar ik mee werkte, divers waren. Zo leek de ene jongere duidelijk de wens te hebben voor een woonplek met een veilig / beschermend karakter, terwijl de andere jongere het liefst zelfstandig een appartement in het dorp of in de stad wilde betrekken. Ik heb ervaren dat het in de functie van begeleider nog een verhaal apart kan zijn om de woonwens van de cliënt te combineren met dat wat jij als begeleider het beste acht voor de cliënt. Zo was er tijdens mijn werkperiode op Bi\$on een jongen die graag zelfstandig in het dorp wilde wonen met minimale begeleiding. De begeleiding was zich er echter van bewust dat wanneer deze jongen zelfstandig zou wonen, de huidige contacten met zijn criminele vrienden nog meer gelegenheid tot uitbreiding zouden krijgen. De trend van deze tijd is dat als cliënten voldoende zelfstandig zijn, zij zelfstandig een woonplek betrekken waar zij ambulante begeleiding ontvangen. Ik was zeer nieuwsgierig in hoeverre het ook de wens is van de jongere en de ouders dat de jongere tot zelfstandig wonen komt. Ik kon echter geen passend onderzoek vinden om in mijn productverslag te betrekken. Ook kon ik geen relevante literatuur vinden die mij antwoord kon geven op de vraag aan welke eisen een woning voor licht verstandelijk gehandicapte jongeren met gedragsproblemen moet voldoen. Daarom heb ik een aantal telefoongesprekken gepleegd met instanties waarvan ik de indruk had dat zij mij wel iets meer over dit onderwerp zouden kunnen vertellen.

Tijdens een telefoongesprek met de MEE (Informatie en dienstverlening voor mensen met een handicap en hun omgeving) gaf een consulente van het informatiecentrum aan dat veel licht verstandelijk gehandicapte jongeren de wens hebben om zelfstandig te wonen. Zij benadrukte dat dit voor deze jongeren zo belangrijk is, omdat zij niet het gevoel willen hebben dat ze beperkt zijn. Wanneer zij in groepsvorm wonen, hebben zij het gevoel dat ze 'anders' zijn dan anderen. De consulente van het informatiecentrum gaf aan dat naar haar mening het aansluiten op een steunpunt tegenwoordig voor veel LVG-jongeren een succes is. De jongeren wonen in dit geval zelfstandig met op korte afstand een steunpunt waar zij op kunnen terugvallen. De jongeren ontvangen thuis begeleiding.

Ik heb contact opgenomen met het Centrum voor Consultatie en Expertise (in het vervolg: CCE) om via deze weg mogelijk meer inzicht te verkrijgen in de woonwensen van licht verstandelijk gehandicapte jongeren met gedragsproblemen (zie pagina 5 over de inhoud van het CCE). Op de site

van het CCE stond beschreven dat er een aantal jaar geleden steeds meer meldingen bij de overheid kwamen van licht verstandelijk gehandicapte kinderen en jongeren met ernstige gedragsproblemen voor wie geen directe hulp was. Om deze situatie te verbeteren zijn op initiatief van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport vijf zogeheten LVG-Meldpunten in het leven geroepen. De taken die hieraan zijn verbonden heeft het ministerie ondergebracht bij het Centrum voor Consultatie en Expertise. De LVG-Meldpunten richten zich op kinderen en jongeren tot 23 jaar met ernstige gedrags- en plaatsingsproblemen. Het CCE krijgt circa 350 meldingen per jaar binnen, waarvan het merendeel te maken heeft met acute crisissituaties of problemen bij doorplaatsing tussen de verschillende zorgvormen. Tijdens mijn telefoongesprek met consulente Lucia van Leeuwen van het CCE kwam naar voren dat het CCE geen zicht heeft op de jongeren die momenteel op de wachtlijsten staan. De consulente vertelde me dat het in ieder geval duidelijk is dat het moeilijk is om LVG-jongeren met gedragsproblemen een geschikte woonplek aan te bieden. Jeugdzorg weet vaak geen raad met deze jongeren, omdat zij niet kunnen omgaan met de verstandelijke beperking. Het valt op dat het wonen binnen orthopedagogische behandelcentra vaak goed verloopt. Dit zijn echter over het algemeen tijdelijke woonplekken. Wanneer de jongere na twee jaar is uitbehandeld, blijkt het zeer lastig om een geschikte woonlocatie te vinden. De consulente gaf aan dat het met een redelijke groep lukt om zelfstandig te wonen met ambulante begeleiding. Haar ervaring was echter dat in dergelijke gevallen een goed netwerk is vereist wat veel uren vraagt van hulpverleners. De jongeren bouwen een eigen netwerk op. Meerdere jongeren komen in aanraking met drugs en criminele activiteiten. Meisjes zijn gevoelig voor contacten met loverboys. De ervaring van het CCE is dat er bijna net zoveel uren begeleiding nodig zijn als in een 24-uurs voorziening, om het zelfstandig wonen te doen slagen. Het gaat hierbij zowel om ambulante begeleiding als onder andere contacten met de GGZ noodopvang en het crisisteam. Voor het CCE is het duidelijk dat er nog meer samenwerking zou moeten komen tussen Jeugdzorg / de gehandicaptenzorg en de Geestelijke Gezondheidszorg. Bij deze groep cliënten is het van belang dat de expertise van de diverse circuits wordt gedeeld.

Van de vier LVG-jongeren die woonachtig zijn op de woongroep BiSon Westland geven drie bewoners aan dat ze het soms wel prettig vinden om in een groep te wonen, maar niet altijd (zie bijlagen 3 en 6). De bewoners geven aan dat ze het wonen in een groep niet altijd prettig vinden omdat zij in bepaalde gevallen 'last' kunnen hebben van de medebewoners. Eén bewoner van BiSon Westland geeft aan dat hij liever zelfstandig zou wonen. Twee bewoners van BiSon geven aan dat ze het wel gezellig vinden om met medebewoners in de huiskamer te zitten. De twee jongeren die zelfstandig woonachtig zijn binnen GVT De Nederhof, geven aan dat zij het prettig vinden om zelfstandig te wonen. Zij wonen zelfstandig binnen een 24-uursvoorziening.

Gezien het verschil in problematiek tussen LVG jongeren met gedragsproblemen, vraag ik me af in hoeverre deze cliënten erbij gebaat zijn om in groepsverband te wonen.

In het boek Grondslagen SPH wordt hier het volgende over gezegd:

“Om optimaal aan individuele doelen te kunnen werken, dient de cliënt in een omgeving te verkeren die is afgestemd op hetgeen de cliënt nodig heeft. Het leefklimaat moet een bepaalde (ped)agogische atmosfeer uitstralen, waarin cliënten met dezelfde soort vraag aan bijvoorbeeld losmaking of juist structurering, kunnen gedijen.” (De Bree, 2001, 72)

In dit boek wordt gesproken over de 'klimaatregeling' van Kok. Kok introduceerde in het begin van de jaren '70 van de vorige eeuw het begrip 'vraagstelling' als belangrijk diagnostisch middel in de residentiële hulpverlening. Kok spreekt over een eerste-, tweede- en derdegraadsstrategie. Dit wordt als volgt omschreven:

“Een benadering vanuit de eerstegraadsstrategie behelst een therapeutisch klimaat in de leefgroep / leefsituatie, dat aansluit bij de vraagstelling van cliënten met hetzelfde 'vraagstellingstype.' Een benadering vanuit de tweedegraadsstrategie betreft de individuele begeleidings/behandeling van de vraagstelling buiten het leefklimaat, meestal door andere disciplines (vaktherapeuten zoals psycholoog, psychiater, orthopedagoog,....etc.) waarbij het oefenen van zaken die daaruit voorkomen, in de leefsituatie (eerstegraadsstrategie) door de SPH'er kan worden begeleid. Een benadering tenslotte vanuit de derdegraadsstrategie is de individuele inkleuring van aspecten door de SPH'er vanuit zowel de eerste- als tweedegraadsstrategie.” (De Bree, 2001, 73)

In het boek “Opvoeding en hulpverlening” van J.F.W. Kok wordt deze strategie uitgebreid beschreven. Kok legt uit dat het van belang is om een leefgroep te vormen op basis van het ‘vraagstellingstype’ van de cliënten. Hij formuleert dit als volgt:

“Onder vraagstellingstype wordt dan verstaan: een bepaald complex van gedragsproblemen, dat in grote lijnen identiek door een groter of kleiner aantal kinderen of jongeren wordt gerealiseerd en dat kan worden beschouwd als een uniforme vraagstelling om eenzelfde genezend-opvoedend inwerkende leefsituatie, waarin adequaat behandeld kan worden.” (Kok, 1981, 60)

Kok benadrukt dat het om een totaal gedragspatroon gaat en de vraag die daarin ligt besloten. Het gaat dus niet om overeenkomst in symptomen. Een vraagstellingstype kan bijvoorbeeld zijn: biedt mij een leefsituatie met structuur en veiligheid, of: biedt mij leefruimte en bevrijdende situaties waarin ik me kan ontplooiën. Het leefklimaat als antwoord op het vraagstellingstype is een eerste-graadsstrategie zoals hierboven beschreven.

7.2 Het aantal uren begeleiding wat aan een dergelijke groep moet worden geboden.

Dit onderzoek geeft geen antwoord op de vraag naar een gedetailleerd inzicht met betrekking tot het aantal uren begeleiding wat LVG jongeren met gedragsproblemen behoeven. De betreffende groep is naar mijn mening te divers om hier concrete uitspraken over te doen.

Uit de onderzochte literatuur komt wel duidelijk naar voren dat we spreken van een kwetsbare groep cliënten, waarbij overschatting en overvraging een grote rol speelt. Mijn hypothese naar aanleiding van mijn literatuurstudie en praktijkonderzoek is dat een groot deel van deze jongeren gebaat zou zijn bij continue aanwezigheid van begeleiding op korte afstand van de jongeren.

7.3 Welke deskundigheid (scholing) de begeleiding in huis dient te hebben.

In de enquêtes binnen Rayon Gantel geven vier van de zes begeleiders aan dat ze meestal voldoende bagage hebben aan hun huidige opleiding, maar dat er momenten zijn dat zij dit niet zo ervaren. Zij geven aan dat ze het belangrijk vinden om bij te leren met betrekking tot de cliëntgroep. Twee begeleiders geven aan dat zij met hun huidige opleiding niet voldoende bagage bezitten om met LVG jongeren te werken. Zij hebben een duidelijke behoefte aan bijscholing.

In het onderzoeksrapport ‘Over grenzen’ van Van Poelgeest e.a. (2003) wordt gewezen op het belang van een gekwalificeerd team in het werken met LVG jongeren met gedragsproblemen. Bij de helft van de cliënten uit de onderzoeksgroep in dit rapport bleek de kwaliteit en het effect van de geboden zorg niet zoals gehoopt, door een onvoldoende gekwalificeerd team en afwezigheid van geschikte behandelmethoden. Aanbevolen wordt om gedragskundigen en begeleiders te scholen in de specifieke vaardigheden die het begeleiden van LVG-jongeren met gedragsproblemen vraagt. Omdat ik graag wilde weten wat er qua cursusaanbod mogelijk is voor de begeleiders van de stichting Paus Johannes XXIII, heb ik contact opgenomen met diverse cursuscentra in het land. Het was echter lastig om een passende cursus te vinden. Uiteindelijk ben ik terechtgekomen bij orthopedagogisch behandelcentrum De Bruggen. Zij zijn verbonden aan het Landelijk Kenniscentrum LVG. Stichting De Bruggen heeft een intern cursusaanbod wat bestaat uit een heldere bijscholing met betrekking tot LVG-jongeren met gedragsproblemen. Buiten een stukje basiskennis komen zaken als “hoe om te gaan met agressie” en “groepsprocessen” aan de orde. Stichting De Bruggen heeft mij toegezegd dat zij eventueel bereid zijn om een cursus binnen de stichting Paus Johannes XXIII te verzorgen. Tevens ben ik tot de ontdekking gekomen dat Opleidingscentrum Cello te Rosmalen een divers aanbod heeft met betrekking tot verdiepingmodules. Te denken valt onder andere aan “conflictbeheersing” en “behandelklimaten”.

7.4 Welke soort begeleidingshouding is geschikt voor deze doelgroep?

Binnen Rayon Gantel en Rayon Maas formuleren wij per cliënt een passende begeleidingshouding. Er staat geen algemene begeleidingshouding op papier die wij hanteren in het werken met LVG-jongeren met gedragsproblemen. Op internet vond ik hier echter wel iets over terug.

Het OPL maakt deel uit van Stichting De Opbouw in Utrecht, een landelijke instelling werkzaam in de jeugdbescherming, de gezondheidszorg en de welzijnszorg. Het OPL begeleidt en behandelt licht verstandelijk gehandicapte kinderen en jongeren in de leeftijd tussen de 6 en 25 jaar met bijkomende problemen als gedrags- en opvoedingsproblemen, aan autisme verwante stoornissen, ADHD en hechtingsstoornissen. Het doel is om de kinderen en jongeren specifiek op te voeden, te behandelen en te begeleiden naar een zo groot mogelijke sociale redzaamheid in de maatschappij. Er wordt een appèl gedaan op de mogelijkheden van de kinderen en jongeren en hen leren omgaan met hun beperkingen. Op de site van OPL stonden een aantal aspecten die van belang zouden zijn in de begeleidingshouding, namelijk:

- *“Visualisering en herhaling. Begeleiders moeten checken of dat wat gezegd is, wordt begrepen;*
  - *Overzichtelijke situaties, zodat hij / zij onderscheid kan maken in hoofd- en bijzaken;*
  - *Haalbare doelen. Taken, informatie en verantwoordelijkheden moeten stap voor stap worden aangeboden;*
  - *Een beperkt aantal prikkels, zodat hij / zij zich beter kan concentreren;*
  - *Communiceren op het juiste niveau, zodat hij / zij niet onzeker wordt;*
  - *Herhaling en ondersteuning bij de overgang van de ene situatie naar de andere, omdat de jongere moeite heeft de aanpassing te maken;*
  - *Ondersteuning bij de ordening en verwerking van emotionele ervaringen, zodat de wereld om hen heen niet beangstigend wordt;*
  - *Inzichtelijkheid van sociale situaties. Ondersteuning is noodzakelijk omdat de jongere minder mogelijkheden heeft tot reflectie op zichzelf en anderen;*
  - *Rekening te houden met het feit dat de jongere minder mogelijkheden heeft zijn gevoelens duidelijk te maken;*
  - *Concrete handvatten om verandering in een situatie aan te brengen;*
  - *Een duidelijk gestructureerde leefomgeving met zorg voor een duidelijk herkenbaar ritme en structuur. En een begeleider met een consequente, herkenbare en duidelijke aanpak.”*
- (<http://www.opl.nl/content.missie.htm>)

7.5 Analyse en voorlopige conclusie hoofdstuk 7.

In de door mij onderzochte literatuur waren geen relevante gegevens te vinden met betrekking tot de eisen waaraan een woning voor deze jongeren zou moeten voldoen qua soort woning, locatie en inrichting. Duidelijk is wel dat we ons bevinden in een tijd waarin de vermaatschappelijking van de zorg orde van de dag is. Uit het telefoongesprek met de MEE komt naar voren dat veel LVG-jongeren met gedragsproblemen zelf de wens hebben om zelfstandig te wonen, omdat zij niet het gevoel willen hebben dat zij ‘anders’ zijn. Toen ik dit hoorde moest ik denken aan gegevens die al eerder uit mijn literatuuronderzoek naar voren zijn gekomen, namelijk dat het voor deze jongeren een probleem is om de beperking waarmee zij kampen te accepteren. Een leven leiden zo ‘normaal als mogelijk’ is voor hen van groot belang. Anderzijds wordt tijdens het telefoongesprek met Lucia van Leeuwen van het CCE wederom de kwetsbaarheid van LVG-jongeren met gedragsproblemen benadrukt. Zij legt uit dat het moeilijk is om LVG-jongeren met gedragsproblemen een passende woonplek aan te bieden. Tijdens mijn werkperiode op BiSon Westland viel het mij op dat de hulpvragen van de jongeren divers zijn. Zo heeft de ene jongere een disciplinerende aanpak nodig met veel structuur om zijn sociaal functioneren te verbeteren, terwijl de andere jongere hiervoor juist een loslatende aanpak behoeft. Om maar even in termen van Kok (1981) te praten: er zit verschil in het ‘vraagstellingstype’ van de jongeren binnen de groep. Dergelijke jongeren zullen elkaar in de leefgroep weinig te bieden hebben. Het gevaar is dat de begeleiding alleen binnen de ‘derdegraadsstrategie’ gaat werken (de Bree, 2001). De begeleider houdt zich voornamelijk bezig met de individuele casus per cliënt, zonder zich te richten op het totale klimaat. De leefgroep wordt in dit geval niet ingezet om individuele doelen te

behalen. Naar mijn mening is het van belang dat op het moment dat ervoor wordt gekozen om deze jongeren in groepsverband te laten wonen, de groep wordt samengesteld op 'vraagstellingstype' van de jongeren en niet op het feit dat zij allen licht verstandelijk gehandicapte jongeren met gedragsproblemen zijn. Op deze manier kan er een concreet klimaat worden gerealiseerd. Indien blijkt dat de jongere moeite heeft met het accepteren van de handicap en het voor hem belangrijk is om een zo normaal mogelijk leven leiden, is het van belang dat hier bij het formuleren van een geschikte woonplek rekening mee wordt gehouden. Dit kan het geval zijn wanneer het wonen in een groep leidt tot grote frustraties omdat er continue confrontatie is met de beperking. Naar mijn mening is het wonen op een groep voor een LVG-jongere met gedragsproblemen van meerwaarde op het moment dat een specifiek leefklimaat een bijdrage levert aan zijn ontwikkeling. Wanneer dit niet het geval is en hij / zij beter gebaat lijkt bij een individuele woonplek, is het van belang dat er rekening wordt gehouden met de kwetsbaarheid van deze jongeren, zoals met name uit hoofdstuk vijf naar voren is gekomen. Wanneer een LVG-jongere met gedragsproblemen zelfstandig in het dorp woont met een aantal keren per week ambulante begeleiding, is de kans groot dat hij de zaken niet overziet op momenten dat er geen begeleiding is.

Van Poelgeest e.a. (2003) wijzen in hun onderzoeksrapport op het belang van een gekwalificeerd team in het werken met LVG jongeren met gedragsproblemen. Ik ben van mening dat het ook voor de begeleiders van de stichting Paus Johannes XXIII van belang is om bijscholing te krijgen in de specifieke vaardigheden die het begeleiden van LVG-jongeren met gedragsproblemen vraagt.

Ik heb ervoor gekozen om de punten zoals op de site van OPL in dit project te betrekken (zie paragraaf 7.4), omdat ik deze punten vanuit mijn ervaring herken als zeer belangrijk in het werken met LVG-jongeren met gedragsproblemen. Bepaalde basisaspecten zijn zaken die nauw zijn verweven met datgene wat al eerder in mijn productverslag is beschreven. Het zijn naar mijn mening de aspecten die van belang zijn in de basishouding in het werken met deze jongeren. Het voorkomt overschatting en overvraging bij de jongeren. Binnen de stichting Paus Johannes XXIII staat er geen algemene begeleidingshouding voor het werken met LVG-jongeren met gedragsproblemen op papier. Ik denk echter wel dat het van belang is dat hier een bepaalde mate van eenduidigheid in bestaat. Gezien de diversiteit aan hulpvragen binnen de stichting, zal het noodzakelijk zijn om een bepaalde overkoepelende begeleidingshouding aan te vullen met punten die voor de individuele cliënt van belang is. Wanneer er in het team consensus heerst over een algemeen te hanteren begeleidingshouding, zal het team de jongeren eenduidiger kunnen begeleiden, wat de jongeren meer duidelijkheid en structuur biedt. Bovendien schept dit meer rust voor de begeleiders in het werken in teamverband.

Tevens is het naar mijn mening van belang dat er meer uitwisseling komt tussen de bestaande teams binnen de stichting die werkzaam zijn met deze cliënten. Op deze manier kunnen methoden en ervaringen worden uitgewisseld en een bijdrage leveren aan de kwaliteit van de begeleiding.

8. Eindconclusie.

Inleiding.

Tijdens dit productverslag heb ik diverse zaken onderzocht met betrekking tot licht verstandelijk gehandicapte jongeren met gedragsproblemen. Ieder hoofdstuk heeft een bijdrage geleverd aan de beantwoording van de probleemstelling van dit productverslag, namelijk de vraag:

Aan welke voorwaarden moet een woning en de geboden begeleiding voldoen om een passend woon- en begeleidingsaanbod te bieden aan LVG-jongeren met bijkomende gedragsproblemen?

De gevonden resultaten die gezamenlijk antwoord bieden op deze probleemstelling, wil ik graag hieronder samenvatten in de vorm van een eindconclusie.

8.1 Conclusie

1. We kunnen bij 'licht verstandelijk gehandicapte jongeren met gedragsproblemen' niet spreken van één doelgroep.

De kenmerken van 'licht verstandelijk gehandicapte jongeren met gedragsproblemen' zijn uiteenlopend van aard en problematiek. Het komt erop neer dat wanneer men in Nederland spreekt van LVG-jongeren met gedragsproblemen, men over het algemeen spreekt van een IQ tussen de 50 en 85 (Ponsioen e.a., 2002; NVGz-nota, 1995; Konijn e.a., 2004). Hiertoe wordt ook de groep 'zwakbegaafden,' met een IQ tussen de 70 en 85, meegerekend mits zij kampen met een beperkte sociale redzaamheid. De gedragsproblemen bij LVG-jongeren zijn divers van zowel aard als vorm, waardoor ook de hulpvragen bij de jongeren zeer divers zijn. Gezien het feit dat er verscheidene variaties in cliëntproblematieken en hulpvragen bij LVG-jongeren met gedragsproblemen mogelijk zijn, kunnen wij niet spreken van één doelgroep. Wanneer we spreken over LVG-jongeren met gedragsproblemen, moeten we ons ervan bewust zijn dat we een overkoepelend begrip ter sprake brengen, waarbinnen diverse unieke varianten mogelijk zijn.

2. De sociale redzaamheid bepaald in hoeverre de persoon onder de noemer 'licht verstandelijk gehandicapt' valt.

De beperkte sociale redzaamheid speelt een grote rol bij LVG-jongeren en dus ook bij het vaststellen of iemand al dan niet licht verstandelijk gehandicapt is (NVGz-nota, 1995). Door middel van de sociale redzaamheidschaal kan worden gemeten of de persoon over vaardigheden beschikt als zelfverzorging, omgang met anderen, vaardigheden voor het functioneren in de samenleving en vrijetijdsbesteding. Het is van belang dat een sociale redzaamheidschaal standaard wordt ingevuld wanneer de hulpverlening aan een LVG-jongere met gedragsproblemen binnen de stichting wordt opgezet.

3. We spreken van een kwetsbare groep cliënten.

Ondanks het feit dat we spreken over een cliëntgroep waarbinnen veel varianten aan problematieken en hulpvragen mogelijk zijn, kan ik tot de conclusie komen dat er een aantal belangrijke algemene kenmerken zijn die de hulpvraag van deze jongeren verduidelijkt. Het is duidelijk dat LVG-jongeren met gedragsproblemen op diverse gebieden kwetsbaar zijn en makkelijk zijn te beïnvloeden. Het is van belang dat LVG-jongeren met gedragsproblemen een woonplek wordt aangeboden waar zij zich veilig voelen en waar overzicht centraal staat. Dit komt naar voren in een woonplek waar duidelijkheid en een bepaalde mate van structuur heerst. Licht verstandelijk gehandicapte jongeren met gedragsproblemen hebben er over het algemeen veel moeite mee om hun handicap te accepteren. Frustraties die voortkomen uit sociale interacties waarin de jongere vastloopt door zijn communicatieve beperking, hebben als gevolg dat de jongere negatief wordt bevestigd in zijn mogelijkheden. Het feit dat LVG-jongeren met gedragsproblemen veel situaties niet overzien geeft aan dat het van belang is dat de begeleidingshouding wordt gekenmerkt door een bepaalde mate van duidelijkheid. Het is wenselijk dat de begeleider de jongere 'begeleid' in het leiden van zijn leven, zoals hoe de dag in te vullen en aanvulling biedt op de punten waar de jongere beperkt is. Het feit dat LVG-jongeren communicatief op bepaalde aspecten vastlopen (er zijn problemen met het proces van informatieverwerking en het werkgeheugen) geeft aan dat de begeleiding hier rekening mee moet houden in de communicatie met de jongere (OWO, 2002; OWO, 2003). Overschatting van de jongere

zal continue een valkuil blijven gezien het feit dat de jongere al spoedig zal aangeven het verhaal begrepen te hebben.

4. Licht verstandelijk gehandicapte jongeren zijn over het algemeen niet gebaat bij een individuele, zelfstandige woonplek in de wijk.

Wanneer een specifiek groepsklimaat geen bijdrage levert aan de ontwikkeling van de jongere en hij / zij beter gebaat lijkt bij een individuele woonplek, is het van belang dat er rekening gehouden wordt met de kwetsbaarheid van deze jongeren. Over het algemeen (uitzonderingen daar gelaten) zijn deze jongeren niet gebaat bij een woonplek waarbij zij individueel zelfstandig in het dorp wonen. Daarvoor is de problematiek van de jongeren te kwetsbaar.

5. Een cliëntgroep moet worden samengesteld op ‘vraagstellingstype’ en niet op het feit dat de cliënten allen LVG-jongeren met gedragsproblemen zijn.

Wanneer ervoor wordt gekozen om LVG-jongeren met gedragsproblemen samen te laten wonen in groepsverband, is het van belang dat de groep wordt samengesteld op ‘vraagstellingstype’ en niet op het feit dat de cliënten allen LVG-jongeren met gedragsproblemen zijn. Zo kan er bijvoorbeeld een ‘structuurgroep’ worden opgericht wanneer een groepje jongeren hier hetzelfde ‘vraagstellingstype’ in heeft (Kok, 1981; De Bree, 2001).

6. Het is belang dat er in het werken met LVG-jongeren met gedragsproblemen gebruik wordt gemaakt van een algemene begeleidingshouding.

Wanneer er in het team consensus heerst over de te hanteren begeleidingshouding, zal het team eenduidiger naar de jongere toe kunnen begeleiden, wat de jongere meer duidelijkheid en structuur biedt. Vervolgens kan de begeleidingshouding per cliënt worden aangevuld.

7. Het is van belang om kennis uit te wisselen tussen de diverse disciplines.

De problematiek van de jongeren speelt zich vaak af op het grensgebied van Geestelijke Gezondheidszorg en Gehandicaptenzorg. Dit maakt duidelijk dat het begeleiden van deze jongeren een belangrijke vraag doet op de deskundigheid van de begeleiders. Het is daarom van belang dat de diverse disciplines kennis uitwisselen. Op deze manier wordt het mogelijk om kritisch te kijken naar de huidige begeleidingsmethoden en om tot ontwikkeling van nieuwe methoden te komen. Bovendien wordt duidelijk in hoeverre het mogelijk is om voor bepaalde cliënten gebruik te maken van andere disciplines. Naar mijn mening is het zowel van belang voor de begeleiders (kennisuitwisseling omtrent methoden en hoe om te gaan met calamiteiten) als voor inhoudelijk deskundigen als een rayonhoofd en een orthopedagoog (hoe zo laagdrempelig mogelijk samen te werken) om kennis uit te wisselen tussen de GGZ en de verstandelijk gehandicaptenzorg.

8. Het is van belang dat de begeleiders scholing krijgen in het werken met LVG-jongeren met gedragsproblemen.

Voor de begeleiders is het van belang dat zij specifieke scholing, zoals een cursus, volgen om voldoende basiskennis met betrekking tot deze jongeren in huis te hebben. Ook is het van belang dat er uitwisseling komt tussen de diverse projecten / afdelingen binnen de stichting Paus Johannes XXIII.

9. Het is belang dat moeilijke vraagstukken in het werken met LVG-jongeren met gedragsproblemen vastliggen in protocollen / richtlijnen.

Tijdens het werken met LVG-jongeren met gedragsproblemen kunnen begeleiders op lastige vragen stuiten als hoe om te gaan met agressie en welke sancties er in het werken met deze jongeren mogelijk zijn. Mede doordat de Stichting Paus Johannes XXIII een open instelling is waar mensen op vrijwillige basis verblijven, is het van belang dat inzichtelijk is welke ‘grijze gebieden’ zich kunnen voordoen in het werken met licht verstandelijk gehandicapte jongeren met gedragsproblemen. Het is van belang dat dergelijke zaken duidelijk zijn vastgelegd in protocollen en / of richtlijnen. Ook moet duidelijk zijn waar de grens ligt van datgene wat de instelling de jongeren kan bieden. Wanneer op papier duidelijk is wat wij cliënten kunnen bieden, wordt ook helder waar onze grenzen liggen en dus wanneer een cliënt beter gebaat is bij een instelling die hier meer mogelijkheden in heeft, zoals een instelling met mogelijkheid tot het bieden van middelen en maatregelen.

9. Verantwoording van het onderzoek.

Inleiding.

In dit hoofdstuk wil ik graag een weergave geven van de betrouwbaarheid en de interne en externe geldigheid van mijn productverslag. Hiermee wil ik weergeven dat mijn onderzoek weloverwogen is uitgevoerd.

9.1 Betrouwbaarheid.

Bij aanvang van mijn productverslag, namelijk in hoofdstuk 3, heb ik nauwkeurig beschreven hoe mijn onderzoek zou worden uitgevoerd. Dit maakt het mogelijk om de stappen van mijn onderzoek na te volgen en te controleren. Hieruit kwam naar voren dat ik gebruik heb gemaakt van twee soorten onderzoek, namelijk praktijkonderzoek en literatuurstudie.

Tijdens mijn praktijkonderzoek zijn de enquêtes onder gelijke onderzoeksomstandigheden afgenomen. De medewerkers en cliënten van Rayon Gantel hebben deze allen in een tijdsbestek van twee weken ingevuld. Omdat zowel de enquêtes binnen Rayon Gantel, als de vragenlijst binnen Rayon Maas op korte termijn door de respondenten zijn ingevuld, was er geen sprake van verlate of indirecte registratie. Zowel de LVG-jongeren als de begeleiders hebben als aparte groepen, dezelfde enquêtes gekregen waardoor de betrouwbaarheid bleef gewaarborgd. Met name omdat het grootste deel van de vragen in de enquêtes gesloten zijn, waren de resultaten goed vergelijkbaar wat interpretaties van mij als onderzoeker tegenging. Omdat de respondenten de enquêtes en de vragenlijst zelf hebben ingevuld, was het niet mogelijk om de verkregen informatie te verdraaien of te wijzigen. Dit heeft een belangrijke bijdrage geleverd aan de betrouwbaarheid van het onderzoek.

Tijdens mijn literatuuronderzoek heb ik gebruik gemaakt van diverse informatiebronnen. Zo heb ik gebruik gemaakt van literatuur uit de bibliotheek van de Haagse Hogeschool, van maandbladen, van het internet, van publicaties van het NIZW, maar ook van publicaties die ik heb aangevraagd bij gerichte instellingen zoals het Landelijk Kenniscentrum LVG. Dit heeft het mogelijk gemaakt om mijn onderwerp van verschillende kanten te bekijken.

Tijdens het verkrijgen en analyseren van de gegevens heb ik geprobeerd om er zo objectief als mogelijk naar te kijken. Bij het literatuuronderzoek heb ik getracht om zo correct mogelijk te parafraseren en te citeren. Ik heb hier veel aandacht aan geschonken om te voorkomen dat ik uitspraken uit zijn verband haalde.

9.2 Interne geldigheid.

De praktijksituatie is bij de enquêtes en de vragenlijst als uitgangspunt genomen, waarmee ik de interne geldigheid zo goed als mogelijk heb getracht te waarborgen. Tijdens het maken van de enquêtes en de vragenlijst heb ik ernaar gestreefd om de situatie zo goed mogelijk te beschrijven vanuit het gezichtspunt van de betrokkenen zelf. Doordat de enquêtes binnen Rayon Gantel zowel zijn afgenomen bij zowel de LVG-jongeren als de begeleiders, kwam het geheel goed in beeld. Het onderzoeksprobleem is hierbij als een omvattend, samenhangend geheel benaderd, waardoor ik ben uitgegaan van het holistische principe.

9.3 Externe geldigheid.

De externe geldigheid is gewaarborgd wanneer de conclusies uit deze onderzoekssituatie, zijn over te dragen naar andere situaties, kortom wanneer de onderzoeksresultaten zijn te 'generaliseren.' Naar mijn mening zijn mijn onderzoeksresultaten gedeeltelijk generaliseerbaar naar andere, vergelijkbare situaties. Zo zijn de resultaten uit mijn literatuuronderzoek voor een groot deel generaliseerbaar zijn naar andere situaties. Een deel van de resultaten die zijn gevonden in mijn praktijkonderzoek, zoals de behoefte bij de begeleiders tot specifieke bijscholing, kunnen mogelijk ook bij andere instellingen het geval zijn. Anderzijds zijn er ook resultaten die niet generaliseerbaar zijn naar andere situaties. Deze resultaten zijn meer specifiek voor de situatie binnen de stichting Paus Johannes XXIII. Zo is Bi\$on Westland gesitueerd binnen een Gezinsvervangend Tehuis. Bepaalde onderzoeksresultaten die betrekking hebben op de woonlocatie van de LVG-jongeren met gedragsproblemen zullen in dit geval niet generaliseerbaar zijn naar andere situaties.

Baarda, D.B., M.P.M. de Goede en J. Teunissen (2001), *Kwalitatief onderzoek*. Groningen/Houten: Wolters-Noordhoff B.V.

10. Koppeling naar het eindproduct.

Inleiding.

In dit hoofdstuk wil ik graag een duidelijke argumentatie geven van de keuze voor de inhoud en de vorm van mijn eindproduct.

10.1 Eindproduct.

De probleemstelling van mijn afstudeerproject luidde: “Aan welke voorwaarden moet een woning en de geboden begeleiding voldoen om een passend woon- en begeleidingsaanbod te bieden aan jongeren met een licht verstandelijke handicap met bijkomende gedragsproblemen?” Uit het productverslag zijn conclusies naar voren gekomen die antwoord geven op deze probleemstelling. Deze conclusies vormen de basis om over te gaan tot een advies. Graag wil ik mijn adviezen en aanbevelingen samenvatten in mijn eindproduct, namelijk in de vorm van een adviesrapport. In het adviesrapport kom ik tot een advies met betrekking tot het woon- en begeleidingsaanbod voor jongeren met een licht verstandelijke handicap met bijkomende gedragsproblemen. Hieruit moet duidelijk worden aan welke punten een passend woon- en begeleidingsaanbod aan licht verstandelijk gehandicapte jongeren met gedragsproblemen dient te voldoen.

10.2 Vorm eindproduct.

Het adviesrapport bestaat uit een gestructureerde opzet. In de inleiding van het rapport vertel ik iets over de organisatie waar ik het adviesrapport aan richt, namelijk de stichting Paus Johannes XXIII. Vervolgens vertel ik iets over de uitgangssituatie van deze stichting met betrekking tot het onderwerp van het eindproduct. Hier leg ik bondig uit wat het probleem omvat waarover het rapport handelt. Vervolgens zal ik uitleggen wat de link is tussen het eindrapport en het voorafgaande praktijk- en literatuuronderzoek. Tenslotte motiveer ik aan welke laag van de organisatie het rapport gericht is. Het eindrapport zal bestaan uit zeven aanbevelingen die allen betrekking hebben op de vraag: “Aan welke voorwaarden moet een woning en de geboden begeleiding voldoen om een passend woon- en begeleidingsaanbod te bieden aan jongeren met een licht verstandelijke handicap met bijkomende gedragsproblemen.” Iedere aanbeveling zal in de vorm van een paragraaf nader worden uitgewerkt met behulp van de volgende fases:

1. Inleidend kader:

In het inleidende kader verstrek ik belangrijke informatie met betrekking tot de aanbeveling. Deze informatie kan zowel bestaan uit relevante resultaten uit de literatuurstudie, als uit mijn visie als Sociaal Pedagogisch Hulpverlener binnen de stichting Paus Johannes XXIII. Ik maak tussen deze twee zaken onderscheidt door gegevens uit mijn literatuurstudie te verwijzen met voetnoten. Het doel van het inleidende kader is om de lezer een kernachtige beschrijving te geven van factoren die de aanbeveling ondersteunen.

2. Advies:

In het advies staat beschreven wat ik de stichting adviseer met betrekking tot dit onderdeel.

3. Implementatie van het advies:

In deze fase leg ik uit hoe het advies in de praktijk vorm kan krijgen. Dit punt bestaat uit een aantal mogelijke fases. In de eerste fase formuleer ik de beoogde situatie. Dit is het veranderingsdoel wat met het advies wordt nagestreefd. De volgende fase omvat de planning en uitvoering. In deze fase ga ik bekijken wat er moet gebeuren om de gestelde doelen te verwezenlijken. Tevens benoem ik voor welke functies binnen de stichting een rol is weggelegd om bepaalde acties in te zetten. Het is wellicht mogelijk dat zowel bevorderende als belemmerende factoren een belangrijke rol spelen bij de implementatie van bepaalde adviezen. Indien dit het geval is, zal ik dergelijke factoren in deze fase noemen. De laatste stap die binnen deze fase kan worden genomen is de evaluatiefase. In deze fase wordt beoordeeld in hoeverre de beoogde situatie inderdaad is gerealiseerd. De evaluatiefase zal alleen bij de paragrafen worden genoemd, waarbij de evaluatiefase van meerwaarde is om het advies voldoende te implementeren.

11. Reflectie.

Inleiding

In dit hoofdstuk wil ik graag een reflectie geven op de kwaliteit van mijn eindproduct. Deze reflectie schrijf ik achteraf, dus op het moment dat mijn adviesrapport geschreven is. Tevens doe ik in dit hoofdstuk verslag van mijn ervaring met het uitvoeren van het onderzoek.

11.1 Reflectie op de kwaliteit van het eindproduct.

Mijn eindproduct heeft uiteindelijk invulling gekregen in de vorm van een adviesrapport, gericht aan de stichting Paus Johannes XXIII. Dankzij het feit dat mijn productverslag eindigde met een heldere conclusie die tevens antwoord gaf op de probleemstelling, kon mijn eindproduct hier op een logische manier uit voort vloeien. Zo werd mij spelenderwijs duidelijk aan wie ik mijn adviesrapport zou gaan richten, namelijk aan de teams van de stichting Paus Johannes XXIII.

Het adviesrapport is zo opgebouwd dat deze praktisch toepasbaar is voor de stichting Paus Johannes XXIII. Dit is tevens de kernkwaliteit van het rapport. Na een heldere inleiding waarin ik onder andere duidelijk maak waar het probleem over gaat, volgen er zeven aanbevelingen die ik allen specifiek uitdiep. Ik vond het van belang om iedere aanbeveling uit te diepen met behulp van een aantal, door mij geformuleerde, fases. Dankzij dit systeem was het voor mij mogelijk om per aanbeveling een helder, inleidend kader te geven zodat de lezer zicht krijgt op de omstandigheden van de aanbeveling. Bovendien was het op deze manier mogelijk om uit te diepen welke mogelijke organisatorische voorwaarden en noodzakelijke middelen een rol spelen. Ook was er aandacht voor de relevante omstandigheden waarin de stichting Paus Johannes XXIII verkeert.

Het adviesrapport geeft antwoord op de probleemstelling en voldoet aan de doelstelling van mijn project. Het resultaat is een helder, fasegewijs opgebouwd advies met betrekking tot het woon- en begeleidingsaanbod voor licht verstandelijk gehandicapte jongeren met bijkomende gedragsproblemen.

11.2 Mijn ervaring met het uitvoeren van het onderzoek.

Bij aanvang van dit productverslag merkte ik dat de hoeveelheid literatuur die beschikbaar was met betrekking tot dit onderwerp, mijn verwachting oversteeg. Toen ik me hier nader in ging verdiepen, besepte ik dat ik me goed bewust moest blijven van de kern van mijn probleemstelling. Het gevaar was aanwezig dat ik aspecten zou belichten die niet relevant zouden zijn in het kader van de probleemstelling. Tijdens de conceptbespreking met Jaska de Bree en Wendela de Boer, werd mij duidelijk dat ik erin was geslaagd om de relevante literatuur te selecteren, maar dat ik te weinig koppeling maakte naar de probleemstelling. De periode na de conceptbespreking heb ik mij hier volledig op gericht. Door continue te reflecteren naar de probleemstelling, kwam er steeds meer lijn in mijn verhaal. De laatste weken stonden in het kader van het eindproduct, namelijk het schrijven van een adviesrapport. Het stimuleerde mij dat ik kon constateren dat de lijn die ontstond in mijn productverslag, mij stapsgewijs bracht naar een puntsgewijze conclusie die vervolgens helder maakte wat er terug moest komen in het eindproduct. De uiteindelijke conclusie is het resultaat van zowel literatuur- als praktijkonderzoek. Zoals hierboven beschreven verliep het literatuuronderzoek, met behulp van een selectieve blik, voorspoedig. Ook het praktijkonderzoek heeft een aanvullende bijdrage geleverd aan mijn productverslag. Ik heb mij hierbij gericht op Rayon Gantel en Rayon Maas. Binnen Rayon Gantel hebben alle LVG-jongeren en, op 1 begeleider na, alle begeleiders de enquêtes ingevuld. Ik heb, op basis van de resultaten van de enquêtes van Rayon Gantel, een vragenlijst geformuleerd voor Rayon Maas. Deze vragenlijst is ingevuld door een begeleidster die een centrale rol in het werkveld binnen Rayon Maas inneemt. Mijn vertrouwen in haar dat zij een objectief, helder en aanvullend beeld zou kunnen scheppen van de situatie was voor mij de stimulans om dit middel in te zetten.

Tijdens het schrijven van het productverslag is het mij opvallen dat ik gemotiveerd was om mijn werkzaamheden evenredig te spreiden. Door zeer regelmatig aan het productverslag te werken, heb ik voorkomen dat ik op een bepaald moment in tijdsnood kwam. Dit heeft voor mijn gevoel een grote bijdrage geleverd aan de kwaliteit van mijn productverslag. Het productverslag is uiteindelijk een gestructureerd verhaal geworden waarbij stapsgewijs inzicht wordt gegeven in de ontwikkeling die leidt naar het antwoord op de probleemstelling.

12. Evaluatie.

Inleiding

In dit hoofdstuk wil ik graag een evaluatie geven met betrekking tot de deelvragen, zoals geformuleerd in hoofdstuk 2. Ik wil hier inzichtelijk maken welke deelvragen ik moeilijk of niet kon beantwoorden. Tenslotte wil ik graag een evaluatie geven met betrekking tot de inhoudelijke kwaliteit van de werkzaamheden die verricht zijn om het eindproduct tot stand te brengen. Hierbij komt tevens ter sprake wat de relevantie is van mijn project met betrekking tot de SPH-beroepspraktijk.

12.1 Evaluatie deelvragen.

In de loop van het proces werd het mij duidelijk dat ik niet alle deelvragen goed kon beantwoorden. De deelvraag “wat beoogt de stichting met het begeleiden van deze cliëntgroep,” heeft geen relevante gegevens opgeleverd. Ik heb deze vraag bij de directeur van de stichting Paus Johannes XXIII neergelegd. Uit zijn antwoord kwamen echter geen gegevens naar voren die van belang waren voor het beantwoorden van de probleemstelling. De deelvraag “welke eisen worden er gesteld aan de woonomgeving binnen de bestaande projecten binnen de stichting en welke problemen worden hierbij ondervonden” (paragraaf 6.6), heeft geen volledige invulling gekregen. Zo heb ik met name antwoord gegeven op de tweede vraag. De vraag naar de ‘eisen’ die worden gesteld heb ik vrij basaal beantwoord. Voor het beantwoorden van mijn probleemstelling was het naar mijn mening niet nodig om deze vraag nog nader uit te diepen. In paragraaf 7.1 kon ik geen antwoord geven op de vraag waar een woning aan moet voldoen qua soort woning en inrichting. Deze vragen bleken te veel af te wijken van de rode draad die ik in de loop van mijn productverslag volgde, omdat het meer praktische vraagstukken zijn. Uiteindelijk heb ik de vraag “aan welke eisen een woning moet voldoen” bekeken vanuit een breder omvattend perspectief. De deelvraag “hoeveel uren begeleiding moet aan een dergelijke groep worden geboden,” (paragraaf 7.2) heb ik niet volledig kunnen beantwoorden, omdat mijn onderzoek hier geen gedetailleerd antwoord op heeft kunnen geven. Tenslotte heb ik de deelvraag “welke middelen nodig zijn om te kunnen werken met deze doelgroep” niet kunnen beantwoorden. Ik heb overwogen om deze vraag te stellen in de enquête aan de begeleiders. Ik ben echter tot de conclusie gekomen dat deze vraag daarvoor te breed is. Wanneer je denkt aan ‘middelen,’ kun je onder andere denken aan middelen en maatregelen, financiën, personeelsbezetting en behandeling. Wellicht zou het interessant zijn om hier vervolgonderzoek naar te doen.

12.2 Evaluatie van de inhoudelijke kwaliteit van de werkzaamheden die verricht zijn.

De volgende aspecten hebben bijgedragen tot daadwerkelijke relevantie van mijn project met betrekking tot de SPH-beroepskwalificaties. In mijn project stond de cliëntgroep ‘licht verstandelijk gehandicapte jongeren met gedragsproblemen’ centraal. Ik heb gesignaleerd dat het lastig is om de woon- en leefsituatie van deze jongeren correct vorm te geven. Dit productverslag heeft een analyse omvat met betrekking tot de woon- en leefsituatie van LVG-jongeren met gedragsproblemen. Ik heb globaal onderzocht wat de hulpvraag is van de jongeren en bekeken waar een passend hulpaanbod, namelijk een woon- en begeleidingsaanbod, voor deze jongeren aan moet voldoen. In samenhang met deze vraag heb ik bekeken wat de huidige hulpverlening globaal omvat en waar deze gebrekkig in is met betrekking tot LVG-jongeren met gedragsproblemen. Uit mijn conclusie is naar voren gekomen waar een passend woon- en begeleidingsaanbod voor deze jongeren aan moet voldoen. Vervolgens heb ik mijn conclusies en bevindingen omgezet in de vorm van een adviesrapport voor de Stichting Paus Johannes XXIII. Ik heb inzichtelijk gemaakt welke middelen er nodig zijn om de betreffende situaties te realiseren. Tevens heb ik aangegeven welke condities binnen de organisatie van essentieel belang zijn om een verantwoorde uitvoering van de betreffende hulp- en dienstverlening mogelijk te maken. Ik heb deze aspecten onderbouwd en verantwoord met gebruikmaking van theoretische, praktische en ethische kaders. Het doel van mijn project is om een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling en vernieuwing van de instellingsmethodiek. Ik profileer en positioneer mij als sociaal pedagogisch hulpverlener in de organisatie waar ik werkzaam ben door stelling te nemen met de aspecten die terugkomen in mijn adviesrapport. Tevens zal ik er zorg voor dragen dat het adviesrapport onder de betreffende afdelingen binnen de stichting Paus Johannes XXIII wordt verspreid.

Literatuurlijst.

- American Psychiatric Association (1994). *Diagnostic and statistical Manual of Mental Disorders. Fourth edition DSM IV*. Washington: APA.
- Baarda, D.B., M.P.M. de Goede en J. Teunissen (2001), *Kwalitatief onderzoek*. Groningen/Houten: Wolters-Noordhoff B.V.
- Bree, Jaska de (2001), *Grondslagen SPH*, Amsterdam: Uitgeverij SWP
- Centrum voor Consultatie en Expertise voor mensen met een bijzondere hulpvraag.
URL: <http://www.stichtingcce.nl/main.php>. Beschikbaar: 2 november 2004.
- Deman, P (2004), Multisectoraal overleg in Delft, *Ipse Magazine* 4, 3, 24.
- Dosen, A. (1990). *Psychische en gedragsstoornissen bij zwakzinnigen*. Meppel: Boom.
- Hodapp, R.M. en E.M. Dykens (1996). Mental retardation. In E.J. Mash & R.A. Barkley (Eds.), *Child psychopathology* (pp. 362-389). New York: Guilford.
- Kok, J.F.W. (1981), *Opvoeding en hulpverlening in behandelingshuizen*. Rotterdam: Lemniscaat b.v.: vijfde druk.
- Konijn, Carolien en Marian de Graaf en Gert van den Berg. *Betere toegang tot zorg en speciaal onderwijs voor jeugdigen met een lichte verstandelijke beperking; eindrapport van de LVG-pilots*.
URL: <http://www.jeugdzorg.nl/publicaties/jeugdzorg/konijn-lvgeind.pdf> Beschikbaar: 29-03-2005.
- Landelijk Kenniscentrum LVG; *Een LVG-onderzoeksprogramma*.
URL: <http://www.lvgnet.nl/progr-new.html>. Beschikbaar: 01-10-2004.
- Linde, I. van der (2001), Het vuilnisvat van de gehandicaptenzorg, *Markant* 6, 5, 10-13.
- NVGz-nota (1995), *Vorm en kleur*. Utrecht: NVGz, publicatienummer 795.028.
- Ontwikkelingen Wetenschappelijk Onderzoek; Jaargang 4, no. 2 – november 2001.
URL: <http://www.lvgnet.nl/OWONOV.html>. Beschikbaar: 4 oktober 2004
- Ontwikkelingen Wetenschappelijk Onderzoek; Jaargang 5, no. 1 – juli 2002.
URL: <http://www.lvgnet.nl/OWOJUL2.html>. Beschikbaar: 4 oktober 2004
- Ontwikkelingen Wetenschappelijk Onderzoek; Jaargang 6, no. 1 – februari 2003.
URL: <http://www.lvgnet.nl/OWOFEB3.html>. Beschikbaar: 4 oktober 2004
- Opleidingscentrum Cello en KROOS Training & Ontwikkeling (2003), *Module Dubbele Diagnose*, Rosmalen: Cello.
- Petry, D.(1994), Grensgebied tussen psychiatrie en zwakzinnigenzorg: pleidooi voor een regionaal zorgcircuit, *Passage* 3, augustus, 90-94.
- Ponsioen, A. en Mariët van der Molen (2002). *Cognitieve vaardigheden van licht verstandelijk gehandicapte kinderen en jongeren: Een onderzoek naar mogelijkheden*. Ermelo: Het Landelijk Kenniscentrum LVG.

Soenen, S.M.A. en Y.M. Dijkxhoorn en I.A. van Berckelaer-Onnes (2003), *LVG in beeld: van profilering naar zorgaanbod binnen Come On, Mobile & Bi\$on*. Leiden: Universiteit van Leiden, afdeling Orthopedagogiek.

Stuurgroep Pilot LVG (2004), *Eindverslag Pilot LVG Grootstedelijke Regio Amsterdam*, Amsterdam: DMO, Interne publicatie.

Biemond, Evert en Henny Jacobse en Mieke van Leeuwen en Marian Maaskant en Henk Mannen (2004). *Vadamecum zorg voor verstandelijk gehandicapten*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.

Van Lieshout, Hedda en Willy Calis (1999), *Jongeren met een verstandelijke handicap: wensen en verwachtingen*, Utrecht: NIZW.

Van Poelgeest, J. en P. Embregts (2003), *Over grenzen; onderzoek naar de risicofactoren voor plaatsingsproblematiek bij kinderen en jongeren met een licht verstandelijke handicap*, Veldhoven: CCE.

Welkom bij OPL. URL: <http://www.opl.nl/content.missie.htm>. Beschikbaar: 25 oktober 2004.

Zorgketen / achtergronden; Aansluiting jeugd-LVG op Wet Jeugdzorg moet hokjesdenken afschaffen. URL: <http://www.nietafwachten.nl/thema.php3?id=139&achtard=ja&them=7>. Beschikbaar: 26-11-2004.

Lijst met afkortingen.

ADHD	Attention Deficit Hyperactivity Disorder
APA	American Psychiatric Association
AWBZ	Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten
BJAA	Bureau Jeugdzorg Agglomeratie
BJZ	Bureau Jeugdzorg
CCE	Centra voor Consultatie en Expertise
CIZ	Centum Indicatiestelling Zorg
DSM-IV	Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fourth edition
GGZ	Geestelijke Gezondheidszorg
GVT	Gezinsvervangend Tehuis
HBO	Hoger Beroepsonderwijs
IQ	Intelligentiequotiënt
LCIG	Landelijk Centrum Indicatiestelling Gehandicaptenzorg
LOM	Leer- en Opvoedingsmoeilijkheden
LVG	Licht verstandelijk gehandicapt.
MLK	Moeilijk lerende kinderen.
NVGz	Nederlandse Vereniging voor Gehandicaptenzorg
OPL	De naam OPL stond vroeger voor: Orthopedagogisch Project Leefeenheden. In de loop van de tijd ontwikkelde het OPL naast de leefgroepen/eenheden andere zorgvormen. De naam Orthopedagogisch Project Leefeenheden dekte de lading niet meer. Wel was de naam bekend bij cliënten en verwijzers. Daarom heeft OPL ervoor gekozen om de afkorting OPL te laten bestaan en er Orthopedagogisch Centrum OPL van te maken. In een orthopedagogisch centrum vind je meerdere residentiële en ambulante zorgvormen.
OWO	Ontwikkelingen Wetenschappelijk Onderzoek
RIO	Regionaal Indicatie Orgaan
SPH	Sociaal Pedagogische Hulpverlening
SPW	Sociaal Pedagogisch Werk
SRZ-P	Sociale Redzaamheidschaal

Contactpersonen.

Projectbegeleider en eerste beoordelaar vanuit de Haagse Hogeschool:

Jaska de Bree.

M.D.deBree@hhs.nl

Tweede beoordelaar vanuit de Haagse Hogeschool:

Wendela de Boer.

W.E.deBoer@hhs.nl

Adresgegevens Haagse Hogeschool.

Haagse Hogeschool

Sector Gezondheidszorg, Gedrag en Maatschappij

Johanna Westerdijkplein 75

2521 EN Den Haag

telefoon: 070 – 445 8888

www.haagsehogeschool.nl

Contactpersoon vanuit de stichting Paus Johannes XXIII:

Sandrijn Vreugdenhil (orthopedagoog rayon Gantel)

Adresgegevens van de betreffende stichting:

Stichting Paus Johannes XXIII.

Hang 6a

3011 GG Rotterdam

Telefoon: 010 – 414 6833

www.pausjohannes.nl

Een passend woon- en begeleidingsaanbod

*Voor licht verstandelijk gehandicapte jongeren
met gedragsproblemen.*

Jacqueline van Zijl
SPH deeltijd 4a
20015499

Projectbegeleider: Jaska de Bree
Tweede beoordelaar: Wendela de Boer

Voorwoord

Voor mijn afstudeerproject, van de Hogere Beroepsopleiding Sociaal Pedagogische Hulpverlening, heb ik onderzoek gedaan met betrekking tot licht verstandelijk gehandicapte jongeren met gedragsproblemen. Dit onderzoek (bestaande uit zowel literatuur- als praktijkonderzoek) stond geheel in het kader van de volgende probleemstelling: “Aan welke voorwaarden moet een woning en de geboden begeleiding voldoen om een passend woon- en begeleidingsaanbod te bieden aan licht verstandelijk gehandicapte jongeren met bijkomende gedragsproblemen?” Het praktijkonderzoek vond plaats bij de organisatie waar ik sinds oktober 2001 werkzaam ben, namelijk de stichting Paus Johannes XXIII. De resultaten van mijn literatuur- en praktijkonderzoek staan beschreven in mijn productverslag. De bevindingen uit mijn productverslag vormen de basis voor dit eindproduct, te weten een adviesrapport voor stichting Paus Johannes XXIII.

Meerdere mensen zijn mij van steun geweest bij het realiseren van dit productverslag. Een woord van dank is hier dan ook zeker op zijn plaats.

Mijn dank gaat uit naar Jaska de Bree, projectbegeleider van De Haagse Hogeschool, voor haar ondersteuning en kritische noten bij de uitwerking en uitvoering van dit project. Bovendien wil ik Wendela de Boer bedanken voor haar inzet als tweede beoordelaar.

Van de stichting Paus Johannes XXIII wil ik zowel de cliënten als de begeleiders en assistent-begeleiders van de betreffende afdelingen binnen Rayon Gantel bedanken voor hun medewerking aan de enquêtes. Van Rayon Maas wil ik in het bijzonder Marianne Huurman bedanken voor het coördineren van het invullen van de vragenlijst. Tevens bedank ik de collega's van Marianne die haar hierbij hebben geholpen.

Ik wil graag Dicky Boele, rayonhoofd van rayon Gantel bedanken voor haar hulp bij mijn vragen over beleidsmatige zaken. Tenslotte wil ik Sandrijn Vreugdenhil, Sophie Breure en Karin van de Sande bedanken, orthopedagogen binnen de stichting, voor het verstrekken van relevante informatie.

Jacqueline van Zijl
Poeldijk, april 2005

Inhoudsopgave.

Voorwoord	1
Inhoudsopgave	2
Hoofdstuk 1 Inleiding	3
1.1 De organisatie	3
1.2 De uitgangssituatie van de organisatie	3
1.3 Doelstelling	3
1.4 Doelgroep	4
Hoofdstuk 2 De aanbevelingen	5
Inleiding	5
2.1 Wordt je als werker bewust van het feit dat ‘licht verstandelijk gehandicapte jongeren met gedragsproblemen’ niet kunnen worden benoemd als één doelgroep.	6
2.2 Vul bij aanvang van het hulpverleningstraject voor iedere LVG-jongere met gedragsproblemen een ‘sociale redzaamheidschaal’ in.	8
2.3 Wees je bewust van het feit dat licht verstandelijk gehandicapte jongeren met gedragsproblemen over het algemeen niet gebaat zijn bij een zelfstandige woonplek met ambulante begeleiding in de wijk.	9
2.4 Stel een groep samen op ‘vraagstellingstype’.	11
2.5 Hanteer als team een algemene begeleidingshouding.	13
2.6 Vergroot de expertise binnen de teams.	17
2.7 Maak als stichting inzichtelijk welke ‘grijze gebieden’ zich kunnen voordoen in het werken met licht verstandelijk gehandicapte jongeren met gedragsproblemen.	20
Literatuurlijst	22
Bijlagen	
Bijlage 1 Lijst met afkortingen	23
Bijlage 2 Naam- en adresgegevens van instellingen die een cursusaanbod doen zoals genoemd in paragraaf 2.7; advies 2.	24
Bijlage 3 SRZ-P (Sociale Redzaamheidschaal)	25

1. Inleiding

Voor u ligt het eindproduct in de vorm van een adviesrapport. Het eindrapport is geschreven in het kader van mijn afstudeerproject van de HBO opleiding Sociaal Pedagogische Hulpverlening.

1.1 De organisatie.

De organisatie waarvoor ik dit adviesrapport schrijf is de Stichting Paus Johannes XXIII. Deze stichting biedt zorg en begeleiding aan mensen met een verstandelijke beperking. De zorgarrangementen kunnen variëren van 24 uur begeleiding per dag tot een wekelijkse, ambulante begeleiding van een half uur en van het totale woon- en begeleidingspakket tot deelfuncties. Het hoofdkantoor van deze stichting is gevestigd in Rotterdam. Sinds 2003 is de stichting Paus Johannes XXIII verdeeld in rayons, namelijk: Rayon Gantel, Zwette, Haagse Vliet, Haringvliet, Waterweg, Rotte, Oostland, IJssel, Maas en Rotterdam Zuid. Voor deze tijd was het Gezinsvervangende Tehuis (later: GVT) de organisatie-eenheid van waaruit alle activiteiten werden georganiseerd, nu gebeurt dit vanuit het rayon. Een rayon overkoepelt een bepaald gebied met de daarbij behorende zorgverlening.

1.2 De uitgangssituatie van de organisatie.

Binnen een aantal rayons, namelijk Rayon Maas, Rayon Gantel en Rayon Oostland wordt woonbegeleiding geboden aan licht verstandelijk gehandicapte jongeren met gedragsproblemen. Opvallend is dat de laatste jaren steeds meer jongeren met een lichte verstandelijke handicap en gedragsproblemen vragen om ondersteuning van onze stichting. De cliënten hebben tijdelijk of langdurig intensievere ondersteuning nodig. De stichting is zich, mede met behulp van de ervaringen die zij afgelopen jaren heeft opgedaan met het begeleiden van deze jongeren, nog sterk aan het vormen in de mogelijkheden met betrekking tot deze cliënten. Duidelijk is dat deze jongeren op diverse gebieden kwetsbaar zijn. Juist de combinatie van de leeftijdsfase waarin zij verkeren (puberteit / adolescentie), de licht verstandelijke handicap en de bijkomende gedragsproblematiek, maakt dat er sprake is van een bijzondere groep cliënten. Gezien het feit dat de vermaatschappelijking van de zorg een belangrijke plaats inneemt in de huidige hulpverlening, wordt ook voor een deel van de licht verstandelijk gehandicapte jongeren met gedragsproblemen een zelfstandige woonplek in de wijk nagestreefd. Op dergelijke momenten wordt zichtbaar dat een aantal LVG-jongeren met gedragsproblemen gevoelig zijn voor negatieve invloeden van buitenaf. In het werken met LVG-jongeren met gedragsproblemen lopen begeleiders nogal eens tegen lastige situaties aan, voortkomend uit de problematiek van de cliënt. Zo is er onder andere een aantal cliënten wat in aanraking komt met alcohol- en drugsproblematiek / een aantal cliënten wat non-verbaal en verbaal agressief gedrag vertoont en een aantal cliënten wat in aanraking komt met criminele activiteiten.

1.3 Doelstelling.

Het feit dat we spreken van een kwetsbare groep cliënten, maakt dat het niet eenvoudig is om te bepalen welke woonplek en welke begeleidingshouding voor hen geschikt is. Naar aanleiding van deze gegevens heb ik de volgende probleemstelling geformuleerd: *“Aan welke voorwaarden moet een woning en de geboden begeleiding voldoen om een passend woon- en begeleidingsaanbod te bieden aan jongeren met een licht verstandelijke handicap met bijkomende gedragsproblemen?”* Naar aanleiding van deze probleemstelling heb ik zowel literatuuronderzoek als praktijkonderzoek gedaan. Tijdens mijn praktijkonderzoek heb ik enquêtes afgenomen onder de LVG-jongeren met gedragsproblemen en de begeleiders en assistent-begeleiders binnen rayon Gantel. Vervolgens heb ik door middel van een gerichte vragenlijst een aantal vragen gesteld aan de begeleiding van rayon Maas. Naar aanleiding van de resultaten van dit literatuur- en praktijkonderzoek ben ik gekomen tot een conclusie. Omdat de conclusie antwoord geeft op de vraag “aan welke voorwaarden een woning en de geboden begeleiding voor LVG-jongeren met gedragsproblemen moet voldoen,” vormt dit tevens de basis voor het formuleren van adviezen. Daarom wil ik graag de conclusie en de belangrijke resultaten uit mijn productverslag verwerken in dit adviesrapport in de vorm van aanbevelingen. Dit rapport beantwoordt tevens de doelstelling van mijn project, namelijk: het formuleren van een advies met betrekking tot het woon- en begeleidingsaanbod voor licht verstandelijk gehandicapte jongeren met bijkomende gedragsproblemen.

1.4 Doelgroep.

Ik wil mijn adviesrapport graag richten aan de teams (bestaande uit begeleiders en assistent-begeleiders) van de Stichting Paus Johannes XXIII die in hun dagelijks werk regelmatig betrokken zijn bij de begeleiding van licht verstandelijk gehandicapte jongeren met gedragsproblemen. Ik richt dit adviesrapport aan hen, omdat zij continue bezig zijn met het formuleren van een passend begeleidingsaanbod aansluitend op de hulpvragen van de jongeren. Bovendien is de directe begeleiding nauw betrokken bij het vormen van een passend woonaanbod. Indien blijkt dat een jongere niet gebaat is bij de huidige woonlocatie binnen de stichting, is de begeleider degene die dit in de meeste gevallen signaleert en hier, in samenspraak met de orthopedagoog en leidinggevende, vervolgacties zoals bijvoorbeeld het schrijven van een woonadvies op uitzet.

Dit adviesrapport richt ik aan de begeleiders en assistent-begeleiders die begeleiding bieden aan licht verstandelijk gehandicapte (later: LVG) jongeren met gedragsproblemen. Indien er echter op de aanbevelingen die in dit rapport worden besproken beleidsmatige zaken van toepassing zijn, zal ik dit in mijn advies gericht aan de teams apart benoemen.

2. De aanbevelingen.

Inleiding.

Dit hoofdstuk bestaat uit aanbevelingen voor de teams (bestaande uit begeleiders en assistent-begeleiders) van de Stichting Paus Johannes XXIII.

Het hoofdstuk bestaat uit zeven aanbevelingen die allen betrekking hebben op de vraag:

“Aan welke voorwaarden moet een woning en de geboden begeleiding voldoen om een passend woon- en begeleidingsaanbod te bieden aan jongeren met een licht verstandelijke handicap met bijkomende gedragsproblemen.”

De paragrafen zijn opgebouwd uit de volgende fases:

1. Inleidend kader:

In het inleidende kader verstrek ik belangrijke informatie met betrekking tot de aanbeveling. Deze informatie kan zowel bestaan uit relevante resultaten uit mijn literatuurstudie, als uit mijn visie als Sociaal Pedagogisch Hulpverlener binnen de stichting Paus Johannes XXIII. Ik maak tussen deze twee zaken onderscheid door gegevens uit mijn literatuurstudie te verwijzen met voetnoten. Het doel van het inleidende kader is om de lezer een kernachtige beschrijving te geven van factoren die de aanbeveling ondersteunen.

2. Advies:

In het advies staat beschreven wat ik de stichting adviseer met betrekking tot het betreffende onderwerp.

3. Implementatie van het advies:

Hier leg ik uit hoe het advies in de praktijk vorm kan krijgen. Dit punt bestaat uit een aantal mogelijke fases.

In de eerste fase formuleer ik de beoogde situatie. Dit is het veranderingsdoel wat wordt nagestreefd met het advies.

De volgende fase omvat de planning en uitvoering. In deze fase ga ik bekijken wat er moet gebeuren om het gestelde doel te verwezenlijken. Tevens benoem ik voor welke functies binnen de stichting een rol is weggelegd om een bijdrage te leveren in de vorm van acties om het betreffende doel te behalen. Het is wellicht mogelijk dat zowel bevorderende als belemmerende factoren een belangrijke rol spelen bij de implementatie van bepaalde adviezen. Indien dit het geval is, zal ik dergelijke factoren in deze fase noemen.

De laatste fase binnen de implementatie is de evaluatiefase. In deze fase wordt beoordeeld in hoeverre de beoogde situatie inderdaad is gerealiseerd. Deze fase zal is echter niet op alle adviezen van toepassing zijn. Vandaar dat deze fase alleen bij die paragrafen van dit hoofdstuk wordt genoemd, waarbij de evaluatiefase van meerwaarde is om het advies voldoende te implementeren.

2.1 Word je als werker bewust van het feit dat ‘licht verstandelijk gehandicapte jongeren met gedragsproblemen’ niet kunnen worden benoemd als één doelgroep.

Inleidend kader.

Het valt op dat ‘licht verstandelijk gehandicapte jongeren met gedragsproblemen’ regelmatig worden benoemd als één doelgroep. Zo hoor ik bijvoorbeeld opmerkingen op mijn werk als “we gaan een woongroep opzetten voor ‘licht verstandelijk gehandicapte jongeren met gedragsproblemen’” of hoor ik in een zin vallen “...de groep LVG-jongeren.” Opvallend is dat er een generaliserend begrip bestaat voor een groep cliënten waarbinnen diverse problematieken en hulpvragen mogelijk zijn.

Uit de literatuur¹ komt naar voren dat men in Nederland over het algemeen spreekt bij ‘licht verstandelijk gehandicapten’ van een IQ tussen de 50 en 85. Dit houdt in dat in Nederland ook de groep ‘zwakbegaafden’ met een IQ tussen de 70 en 85 tot de LVG-groep gerekend wordt. Een belangrijke noemer is dat de beperkte sociale redzaamheid bepaald of iemand licht verstandelijk gehandicapt is of niet. Wanneer een jongere onvoldoende aanpassingsvermogen heeft om aan de eisen van de omgeving (gezin, school en werk) te voldoen, valt hij / zij met een IQ tussen de 70 en 85 (zwakbegaafd) alsnog onder de noemer licht verstandelijk gehandicapt. Het IQ van de LVG-jongeren die woonachtig zijn binnen de stichting Paus Johannes XXIII ligt tussen de 51 en 81. Het gemiddelde IQ bij de jongeren binnen de stichting ligt op 71.

Uit de literatuur² wordt duidelijk dat de gedragsproblemen waarmee licht verstandelijk gehandicapte jongeren kunnen kampen, kunnen voorkomen in zowel lichte / matige of ernstige vorm. De gedragsproblemen van de LVG-jongeren met gedragsproblemen binnen stichting Paus Johannes XXIII komen voor in zowel lichte als matige vorm. Gedragsproblemen³ kunnen het gevolg zijn van psychopathologie, van pedagogische problematiek alswel van een combinatie van beide factoren. Gedragsproblemen kunnen zich op diverse manieren uiten.

Bovengenoemde factoren maken duidelijk dat we bij ‘licht verstandelijk gehandicapte jongeren met gedragsproblemen’ niet kunnen spreken van één doelgroep. Het begrip ‘licht verstandelijk gehandicapte jongeren met gedragsproblemen’ vormt een paraplu voor een divers scala aan specifieke handicaps, hulpvragen en problematieken.

Advies:

Het is van belang dat wanneer men spreekt over ‘licht verstandelijk gehandicapte jongeren met gedragsproblemen’ men zich ervan bewust is dat, ondanks dat er generaliserende kenmerken zijn, deze benoeming een breed scala aan hulpvragen en specifieke problematieken omvat.

Implementatie van het advies:

De beoogde situatie.

Op alle organisatieniveaus binnen de stichting moet men kritischer omgaan met het begrip ‘licht verstandelijk gehandicapte jongeren met gedragsproblemen.’ Dit bewustzijn heeft als doel om met een frisse blik naar individuele cliëntgevallen te kijken en voorkomt dat individuele hulpvragen worden gegeneraliseerd onder een grotere noemer.

¹ Konijn, Carolien en Marian de Graaf en Gert van den Berg. *Betere toegang tot zorg en speciaal onderwijs voor jeugdigen met een lichte verstandelijke beperking; eindrapport van de LVG-pilots.*

URL: <http://www.jeugdzorg.nl/publicaties/jeugdzorg/konijn-lvgeind.pdf> Beschikbaar: 29-03-2005;

NVGz-nota (1995), *Vorm en kleur*. Utrecht: NVGz, publicatienummer 795.028;

Ponsioen, A. en Mariët van der Molen (2002). *Cognitieve vaardigheden van licht verstandelijk gehandicapte kinderen en jongeren: Een onderzoek naar mogelijkheden*. Ermelo: Het Landelijk Kenniscentrum LVG.

² American Psychiatric Association (1994). *Diagnostic and statistical Manual of Mental Disorders. Fourth edition DSM IV*. Washington: APA.

³ Soenen, S.M.A. en Y.M. Dijkxhoorn en I.A. van Berckelaer-Onnes (2003), *LVG in beeld: van profilering naar zorgaanbod binnen Come On, Mobile & BiSon*. Leiden: Universiteit van Leiden, afdeling Orthopedagogiek.

Planning en uitvoering:

Elk GVT/project binnen de stichting Paus Johannes XXIII organiseert zijn eigen overlegvormen. Er worden vaste dagen en tijden afgesproken voor zowel het grote teamoverleg als het overleg van de subteams. Dit is een bevorderende factor om het doel, namelijk de beoogde situatie, te behalen. De planning voor de overlegvormen wordt gemaakt door de medewerker die verantwoordelijk is voor het maken van het rooster. Eén keer per maand vergadert het grote team. Het grote team bestaat uit alle medewerkers die onder hetzelfde GVT vallen. Tevens is er één keer per maand subteamoverleg. Een subteam bestaat uit medewerkers van de gespecialiseerde afdelingen binnen een GVT. Er wordt verwacht dat de medewerkers aanwezig zijn bij de vergaderingen. Tijdens de subteamvergadering is er tijd en ruimte om individuele cliëntgevallen te bespreken. Er is dan dus ook ruimte om het gesprek rondom deze aanbeveling aan te gaan.

Wanneer er in teamverband wordt gesproken over 'licht verstandelijk gehandicapte jongeren met gedragsproblemen' is het van belang dat onderzocht wordt wat de diverse hulpverleners onder dit generaliserende begrip interpreteren. Op deze manier wordt voorkomen dat men gaat 'conceptdenken.' Het wordt mogelijk om meer bewustzijn te creëren met betrekking tot de diversiteit van deze groep cliënten en komt er meer aandacht voor de problematiek van de individuele cliënt.

2.2 Vul bij aanvang van het hulpverleningstraject voor iedere LVG-jongere met gedragsproblemen een ‘sociale redzaamheidschaal’ in.

Inleidend kader.

Uit de literatuur⁴ komt naar voren dat de beperkte sociale redzaamheid bepaald of een persoon onder de noemer ‘licht verstandelijk gehandicapt’ valt. Met een beperkte sociale redzaamheid wordt bedoeld dat een jongere onvoldoende aanpassingsvermogen heeft om aan de eisen van de omgeving (gezin, school, werk) te voldoen. De jongere heeft te weinig vaardigheden om zich sociaal te kunnen redden. Hulpverlening die gericht is op het verhogen van de sociale redzaamheid noemen we ‘begeleiding.’ Door middel van een Sociale Redzaamheidschaal (ook wel SRZ-P genoemd) kan worden gemeten of de persoon over vaardigheden beschikt als zelfverzorging, omgang met anderen, algemene vaardigheden voor het functioneren in de samenleving en vrijetijdsbesteding.

Advies.

Gezien het feit dat de beperkte sociale redzaamheid een belangrijk kenmerk is bij deze jongeren, is het van belang dat er bij iedere LVG-jongere met gedragsproblemen aan het begin van het begeleidingstraject een Sociale Redzaamheidschaal (zie hiervoor de bijlage) wordt ingevuld.

Implementatie van het advies.

Beoogde situatie.

De begeleiding vult bij aanvang van het begeleidingstraject, bij iedere LVG-jongere met gedragsproblemen, een Sociale Redzaamheidschaal in.

Planning en uitvoering.

Binnen de stichting Paus Johannes XXIII is het traject, wat de begeleider volgt in het begeleidingsproces van de cliënt, duidelijk en helder omschreven in de vorm van een methodische cyclus. Zo wordt er in de eerste begeleidingsperiode voor de cliënt naar aanleiding van een interview een zorgplan geschreven, welke vorm en richting geeft aan de begeleiding van de cliënt. Het zorgplan is zowel een middel voor de begeleider en cliënt om in gesprek te raken, als dat het een plaats biedt voor de wensen en plannen van de cliënt. Het zorgplan komt tot stand vanuit een beeld van het heden en het verleden. Het beeld van het verleden staat beschreven in het basisverslag. Dit beeld is nodig om de juiste handvaten voor de begeleiding te kunnen vinden. De methodische cyclus biedt richtlijnen voor het opstellen en evalueren van zowel het basisverslag als het zorgplan. De orthopedagoog en de betreffende begeleider spreken af op welke termijn deze stappen gerealiseerd zullen worden. Deze methodische cyclus vormt een bevorderende factor voor het nastreven van de hierboven geformuleerde beoogde situatie.

Het is wenselijk dat de orthopedagoog tijdens het overleg van de subteams uitlegt welke bijdrage de Sociale Redzaamheidschaal als hulpmiddel levert in de te volgen methodische cyclus. De Sociale Redzaamheidschaal, kan worden gebruikt als middel om inzichtelijk te krijgen hoe het niveau van zelfredzaamheid is bij de LVG-jongere met gedragsproblemen. Het helpt de begeleider om kritisch te zijn in de observatie en zich bewust te worden van zaken waar hij anders geen aandacht aan schenkt. Tenslotte is het van belang dat de Sociale Redzaamheidschaal als hulpmiddel in de methodische cyclus voor LVG-jongeren wordt opgenomen in de Zorgplanmap. Het is wenselijk dat de orthopedagogen deze taak op zich nemen, aangezien zij verantwoordelijk zijn voor het beheer van de zorgplanmap.

Indien de Sociale Redzaamheidschaal als hulpmiddel is toegevoegd aan de methodische cyclus, kan de begeleider met dit hulpmiddel gaan werken. De betreffende begeleider vult de Sociale Redzaamheidschaal samen met een collega-begeleider in. De orthopedagoog kijkt de ingevulde Sociale Redzaamheidschaal na en koppelt de resultaten terug aan de betreffende begeleider. De begeleider verwerkt de resultaten zowel in het basisverslag als in het zorgplan.

---

⁴ NVGz-nota (1995), *Vorm en kleur*. Utrecht: NVGz, publicatienummer 795.028.

2.3 Wees je bewust van het feit dat licht verstandelijk gehandicapte jongeren met gedragsproblemen over het algemeen niet gebaat zijn bij een zelfstandige woonplek met ambulante begeleiding in de wijk.

Inleidend kader.

Licht verstandelijk gehandicapte jongeren met gedragsproblemen zijn op diverse gebieden kwetsbaar. Uit de literatuur⁵ komt naar voren dat het gevaar dat LVG-jongeren in aanraking komen met politie en justitie groter is dan bij normaal begaafde jongeren. Tevens⁶ wordt genoemd dat er sprake lijkt te zijn van een oververtegenwoordiging van LVG-jongeren in het justitiële circuit. LVG-jongeren⁵ zijn makkelijk te beïnvloeden en staan over het algemeen vrij egocentrisch in het leven. Zij zijn gevoelig voor invloeden van buitenaf en laten zich makkelijk voor andermans karretje spannen. Jongeren met een licht verstandelijke handicap blijven langer steken in de egocentrische ontwikkelingsfase. Zij bevinden zich in de puberteit sociaal emotioneel nog op het niveau van iemand in de kindertijd. Hierdoor worden de jongeren belemmerd om zich in de gevoelens van anderen te verplaatsen en situaties van verschillende kanten te bezien. De jongere wordt op deze manier in diverse situaties overschat door de omgeving. Zij denken niet na over de gevolgen van hun handelen waardoor zij vrij impulsief kunnen reageren, hebben moeite met het overzien van situaties en zijn makkelijk te beïnvloeden. De jongeren hebben weinig zicht op hun eigen mogelijkheden en beperkingen en leren weinig van hun ervaringen. De jongeren hebben moeite met de feitelijke weergave van gebeurtenissen. Voor veel jongeren blijft het jarenlang lastig om te leren omgaan met hun handicap. Aan het uiterlijk van de jongeren is niet waar te nemen dat zij kampen met een verstandelijke beperking. De maatschappij stelt daarom dezelfde eisen aan hen als aan normaal begaafde jongeren. Dit kan al in kleine situaties naar voren komen, zoals bijvoorbeeld tijdens een gesprek met een buurman. Op het moment dat het gesprek te ingewikkeld wordt voor de jongere, krijgt hij / zij moeite met het leggen van bepaalde verbanden. De meeste jongeren hebben moeite met het accepteren van de handicap. Door frustraties die voortkomen uit bovengenoemde sociale interacties wordt de jongere negatief bevestigd in zijn mogelijkheden. LVG-jongeren hebben moeite met het onder woorden brengen van dergelijke frustraties, wat waarschijnlijk leidt tot een grotere gevoel van machteloosheid. Kortom: LVG-jongeren met gedragsproblemen stralen op het eerste gezicht veel meer mogelijkheden uit dan dat zij waar kunnen maken. Gezien de kwetsbaarheid van de jongeren, is het noodzakelijk dat de begeleiding buiten de tijden dat de jongeren naar de dagbesteding of het werk zijn, aanwezig is om de jongeren te begeleiden.

Tijdens een gesprek met Lucia van Leeuwen van het Centrum voor Consultatie en Expertise (CCE), gaf deze consulente aan dat het haar opvalt dat het wonen binnen orthopedagogische behandelcentra vaak goed verloopt. Wanneer de jongere na twee jaar is uitbehandeld, blijkt het zeer lastig om een geschikte woonlocatie te vinden. Met name voor deze groep is de stap naar individueel zelfstandig wonen te groot.

Advies:

Gezien de kwetsbaarheid van licht verstandelijk gehandicapte jongeren met gedragsproblemen is het in principe niet wenselijk (uitzonderingen daar gelaten) om deze groep cliënten zelfstandig en individueel in de wijk te laten wonen. Hiervoor zitten te veel haken en ogen aan de problematiek van de jongeren. Wanneer een LVG-jongere met gedragsproblemen zelfstandig en individueel in het dorp woont met een aantal malen per week ambulante begeleiding, is de kans groot dat hij zaken niet overziet op momenten dat er geen begeleiding is. Mijn advies is dat, zeker in deze tijd waarin de vermaatschappelijking van de zorg centraal staat, hulpverleners voorzichtig om moeten gaan met het nastreven van deze doelstelling. Het is naar mijn mening van belang om ervan uit te gaan dat LVG-jongeren met gedragsproblemen niet zijn gebaat bij individueel zelfstandig wonen, omdat zij op

⁵ Stuurgroep Pilot LVG (2004), *Eindverslag Pilot LVG Grootstedelijke Regio Amsterdam*, Amsterdam: DMO, Interne publicatie.

⁶ Landelijk Kenniscentrum LVG; *Een LVG-onderzoeksprogramma*.
URL: <http://www.lvgnet.nl/progr-new.html>. Beschikbaar: 01-10-2004.

momenten dat zij thuis zijn, dagelijkse nabijheid van begeleiding behoeven. Wanneer je van dit principe uitgaat, voorkom je dat er voor deze jongeren een algemeen doel wordt nagestreefd wat voor het merendeel van de jongeren niet haalbaar is.

Aangezien een groot deel van de LVG-jongeren een duidelijke behoefte heeft om een zo normaal mogelijk leven te leiden, kan individueel wonen hier een positieve bijdrage aan leveren. In dit geval is het gunstig om een aantal appartementen bij elkaar op te zetten, waar de jongeren geclusterd kunnen wonen. Het is van belang dat er een punt is binnen dit project waar de begeleiding dagelijks een centrale functie inneemt. Op deze manier heeft de jongere een eigen plek met de nodige begeleiding in de nabijheid.

Implementatie van het advies:

De beoogde situatie.

Het streven om LVG-jongeren met gedragsproblemen volledig qua woonplek te laten integreren in de maatschappij moet worden losgelaten. Het is van belang dat begeleiders zich bewust zijn van de kwetsbaarheden waar LVG-jongeren met gedragsproblemen mee kampen. Jongeren met een verstandelijke beperking en gedragsproblemen hebben recht op begeleiding en aanpassingen daar waar de beperking dit noodzakelijk maakt. Vervolgens kan men gaan kijken naar de individuele wensen en mogelijkheden van de cliënt.

Planning en uitvoering:

Het is van belang dat eerst wordt gekeken naar de vraag die bij cliënten speelt. Indien duidelijk is dat dit een vraag is voor een project zoals ik hierboven heb omschreven, is het van belang dat deze vraag wordt neergelegd bij het Bureau Cliëntzaken. Deze afdeling gaat over zaken rondom indicatie, aanmelding en plaatsing binnen onze stichting. Wanneer de vragen rondom een dergelijke woonvoorziening worden geclusterd bij deze afdeling, is het mogelijk om een dergelijk project te starten op het moment dat er voldoende cliënten zijn. Het is namelijk pas mogelijk om 24-uursaanwezigheid te realiseren op het moment dat er een bepaald aantal cliënten is met deze zelfde vraag. Dit evenwicht is nodig in verband met het aangeboden budget van het zorgkantoor. Indien een aantal jongeren een duidelijke behoefte heeft om individueel te wonen, is het van belang dat dit plaatsvindt in een geclusterd project waar dagelijks begeleiding aanwezig is. Wanneer een betreffende jongere hier geen passende indicatie voor heeft, kan dit een belemmerende factor zijn. De jongeren die binnen een bepaald project willen gaan wonen hebben een verblijfsindicatie nodig. Dit betekent dat er wonen wordt geboden met 24-uursaanwezigheid van begeleiding. Indien een jongere niet in het bezit is van een dergelijke indicatie en uit zijn zorgvraag deze behoefte duidelijk naar voren komt, is het van belang dat er een herindicatie wordt aangevraagd. Ook dit gaat via het Bureau Cliëntzaken.

2.4 Stel een groep samen op ‘vraagstellingstype’.

Inleidend kader:

Het is raadzaam om per jongere na te gaan in hoeverre hij / zij gebaat is bij het wonen in groepsverband. Het wonen in groepsverband is naar mijn mening alleen van meerwaarde als het groepswonen een doel nastreeft wat de ontwikkeling van de jongere bevordert.

In de literatuur⁷ wordt hier het volgende geschreven in het kader van het begrip ‘klimaatregeling’:

“Om optimaal aan individuele doelen te kunnen werken, dient de cliënt in een omgeving te verkeren die is afgestemd op hetgeen de cliënt nodig heeft. Het leefklimaat moet een bepaalde (ped)agogische atmosfeer uitstralen, waarin cliënten met dezelfde soort vraag aan bijvoorbeeld losmaking of juist structurering, kunnen gedijen.” (De Bree, 2001, 72)

De ‘klimaatregeling’ waarover hierboven wordt gesproken is van oorsprong afkomstig uit de literatuur van Kok. Hij introduceerde in het begin van de jaren ‘70 van de vorige eeuw het begrip ‘vraagstelling’ als belangrijk diagnostisch middel in de residentiële hulpverlening. Kok spreekt in het kader van de ‘klimaatregeling’ over een eerste-, tweede- en derdegraadsstrategie. Dit wordt in de literatuur van De Bree⁸ als volgt omschreven:

“Een benadering vanuit de eerstegraadsstrategie behelst een therapeutisch klimaat in de leefgroep / leefsituatie, dat aansluit bij de vraagstelling van cliënten met hetzelfde ‘vraagstellingstype.’ Een benadering vanuit de tweedegraadsstrategie betreft de individuele begeleidings/behandeling van de vraagstelling buiten het leefklimaat, meestal door andere disciplines (vaktherapeuten zoals psycholoog, psychiater, orthopedagoog,...etc.) waarbij het oefenen van zaken die daaruit voorkomen, in de leefsituatie (eerstegraadsstrategie) door de SPH’er kan worden begeleid. Een benadering tenslotte vanuit de derdegraadsstrategie is de individuele inkleuring van aspecten door de sociaal pedagogisch hulpverlener vanuit zowel de eerste- als tweedegraadsstrategie.” (De Bree, 2001, 73)

In de literatuur⁸ van Kok wordt uitgelegd dat het van belang is om een leefgroep te vormen op basis van het ‘vraagstellingstype’ van de cliënten. Hij formuleert dit als volgt:

“Onder vraagstellingstype wordt dan verstaan: een bepaald complex van gedragsproblemen, dat in grote lijnen identiek door een groter of kleiner aantal kinderen of jongeren wordt gerealiseerd en dat kan worden beschouwd als een uniforme vraagstelling om eenzelfde genezend-opvoedend inwerkende leefsituatie.....” (Kok, 1981, 60)

Kok benadrukt dat het om een totaal gedragspatroon gaat en de vraag die daarin ligt besloten. Het gaat dus niet om overeenkomst in symptomen. Een vraagstellingstype kan bijvoorbeeld zijn: biedt mij een leefsituatie met structuur en veiligheid, of: biedt mij leefruimte en bevrijdende situaties waarin ik me kan ontplooiën. Het leefklimaat als antwoord op het vraagstellingstype is een eerste-graadsstrategie zoals hierboven beschreven. Binnen BiSon Westland zijn de hulpvragen van de cliënten zeer divers. Zo heeft de ene jongere een disciplinerende aanpak nodig met veel structuur om zijn sociaal functioneren te verbeteren, terwijl de andere jongere juist een loslatende aanpak behoeft. Om maar even in termen van Kok te praten: er zit verschil in het ‘vraagstellingstype’ van de jongeren binnen de groep. Dergelijke jongeren zullen elkaar in de leefgroep weinig te bieden hebben. De leefgroep wordt in dit geval niet ingezet als middel om individuele doelen te behalen.

Advies:

Het is van belang dat wanneer er binnen de stichting Paus Johannes XXIII een groep voor LVG-jongeren met gedragsproblemen wordt samenstelt, er wordt samengesteld op ‘vraagstellingstype’ en niet op het feit dat alle jongeren licht verstandelijk gehandicapt zijn met bijkomende gedragsproblemen. Het feit dat alle cliënten licht verstandelijk gehandicapte jongeren met bijkomende gedragsproblemen zijn, is namelijk geen garantie dat de jongeren allen dezelfde hulpvraag hebben.

⁷ Bree, Jaska de (2001), *Grondslagen SPH*, Amsterdam: Uitgeverij SWP.

⁸ Kok, J.F.W. (1981), *Opvoeding en hulpverlening in behandelingshuizen*. Rotterdam: Lemniscaat b.v.: vijfde druk.

Wanneer de jongeren in de groep allen een ander 'vraagstellingstype' hebben, bestaat het gevaar dat de begeleiding alleen binnen de 'derdegraadsstrategie' gaat werken. De begeleider houdt zich in dit geval voornamelijk bezig met de individuele casus per cliënt, zonder zich te richten op het totale klimaat. Dit laatste is niet mogelijk, omdat er geen eenduidige hulpvraag is bij de jongeren. Op het moment dat een groep wordt samengesteld op basis één vraagstellingstype, zoals bijvoorbeeld het vraagstellingstype: "biedt mij een leefruimte met structuur en veiligheid," kan het wonen in een groep voor de LVG-jongere van meerwaarde zijn. Op deze manier kan er een eenduidig (ped)agogisch klimaat worden geschept, als 'antwoord' op de vraagstelling van een groep jongeren waardoor er veel indringender aan de vraagstelling van de cliënten kan worden gewerkt.

De beoogde situatie.

Indien er binnen de stichting Paus Johannes XXIII een groep voor LVG-jongeren met gedragsproblemen wordt gevormd, moet deze worden samengesteld op 'vraagstellingstype.'

Planning en uitvoering.

Indien blijkt dat binnen een bepaalde locatie binnen de stichting ruimte is voor het opzetten van een woongroep, worden de volgende stappen ingezet. Een aantal LVG-jongeren met gedragsproblemen binnen de stichting heeft geen gepaste woonplek. Het is mogelijk dat deze jongeren een duidelijk 'vraagstellingstype' hebben voor het wonen binnen een groep. Het is van belang dat deze vraag door de vaste begeleiding op papier wordt gezet en wordt gericht aan het Bureau Cliëntzaken, waar deze 'vraagstellingen' kunnen worden verzameld. Zoals op pagina 10 nader toegelicht, inventariseert het Bureau Cliëntzaken de zorgvragen. Indien blijkt dat er meerdere cliënten (dit kunnen zowel interne cliënten als cliënten van de wachtlijst zijn) hetzelfde 'vraagstellingstype' hebben is het van belang dat het Bureau Cliëntzaken, de orthopedagoog en het rayonhoofd van het betreffende rayon (wat ruimte heeft voor het opzetten van een woongroep) hierover in gesprek gaan. Vervolgens moet worden uiteengezet welke middelen nodig zijn om een dergelijke 'vraagstellingsgerichte' groep op te zetten. Het is afhankelijk van het soort vraagstelling welke middelen er moeten worden ingezet om een bepaald gericht (ped)agogische klimaat te ontwikkelen.

Het helder krijgen van het 'vraagstellingstype' van een jongere vereist bepaalde methodische vaardigheden van de hulpverlener. Adequate hulpverlening berust op een betrouwbaar beeld van wat er met de cliënt aan de hand is. Deze beeldvorming komt tot stand door een stukje onderzoek naar de voorgeschiedenis van de cliënt, observatie en intelligentie- en persoonlijkheidsonderzoek. Het zorgplan en het basisverslag kunnen begeleiders gebruiken als middel om het beeld met betrekking tot het 'vraagstellingstype' van de jongere helder te krijgen.

2.5 Hanteer als team een algemene begeleidingshouding.

Inleidend kader.

Bij de huidige locaties binnen de stichting die begeleiding bieden aan LVG-jongeren met gedragsproblemen, staat geen algemene begeleidingshouding op papier voor deze cliënten. De bewuste afdelingen formuleren per cliënt een passende begeleidingshouding. Ondanks het feit dat de betreffende cliëntgroep zeer divers is qua problematiek, zijn er diverse generaliserende kenmerken bij deze jongeren aanwezig, waarop een algemene begeleidingshouding van toepassing zou zijn. Het OPL maakt deel uit van Stichting De Opbouw in Utrecht, een landelijke instelling werkzaam in de jeugdbescherming, de gezondheidszorg en de welzijnszorg. Het OPL begeleidt en behandelt licht verstandelijk gehandicapte kinderen en jongeren in de leeftijd tussen de 6 en 25 jaar met bijkomstige problemen als gedrags- en opvoedingsproblemen, aan autisme verwante stoornissen, ADHD en hechtingsstoornissen. Op de site van OPL⁹ stonden een aantal aspecten die van belang zouden zijn in de begeleidingshouding. Graag wil ik deze punten vetgedrukt in mijn advies betrekken. Daaronder zal ik, met behulp van resultaten uit mijn literatuuronderzoek en kennis uit mijn eigen ervaring, toelichten waarom de punten van belang zijn.

Advies:

Het is van groot belang dat er, in het werken met LVG-jongeren met gedragsproblemen, gebruik wordt gemaakt van een algemene begeleidingshouding. Vervolgens kan per cliënt een aanvullende individuele begeleidingshouding worden opgesteld. De volgende algemene begeleidingshouding is gebaseerd op de generaliseerde kenmerken van licht verstandelijk gehandicapte jongeren met gedragsproblemen. Ik adviseer de huidige teams die begeleiding bieden aan LVG-jongeren met gedragsproblemen om gebruik te gaan maken van deze algemene begeleidingshouding.

1. Visualisering en herhaling. Begeleiders moeten checken of dat wat gezegd is, wordt begrepen;

- ⇒ Het gevaar van overschatting blijft groot bij LVG-jongeren met gedragsproblemen. Omdat deze jongeren verbaal over het algemeen sterk overkomen, blijft het zelfs voor begeleiders een valkuil om te snel te denken dat de jongere het verhaal heeft begrepen. Bovendien zal de jongere over het algemeen bevestigend instemmen met het verhaal, ook op momenten dat hij het niet heeft begrepen. Daarom is het van belang om te checken of datgene wat gezegd is, wordt begrepen. Het is belangrijk dat de begeleider dit checkt wanneer een onderwerp wordt afgerond in een gesprek. De begeleider kan dit doen door bijvoorbeeld te vragen of de jongere in het kort kan vertellen wat er in het gesprek is afgesproken / gezegd.

2. Overzichtelijke situaties, zodat hij / zij onderscheid kan maken in hoofd- en bijzaken;

- ⇒ De jongeren hebben moeite met de feitelijke weergave van gebeurtenissen¹⁰. Juist sociale situaties, waar de hoeveelheid van informatie tegelijk binnenkomt en vaak niet eenduidig is, zijn lastig voor de LVG-jongeren.
Begeleid de jongeren in het aanbrengen van overzicht in situaties. Voor een begeleider is het eenvoudiger om hier op de woonomgeving invloed uit te oefenen, dan om dit te doen bij situaties waarbij de begeleider niet aanwezig is. Help de jongere in deze gevallen om overzicht aan te brengen tijdens een gesprek voor en een gesprek na de situatie. Maak in een dergelijk gesprek zaken op een 'eenvoudige' manier inzichtelijk voor de jongere. Blijf je ervan bewust dat LVG-jongeren hun mogelijkheden zowel onderschatten als overschatten.

⁹ Welkom bij OPL. URL: <http://www.opl.nl/content.missie.htm>. Beschikbaar: 25 oktober 2004.

¹⁰ Ontwikkelingen Wetenschappelijk Onderzoek; Jaargang 6, no. 1 – februari 2003.

URL: <http://www.lvgnet.nl/OWOFEB3.html>. Beschikbaar: 4 oktober 2004

3. Haalbare doelen. Taken, informatie en verantwoordelijkheden moeten stap voor stap worden aangeboden;

- ⇒ Voor veel jongeren blijft het jarenlang lastig om te leren omgaan met hun handicap. Vooral in de puberteit komen deze jongeren vaak in een identiteitscrisis terecht en kunnen zij depressief worden. De meeste jongeren zijn zich bewust van het feit dat zij anders zijn¹¹. Gezien het feit dat de jongeren in de maatschappij regelmatig tegen situaties aanlopen waarin zij worden overschat, is het voor het zelfvertrouwen van deze jongeren van groot belang dat zij in de woonsituatie haalbare doelen krijgen aangeboden. Zet de taken en verantwoordelijkheden in de vorm van een eenvoudig stappenplan op papier. Begeleidt de jongeren in de stappen die nodig zijn om een doel te behalen. Wanneer een doel is behaald, wordt dit afgevinkt op papier, zodat de jongere inzicht krijgt in het feit dat het doel is afgerond. Bekrachtigt de jongere positief in zijn behaalde doel.

4. Een beperkt aantal prikkels, zodat hij / zij zich beter kan concentreren;

- ⇒ Het proces van sociale informatieverwerking is bij LVG-jongeren met gedragsproblemen zeer kwetsbaar. Zo hebben LVG-jongeren een gebrekkige, selectieve aandacht en een beperktere aandachtsspanne. Ook ligt hun denkt tempo lager. Het ordenen, rangschikken en differentiëren van informatie is beperkt¹². de jongere bij het beperken van het aantal prikkels in zijn dagelijkse activiteiten. Wanneer de begeleiding vaste gespreksmomenten op een dag met de jongere plant, is het voor de begeleiding mogelijk om dit punt bij ieder gespreksmoment mee te nemen. Biedt de jongere handvaten met betrekking tot hoe zaken op een gunstigere manier in te plannen, zodat het aantal prikkels per dagdeel overzichtelijk blijft.

5. Communiceren op het juiste niveau, zodat hij / zij niet onzeker wordt;

- ⇒ Het proces van informatieverwerking is bij LVG-jongeren zeer kwetsbaar. LVG-jongeren raken snel overspoeld wanneer men tegen hen praat in lange zinnen met daarin veel informatie. Wanneer deze jongeren de indruk geven het wel te begrijpen, lopen zij een kans overvraagd te worden¹². Gebruik korte zinnen met eenvoudige woorden. LVG-jongeren raken snel 'overspoeld' wanneer men tegen hen praat in lange zinnen met daarin veel informatie. Wanneer de jongere zich niet aan afspraken heeft gehouden is het een valkuil dat de begeleider 'boven' de jongere gaat staan om hem aan te spreken op zijn incorrecte gedrag. Wees je ervan bewust dat het gevaar speelt dat je op een dergelijk moment vergeet op het niveau van de jongere te communiceren. Probeer ook op dergelijke momenten de situatie met de jongere te spiegelen, zodat hij wordt geholpen bij een stukje inzicht hoe zaken op een dergelijke manier hebben kunnen verlopen.

6. Herhaling en ondersteuning bij de overgang van de ene situatie naar de andere, omdat de jongere moeite heeft de aanpassing te maken;

- ⇒ LVG-jongeren met gedragsproblemen hebben over het algemeen moeite met het accepteren van de handicap. Zij voelen zich over het algemeen niet prettig bij een picto-agenda, omdat ze zich dan 'anders' voelen. Toch is het noodzakelijk dat er bij alle LVG-jongeren met gedragsproblemen gewerkt gaat worden met een agenda. Het is naar mijn mening prima als dit een gewone agenda is, mits het mogelijk is om er enigszins overzicht in aan te brengen. Tijdens de vaste, dagelijkse begeleidingsmomenten is het van belang dat deze agenda als hulpmiddel wordt gebruikt. Vragen die hierbij centraal staan zijn: "hoe ziet je dag eruit," "wat heb je zojuist gedaan" en "wat ga je nu doen." Vervolgens wordt bekeken hoe de actie wordt aangepakt en wat de jongere hiervoor nodig heeft. Het helpt de jongere om een duidelijker inzicht te krijgen in zijn acties, maar ook om voorgaande acties op een duidelijke manier af te sluiten.

¹¹ Konijn, Carolien en Marian de Graaf en Gert van den Berg. *Betere toegang tot zorg en speciaal onderwijs voor jeugdigen met een lichte verstandelijke beperking; eindrapport van de LVG-pilots.*

URL: <http://www.jeugdzorg.nl/publicaties/jeugdzorg/konijn-lvgeind.pdf> Beschikbaar: 29-03-2005.

¹² *Ontwikkelingen Wetenschappelijk Onderzoek; Jaargang 6, no. 1 – februari 2003.*

URL: <http://www.lvgnl.nl/OWOFEB3.html> Beschikbaar: 4 oktober 2004

7. Ondersteuning bij de ordening en verwerking van emotionele ervaringen, zodat de wereld om hen heen niet beangstigend wordt;

- ⇒ Deze jongeren voelen zich het middelpunt. Zij zijn niet in staat om zich van de actuele situatie los te maken en betrekken de informatie vanuit de omgeving op zichzelf. Zo kunnen zij zich geen voorstelling vormen hoe dingen zouden kunnen zijn. Algemene opmerkingen betrekken de jongeren vaak op zichzelf, wat tot veel misverstanden kan leiden. Het concrete hier en nu denken betekent dat zij niet nadenken over de gevolgen van hun handelen, waardoor zij vrij impulsief kunnen reageren. Zij hebben moeite met de feitelijke weergave, wanneer zij betrokken zijn bij een gebeurtenis. Zij vullen de informatie die zij zijn vergeten veelal met eigen verhalen aan, waardoor vaak wordt gedacht dat zij niet de waarheid spreken. Het bewustzijn van de eigen grenzen en de bewaking daarvan zijn onvoldoende¹³.

Het is van belang om met de jongere een aantal vaste gespreksmomenten per dag te plannen. Op deze manier kunnen ervaringen met regelmaat worden besproken. Het is van belang dat de begeleiding hier zaken inzichtelijk maakt en de jongere ‘helpt’ met het helder krijgen van het verhaal.

8. Inzichtelijkheid van sociale situaties. Ondersteuning is noodzakelijk omdat de jongere minder mogelijkheden heeft tot reflectie op zichzelf en anderen;

- ⇒ De jongeren bevinden zich sociaal emotioneel nog op het niveau van iemand in de kindertijd. Kinderen en jongeren met een licht verstandelijke handicap blijven langer in de egocentrische ontwikkelingsfase steken. Door deze egocentriciteit worden de jongeren belemmerd om zich in de gevoelens en gedachten van anderen te verplaatsen en situaties van verschillende kanten te bezien. In dit opzicht wordt de puber in diverse situaties overschat door de omgeving¹³.

Maak tijdens gespreksmomenten met de jongere, situaties op een eenvoudige wijze inzichtelijk. Maak hierbij onderscheid tussen hoofd- en bijzaken. Houdt de jongere als het ware een soort ‘spiegel’ voor om te laten zijn hoe een sociale situatie stapsgewijs is verlopen. Houdt hierbij rekening met het niveau van de jongere.

9. Rekening te houden met het feit dat de jongere minder mogelijkheden heeft zijn gevoelens duidelijk te maken;

- ⇒ Geef de jongere ‘ingang’ om over zijn gevoel te praten. Gebruik hiervoor methodes zoals bijvoorbeeld ‘spiegelen.’ Doe dit door bijvoorbeeld aan te geven: “goh, ik zie dat je verdrietig kijkt.” Geef de jongere een gevoel van veiligheid en vertrouwen. Laat merken dat je de tijd voor hem neemt. Stel je empathisch naar de jongere op en laat hem in zijn waarde. Laat de cliënt voelen dat je aanvoelt wat er in hem omgaat. Neem als hulpverlener een ontspannen, toegenegen lichaamshouding aan. Een dergelijke houding maakt het makkelijk om goed te luisteren en heeft als effect op de jongere dat deze zich ook meer ontspannen gaat voelen. Maak regelmatig een ‘parafrase’ van het verhaal wat de jongere verteld. Dit houdt in dat je in het kort in eigen woorden het belangrijkste weergeeft van wat de jongere heeft gezegd. Op deze manier laat je de jongere merken dat er naar hem geluisterd wordt. Het kan verfrissend en stimulerend werken voor de jongere om zijn eigen verhaal in andere bewoordingen terug te horen. Bovendien ga je op deze manier na of je de jongere goed hebt begrepen. De jongere wordt op deze manier geholpen om een beeld te vormen van zijn gevoelens.

10. Concrete handvatten om verandering in een situatie aan te brengen;

- ⇒ Uit onderzoek¹⁴ komt naar voren dat sociale problemen kenmerkend zijn voor deze groep jongeren. In dit rapport wordt beschreven dat wetenschappelijk onderzoek heeft aangetoond dat jongeren met een licht verstandelijke handicap vaker tekortkomingen hebben op het gebied van sociale vaardigheden. Onder andere spelen sociale vaardigheden als onderdeel van aanpassingsvermogen een belangrijke rol.

¹³ Stuurgroep Pilot LVG (2004), *Eindverslag Pilot LVG Grootstedelijke Regio Amsterdam*, Amsterdam: DMO, Interne publicatie.

¹⁴ Van Poelgeest, J. en P. Embregts (2003), *Over grenzen; onderzoek naar de risicofactoren voor plaatsingsproblematiek bij kinderen en jongeren met een licht verstandelijke handicap*, Veldhoven: CCE.

Begeleidt de jongere wanneer er verandering in een situatie moet worden aangebracht. Maak samen met de jongere door middel van een stappenplan inzichtelijk, wat er moet gebeuren om de situatie te veranderen.

11. Een duidelijk gestructureerde leefomgeving met zorg voor een duidelijk herkenbaar ritme en structuur. En een begeleider met een consequente, herkenbare en duidelijke aanpak.”

- ⇒ Een duidelijk gestructureerde leefomgeving biedt overzicht en dus veiligheid voor de jongeren. Het is van belang dat er een duidelijk herkenbaar ritme en een bepaalde mate van structuur wordt geboden op de leefomgeving. Dit komt naar voren in zowel begeleidings- als algemene afspraken die helder op papier zijn terug te vinden. De afspraken moeten voor de jongere begrijpelijk zijn. De begeleider is hierin duidelijk en consequent door de jongere te wijzen op de afspraken en grenzen. De begeleider bekrachtigt de jongere positief wanneer hij zich aan de afspraken houdt. Het is van belang dat de begeleiding bepaalde tijdsafspraken met de jongeren goed nakomt. Tevens wil ik het belang benadrukken van eenduidigheid bij begeleiders onderling. LVG-jongeren met gedragsproblemen zijn er namelijk erg gevoelig voor wanneer afspraken niet eenduidig worden gehanteerd.

De implementatie van het advies.

Beoogde situatie:

Het is gewenst dat de teams binnen de stichting Paus Johannes XXIII die werkzaam zijn met LVG-jongeren met gedragsproblemen zo spoedig mogelijk gaan werken met de hierboven geformuleerde, algemene begeleidingshouding. Deze kan per cliënt worden aangevuld met een individuele begeleidingshouding.

Planning en uitvoering:

Uit de vragenlijst van Rayon Maas kwam naar voren dat er behoefte is aan een algemene begeleidingshouding, waar vervolgens per cliënt op kan worden voortgeborduurd. Dit is een factor die het werken met de algemene begeleidingshouding zal bevorderen. Het is van belang dat de algemene begeleidingshouding in het volgende overleg in de teams wordt besproken. Het is belangrijk dat begeleiders en assistent-begeleiders in gesprek gaan met elkaar over de algemene begeleidingshouding om te bekijken of zij hier eenduidig achter staan. Bij dit overleg zijn tevens de orthopedagoog en het hoofd aanwezig. Indien er consensus heerst over de algemene begeleidingshouding, moet deze worden verspreid op de werkplekken waar licht verstandelijk gehandicapte jongeren met gedragsproblemen worden begeleidt.

De algemene begeleidingshouding moet na verspreiding zijn terug te vinden op een voor de begeleiders en assistent-begeleiders zichtbare plek. Dit kan bijvoorbeeld het kantoor zijn van de begeleiding. Het is belangrijk dat alle begeleiders en assistent-begeleiders die werkzaam zijn met LVG-jongeren met gedragsproblemen gaan werken met de algemene begeleidingshouding. Een algemene begeleidingshouding heeft namelijk pas effect op het moment dat er vanuit een team eenduidig naar de jongeren toe wordt begeleid. Omdat er binnen de stichting nog niet eerder is gewerkt met een algemene begeleidingshouding in het werken met LVG-jongeren met gedragsproblemen, is het belangrijk dat collega's elkaar hierin ondersteunen. De orthopedagoog heeft hierin een stimulerende, ondersteunende rol.

Evaluatie:

Wanneer er gedurende 2 maanden met de algemene begeleidingshouding is gewerkt, wordt dit geëvalueerd in de teamvergadering. Tijdens dit evaluatiemoment worden de volgende vragen met betrekking tot de algemene begeleidingshouding geëvalueerd:

- In hoeverre is het gelukt om als team met de algemene begeleidingshouding te gaan werken?
- Tegen welke zaken zijn de begeleiders en assistent-begeleiders aangelopen?
- Welke acties kunnen er worden afgesproken om deze zaken in het vervolg beter te laten verlopen?

2.6 Vergroot de expertise binnen de teams.

Inleidend kader.

Uit de enquêtes die zijn afgenomen onder de begeleiders en assistent-begeleiders van Rayon Gantel, is naar voren gekomen dat alle ondervraagde begeleiders en assistent-begeleiders (zij het in verschillende mate) behoefte hebben aan een stukje bijscholing met betrekking tot LVG-jongeren met gedragsproblemen. Uit de vragenlijst van Rayon Maas is naar voren gekomen dat de begeleiding van Rayon Maas geen grote behoefte heeft aan bijscholing. Wel is er vanuit deze begeleiding behoefte aan een themabijeenkomst gericht op LVG-jongeren met gedragsproblemen.

Het begeleiden van LVG-jongeren met gedragsproblemen doet een belangrijk beroep op de deskundigheid van de begeleiders. Een groot gedeelte van deze jongeren vraagt een zorgaanbod dat zowel gericht is op beperkingen die hun benedengemiddelde intelligentie met zich meebrengen als hun gedragsproblematiek. In de literatuur¹⁵ wordt gewezen op het belang van een gekwalificeerd team in het werken met LVG-jongeren met gedragsproblemen.

In het kader van de aanbeveling ‘vergroot de expertise binnen de teams,’ wil ik graag meerdere adviezen geven. Graag wil ik deze adviezen hieronder uitwerken.

Advies 1:

Het is van belang dat de begeleiders en assistent-begeleiders van de verschillende rayons binnen stichting Paus Johannes XXIII met elkaar in gesprek gaan. Momenteel is de kennisuitwisseling tussen de verschillende rayons nog te beperkt.

Implementatie advies:

Beoogde situatie.

Er is kennisuitwisseling tussen de diverse rayons binnen de stichting Paus Johannes XXIII die werkzaam zijn met LVG-jongeren met gedragsproblemen.

Planning en uitvoering.

Het is de bedoeling dat er driemaal, om de drie maanden een bijeenkomst georganiseerd wordt met de begeleiders en assistent-begeleiders van Rayon Maas / Rayon Gantel en Rayon Oostland. Ieder rayon krijgt de verantwoording om één bijeenkomst te verzorgen. De bijeenkomst vindt bij dit betreffende rayon plaats.

Om deze beoogde situatie te realiseren, is het vereist dat er per team iemand wordt aangesteld die dit proces coördineert. De personen die deze taak op zich nemen, nemen contact met elkaar op. Zij plannen een datum voor de eerste bijeenkomst op de termijn van anderhalf à twee maanden. Op deze manier is het haalbaar om de bijeenkomst in het rooster in te plannen. Op de momenten dat de bijeenkomst plaatsvindt, zal er een invalkracht moeten worden ingezet. De afgesproken datum moet uiteraard worden doorgegeven aan de roosteraar. Via deze weg is de vastgestelde datum gewaarborgd. Bij aanvang van de bijeenkomsten wordt een voorzitter aangesteld die de structuur van de bijeenkomst bewaakt.

---

¹⁵ Van Poelgeest, J. en P. Embregts (2003), *Over grenzen; onderzoek naar de risicofactoren voor plaatsingsproblematiek bij kinderen en jongeren met een licht verstandelijke handicap*, Veldhoven: CCE.

Het rayon wat de verantwoording heeft voor de bewuste bijeenkomst, verzorgt tijdens de bijeenkomst de volgende stappen:

- Het betreffende rayon start de bijeenkomst met een inleiding. Het rayon vertelt welke vormen van begeleiding zij aan LVG-jongeren met gedragsproblemen bieden. Tevens wordt uitgelegd van welke eventuele middelen en begeleidingsmethoden zij gebruik maken.
- Het betreffende rayon legt uit wat er goed verloopt in de huidige begeleiding met LVG-jongeren met gedragsproblemen. Zij lichten toe hoe de processen die goed lopen tot stand zijn gekomen en in stand worden gehouden. Ook wordt er verteld waar de begeleiding van het betreffende rayon tegenaan loopt. Nadat deze zaken zijn geïnventariseerd, wordt bekeken of andere rayons deze problemen herkennen en hoe zij hiermee omgaan.
- Tenslotte brengt het betreffende rayon een casus in welke betrekking heeft op een lastige cliëntsituatie. Het laatste deel van de bijeenkomst wordt er over deze cliëntsituatie gediscussieerd waarna er conclusies op papier worden geformuleerd.

Evaluatie:

De laatste bijeenkomst zal een halfuur langer duren. Tijdens dit halfuur wordt het nut van de bijeenkomsten geëvalueerd. Indien er duidelijke conclusies uit de bijeenkomsten naar voren zijn gekomen, of is gebleken dat er beleidsveranderingen gewenst zijn, wordt dit op papier gezet. Dit schrijven gaat naar de hoofden en orthopedagogen. Indien nodig, wordt in overleg met hen bekeken welke stappen dienen te worden genomen.

Advies 2:

Het is van belang om de begeleiders en assistent-begeleiders te scholen in de specifieke vaardigheden die het begeleiden van LVG-jongeren met gedragsproblemen vraagt.

Beoogde situatie.

De algemene kennis van begeleiders en assistent-begeleiders met betrekking tot LVG-jongeren met gedragsproblemen, moet worden vergroot.

Planning en uitvoering.

De organisatie stelt haar medewerkers voldoende middelen (mogelijkheden, voorwaarden en bevoegdheden) ter beschikking om het werk doelmatig en doeltreffend te kunnen verrichten. Het stichtingsbeleid houdt rekening met de mogelijkheden tot ontplooiing van de medewerkers. Deskundigheidsbevordering is een essentieel onderdeel van het kwaliteitsbeleid en is erop gericht de deskundigheid van de medewerkers op peil te houden en te ontwikkelen. De organisatie is bereid om zowel qua tijd als qua budget te investeren in de deskundigheidsbevordering van medewerkers, indien duidelijk is dat dit een bijdrage levert aan het werkproces. Dit is een bevorderende factor om het doel, namelijk bovengenoemde beoogde situatie, te behalen.

Bij orthopedagogisch behandelcentrum De Bruggen is een intern cursusaanbod voor medewerkers ontwikkeld met betrekking tot LVG-jongeren met gedragsproblemen.

De cursus bestaat onder andere uit:

- algemene kennisvergroting met betrekking tot LVG-jongeren met gedragsproblemen.
- Werken in een team en teamcommunicatie.
- Groepsprocessen binnen de cliëntgroep.
- Hoe jezelf als werker te positioneren met betrekking tot zaken als agressie.

Tijdens een gesprek met Giel van Spreeuw, is mij helder geworden dat De Bruggen bereid is om deze cursus aan onze stichting aan te bieden. De cursus bestaat uit een aantal dagdelen. De cursus biedt een stuk basiskennis in het werken met deze cliënten.

Indien de behoefte heerst om op bepaalde aspecten nader in te diepen, zoals bijvoorbeeld gedragswetenschappen, is het raadzaam om hier een gericht kennisbureau voor in te huren. Cello, een opleidingscentrum te Rosmalen, biedt modules in onder andere conflictbeheersing, behandelklimaten en woonklimaten, seksualiteit bij LVG-jongeren en samenwerking met externe instanties. (Voor adresgegevens van bovengenoemde organisaties: zie bijlage 1)

Advies 3:

De problematiek van de LVG-jongeren met gedragsproblemen speelt zich vaak af op het grensgebied van Geestelijke Gezondheidszorg en Gehandicaptenzorg. Dit maakt duidelijk dat het begeleiden van deze jongeren een belangrijke vraag doet op de deskundigheid van de begeleiders. Het is daarom van belang dat de diverse disciplines kennis uitwisselen. Op deze manier wordt het mogelijk om kritisch te kijken naar de huidige begeleidingsmethoden en tot ontwikkeling van nieuwe methoden te komen. Bovendien wordt duidelijk in hoeverre het mogelijk is om voor bepaalde cliënten gebruik te maken van andere disciplines. Naar mijn mening is het zowel van belang voor de begeleiders (kennisuitwisseling omtrent methoden en hoe om te gaan met calamiteiten) als voor inhoudelijk deskundigen als een rayonhoofd en een orthopedagoog (hoe zo laagdrempelig mogelijk samen te werken) om kennis uit te wisselen tussen de GGZ en de verstandelijk gehandicaptenzorg.

Implementatie advies:

Beoogde situatie:

Er is kennisuitwisseling tussen de diverse disciplines. De kennisuitwisseling vindt plaats tussen zowel begeleiders als inhoudelijk deskundigen onderling.

Planning en uitvoering.

Binnen de stichting Paus Johannes XXIII is er aandacht voor een betere samenwerking tussen de psychiatrie en gehandicaptenzorg. Sinds anderhalf jaar functioneert in de regio Delft / Westland / Oostland een multisectoraal overleg (MSO). Aan het overleg nemen deel: GGZ Delfland en Parnassia (beiden geestelijke gezondheidszorg), het Westerhondk, de MEE, Ipse en de stichting Paus Johannes XXIII (verstandelijk gehandicaptenzorg). Inhoudelijk deskundigen als psychiaters, artsen voor verstandelijk gehandicapten, sociaal psychiatrisch verpleegkundigen, gedragsdeskundigen, managers en maatschappelijk werkers nemen deel aan het overleg. Van rayon Gantel zitten zowel de orthopedagoog als het rayonhoofd bij dit overleg wat om het kwartaal plaatsvindt. Tijdens het overleg worden cliënten geanonimiseerd in een casus besproken¹⁶. Er wordt aandacht besteed aan de aard van de problematiek, de diagnostiek en waar de knelpunten liggen. Tenslotte formuleren de deelnemers een advies voor het vervolg. Adviezen richten zich onder andere op aanpassing van de woon- en werksituatie, medicamenteuze behandeling, gedragsbeïnvloeding en behandeling van lichamelijke aandoeningen. Het MSO draagt ertoe bij dat hulpverleners elkaar beter weten te vinden en er betere bekendheid ontstaat ten aanzien van producten, diensten en procedures die reeds bestaan bij de deelnemende organisaties.

Het feit dat de stichting Paus Johannes XXIII deelneemt aan het MSO is een bevorderende factor om het doel, namelijk bovengenoemde beoogde situatie, te behalen. Het is van belang dat de orthopedagoog en het rayonhoofd van rayon Gantel, beiden vertegenwoordigers van onze stichting in het MSO, onderzoeken of er mogelijkheid is tot het opzetten van een bijeenkomst voor begeleiders en assistent-begeleiders van de werkvloer. Zij kunnen deze vraag binnen het MSO voorleggen om te onderzoeken of deze vraag ook bij de andere disciplines speelt. Indien dit het geval is, is het zaak dat de begeleiders uit het werkgroepje zoals geformuleerd bij aanbeveling 2.7, gaan bekijken hoe een dergelijke bijeenkomst vorm kan krijgen. Het is van belang dat het doel, namelijk kennisuitwisseling, duidelijk voor ogen wordt gehouden tijdens een dergelijke bijeenkomst zodat het een constructieve bijdrage levert aan de deskundigheid van de begeleiders.

---

¹⁶ Deman, P (2004), Multisectoraal overleg in Delft, *Ipse Magazine* 4, 3, 24.

2.7 Maak als stichting inzichtelijk welke ‘grijze gebieden’ zich kunnen voordoen in het werken met licht verstandelijk gehandicapte jongeren met gedragsproblemen.

Inleidend kader.

Uit de vragenlijst van Rayon Maas is naar voren gekomen dat er behoefte is om bepaalde zaken helder te krijgen door middel van protocollen, handvaten en / of richtlijnen. Zij hebben deze behoefte met betrekking tot zaken als: agressie (hoe hierin te mogen handelen), sancties (bij het ernstig schenden van de regels) en financiën (hoe ver laten we het gaan wanneer er sprake is van een geldprobleem).

Advies.

Tijdens het werken met LVG-jongeren met gedragsproblemen kunnen begeleiders op lastige vragen stuiten als hoe om te gaan met agressie en welke mogelijkheden tot sancties er zijn. Mede omdat de stichting Paus Johannes XXIII een open instelling is waar mensen op vrijwillige basis verblijven, is het van belang dat inzichtelijk is welke ‘grijze gebieden’ zich kunnen voordoen in het werken met LVG-jongeren met gedragsproblemen. Vervolgens moet duidelijk zijn welke stappen de begeleiding kan en mag nemen in dergelijke gevallen. Wanneer op papier duidelijk wordt wat wij de jongeren kunnen bieden, wordt ook duidelijk waar onze grens ligt. Omdat wij geen middelen en maatregelen in kunnen zetten, bereiken onze mogelijkheden op een gegeven moment een grens. Wanneer een jongere kampt met dusdanig ernstige gedragsproblemen dat een begeleider hem geen mogelijkheid kan bieden om een bepaalde mate van rust en/of structuur te bieden, is het van belang voor de jongere dat wordt bekeken welke instelling deze mogelijkheden wel heeft.

Om deze doelstellingen te bereiken is het van belang dat eerst helder inzichtelijk wordt welke knelpunten de begeleiders ervaren. Via deze weg moet duidelijk worden in welke concrete opzichten vanuit de begeleiding behoefte is aan meer duidelijkheid. Het is van belang dat dergelijke zaken, daar waar mogelijk, worden vastgelegd in protocollen en / of richtlijnen.

Implementatie van het advies.

Beoogde situatie.

Het is duidelijk bij welke ‘grijze gebieden’ de begeleiders knelpunten ervaren en waar in dit opzicht de behoefte ligt om zaken inzichtelijk te maken in de vorm van protocollen en / of richtlijnen.

Planning en uitvoering.

De stichting Paus Johannes XXIII bezit een kundig, vooruitstrevend team van orthopedagogen. Dit gegeven vormt een belangrijke, bevorderende factor voor het realiseren van het betreffende doel, namelijk de hierboven genoemde beoogde situatie. Het is van belang dat de orthopedagogen in dit proces een leidende rol innemen. De valkuil is dat begeleiders in dit proces zouden kunnen blijven steken in de fase van oriëntatie. In dat geval zou men in een cirkeltje blijven hangen waarin wordt benoemd wat er momenteel gemist wordt. Het is van belang om op een gegeven moment conclusies te trekken uit datgene wat wordt genoemd. De orthopedagogen hebben hier een overkoepelende rol in, omdat zij minder subjectief in de genoemde situaties zitten. Zij kunnen op een overtreffende manier de rode draad uit het verhaal halen.

Het proces om dit doel te realiseren bestaat uit de volgende fases:

1. Fase van oriëntatie:

Ieder team wat werkt met LVG-jongeren met gedragsproblemen, maakt in het subteamoverleg in samenspraak met de orthopedagoog, een lijst met de knelpunten. Het gaat om punten waar het team meer duidelijkheid in de vorm van protocollen en / of richtlijnen in heeft. De orthopedagoog is voorzitter tijdens dit overleg. Vanuit ieder subteam wordt een begeleider aangewezen die deel gaat uitmaken van een werkgroepje wat met deze punten aan de slag gaat. De betreffende begeleider verzamelt de conclusies die zijn voortgekomen uit de subteambespreking en neemt deze mee naar het overleg van het werkgroepje.

2. Fase van diagnose:
Tijdens het overleg van het werkgroepje worden de conclusies uit het subteamoverleg besproken. Bij het overleg is een orthopedagoog aanwezig die het team van orthopedagogen vertegenwoordigt. De orthopedagoog is tevens voorzitter tijdens dit overleg. Indien mogelijk reiken de begeleiders elkaar bestaande handvaten aan met betrekking tot de knelpunten. Vervolgens is het van belang om te bekijken welke concrete behoeftes er in dit opzicht blijven liggen en in hoeverre de huidige protocollen hierin tekort doen.
3. Fase van oplossing:
De orthopedagogen gaan in overleg om te bekijken welke handleidingen, richtlijnen of protocollen op de concrete behoeftes kunnen worden ontwikkeld. De orthopedagogen dienen vervolgens een voorstel van betreffende protocollen / richtlijnen in bij de directie.

Tijdens de uitvoering van bovenstaand proces moet blijken of deze voldoende toereikend is. Zo kan het mogelijk wenselijk zijn dat er bij overleg van het werkgroepje in de diagnosefase, meerdere orthopedagogen aanwezig zijn. In dat geval kan de planning worden aangepast.

Evaluatiefase:

Eerste evaluatie:

Het is van belang dat wanneer er nieuwe protocollen / richtlijnen zijn samengesteld, de orthopedagoog deze presenteert in de teams. Op dat moment kan worden geïnventariseerd of de nieuwe protocollen / richtlijnen voldoen aan de wensen en verwachtingen van de medewerkers.

Tweede evaluatie:

Tevens is het raadzaam dat op het moment dat er wordt gewerkt met de nieuwe protocollen / richtlijnen, deze na een periode van vier maanden worden geëvalueerd in teamverband. Op deze manier wordt inzichtelijk in hoeverre de nieuwe protocollen / richtlijnen toereikend zijn voor het werken in de praktijk.

Literatuurlijst adviesrapport

American Psychiatric Association (1994). *Diagnostic and statistical Manual of Mental Disorders. Fourth edition DSM IV*. Washington: APA.

Bree, Jaska de (2001), *Grondslagen SPH*, Amsterdam: Uitgeverij SWP

Deman, P (2004), Multisectoraal overleg in Delft, *Ipsé Magazine* 4, 3, 24.

Kok, J.F.W. (1981), *Opvoeding en hulpverlening in behandelingshuizen*. Rotterdam: Lemniscaat b.v.: vijfde druk.

Konijn, Carolien en Marian de Graaf en Gert van den Berg. *Betere toegang tot zorg en speciaal onderwijs voor jeugdigen met een lichte verstandelijke beperking; eindrapport van de LVG-pilots*. URL: <http://www.jeugdzorg.nl/publicaties/jeugdzorg/konijn-lvgeind.pdf> Beschikbaar: 29-03-2005.

Landelijk Kenniscentrum LVG; *Een LVG-onderzoeksprogramma*. URL: <http://www.lvgnet.nl/progr-new.html>. Beschikbaar: 01-10-2004.

NVGz-nota (1995), *Vorm en kleur*. Utrecht: NVGz, publicatienummer 795.028.

Ontwikkelingen Wetenschappelijk Onderzoek; Jaargang 4, no. 2 – november 2001. URL: <http://www.lvgnet.nl/OWONOV.html>. Beschikbaar: 4 oktober 2004

Ontwikkelingen Wetenschappelijk Onderzoek; Jaargang 5, no. 1 – juli 2002. URL: <http://www.lvgnet.nl/OWOJUL2.html>. Beschikbaar: 4 oktober 2004

Ontwikkelingen Wetenschappelijk Onderzoek; Jaargang 6, no. 1 – februari 2003. URL: <http://www.lvgnet.nl/OWOFEB3.html>. Beschikbaar: 4 oktober 2004

Ponsioen, A. en Mariët van der Molen (2002). *Cognitieve vaardigheden van licht verstandelijk gehandicipte kinderen en jongeren: Een onderzoek naar mogelijkheden*. Ermelo: Het Landelijk Kenniscentrum LVG.

Soenen, S.M.A. en Y.M. Dijkxhoorn en I.A. van Berckelaer-Onnes (2003), *LVG in beeld: van profilering naar zorgaanbod binnen Come On, Mobile & Bi\$on*. Leiden: Universiteit van Leiden, afdeling Orthopedagogiek.

Stuurgroep Pilot LVG (2004), *Eindverslag Pilot LVG Grootstedelijke Regio Amsterdam*, Amsterdam: DMO, Interne publicatie.

Van Poelgeest, J. en P. Embregts (2003), *Over grenzen; onderzoek naar de risicofactoren voor plaatsingsproblematiek bij kinderen en jongeren met een licht verstandelijke handicap*, Veldhoven: CCE.

Welkom bij OPL. URL: <http://www.opl.nl/content/missie.htm>. Beschikbaar: 25 oktober 2004.

Bijlage 1

Lijst met afkortingen.

APA	American Psychiatric Association
CCE	Centra voor Consultatie en Expertise
DSM-IV	Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fourth edition
GVT	Gezinsvervangend Tehuis
HBO	Hoger Beroepsonderwijs
IQ	Intelligentiequotiënt
LVG	Licht verstandelijk gehandicapt
MSO	Multisectoraal Overleg
NVGz	Nederlandse Vereniging voor Gehandicaptenzorg
OPL	De naam OPL stond vroeger voor: Orthopedagogisch Project Leefeenheden. In de loop van de tijd ontwikkelde het OPL naast de leefgroepen/eenheden andere zorgvormen. De naam Orthopedagogisch Project Leefeenheden dekte de lading niet meer. Wel was de naam bekend bij cliënten en verwijzers. Daarom heeft OPL ervoor gekozen om de afkorting OPL te laten bestaan en er Orthopedagogisch Centrum OPL van te maken. In een orthopedagogisch centrum vind je meerdere residentiële en ambulante zorgvormen.
OWO	Ontwikkelingen Wetenschappelijk Onderzoek
SPH	Sociaal Pedagogische Hulpverlening
SRZ-P	Sociale Redzaamheidschaal

Bijlage 2

Naam- en adresgegevens van instellingen die een cursusaanbod doen zoals genoemd in paragraaf 2.7; advies 2.

Stichting de Bruggen.
Giel van Spreeuw
Beresteinlaan 110
2542 KD Den Haag
Telefoon: 070 – 321 6500

Opleidingscentrum Cello
Waterleidingstraat 2
5244 PE Rosmalen
Telefoon: 073 – 528 5356

Bijlage 3

SRZ-P / Sociale Redzaamheidschaal